

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ & ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και σχέσεις με τρίτες χώρες

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία Τριανταφύλλου

ΑΘΗΝΑ, 2024

Διμελής Επιτροπή

Απόστολος Καψάλης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Δημήτρης Χριστόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Αναστασία Τριανταφύλλου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Θα ήθελα να αφιερώσω αυτή τη διπλωματική σε έναν από τους πιο σημαντικούς ανθρώπους της ζωής μου δίχως τον οποίο αυτό το υπέροχο ταξίδι δεν θα είχε ξεκινήσει ποτέ. Κλαίρη, αυτή η διπλωματική αφιερώνεται σε εσένα!

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Απόστολο Καψάλη για τη διακριτική και ουσιαστική καθοδήγηση και στήριξή του καθ'όλη τη διάρκεια συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Abstract.....	10
Κεφάλαιο Πρώτο Η Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική	
1.1 Το φαινόμενο της «εξωτερικοποίησης»... ..	12
1.2 Οι αρχές της πολιτικής της «εξωτερικοποίησης»: από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε (1999) έως το Σύμφωνο για το Άσυλο και τη Μετανάστευση (2008).....	14
1.2.1 Η εφαρμογή της εταιρικής σχέσης.....	14
1.2.2 Η άτυπη συνεργασία Ευρώπης και τρίτων χωρών	15
1.2.3 Η Συνθήκη της Λισαβόνας.....	15
1.2.4 Οι συμφωνίες επανεισδοχής.....	16
1.3 Το νέο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου (2024)	17
1.3.1 Το νέο δόγμα του μεταναστευτικού.....	17
1.3.2 Η στρατηγική των επιστροφών	18
1.3.3 Οικονομική και διπλωματική στήριξη των τρίτων χωρών.....	19
1.3.4 Ασφαλείς νόμιμοι οδοί ή κατάλυση προσφυγικής προστασίας;	20
1.3.5 Ένα Σύμφωνο ως εργαλείο αναχαίτισης ανεπιθύμητων ροών.....	20
1.3. 6 Μια καθαρά ευρωκεντρική προσέγγιση.....	21
1.3.7 Το Σύμφωνο σχετικά με την Προσέλκυση Δεξιοτήτων και Ταλέντων.....	22
1.4 Η εξωτερικοποίηση ως μορφή εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού και οι παρεκκλίσεις που παράγει	23
1.4.1 Η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή βοήθεια στις τρίτες χώρες.....	24
1.4.2 Η οργάνωση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας	26
1.4.3 Η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας	26

1.5 Εταιρικές σχέσεις συνεργασίας Ευρώπης – Αφρικής στο ζήτημα του Μεταναστευτικού.....	28
1.5.1 Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας: Νότια Διάσταση.....	29
1.5.2 Η Συμφωνία του Κοτονού: Ανάπτυξη και Μετανάστευση	30
1.5.3 2015: Καταπιστευματικό Ταμείο έκτακτης ανάγκης.....	31
1.5.4 Η νεοαποικιακή αντιμετώπιση της Αφρικής.....	32
Κεφάλαιο Δεύτερο: Τυνησία	
2.1 Προνομιακή εταιρική σχέση με την Ευρώπη με πληθώρα προκλήσεων	36
2.2 Η προσπάθεια μετάβασης στη Δημοκρατία και η κουλτούρα αυταρχισμού του πολιτικού συστήματος.....	36
2.3 Το νέο Μνημόνιο συνεργασίας για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης ως πρότυπο.....	37
2.4 Η συμφωνία Ιταλίας-Τυνησίας και το «Σχέδιο 10 σημείων για τη Λαμπεντούζα».	40
2.5 Το σύστημα ασύλου της Τυνησίας και η νομοθεσία για τη μετανάστευση	42
2.6 Το καθεστώς Σαγιέντ και οι διώξεις μεταναστών	44
2.7 Η εργαλειοποίηση της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης	45
Κεφάλαιο Τρίτο: Μαρόκο	
3.1 Σχέσεις στενής συνεργασίας με την Ένωση που δοκιμάζονται από ζητήματα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	47
3.2 Το Μαρόκο ως πύλη εισόδου στην Ευρώπη.....	48
3.3 Η «πράσινη» Συμφωνία ΕΕ - Μαρόκου	50
3.4 Η επίδραση των Σαχαρούι στις σχέσεις Ισπανίας-Μαρόκου.....	50
3.5 Ο δρόμος προς την Ευρώπη και η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων... ..	52
Κεφάλαιο Τέταρτο: Αίγυπτος	
4.1 Κομβικής σημασίας στρατηγική σχέση υπό τις έντονες ανησυχίες για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.	56

4.2 Στρατηγικός και ενεργειακός ρόλος Αιγύπτου.....	56
4.3 Οι Συμφωνίες ΕΕ-Αιγύπτου	58
4.3.1 Οι Συμφωνίες Ελλάδας-Αιγύπτου	60
4.3.2 Αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα των συμφωνιών ΕΕ-Αιγύπτου..	61
4.4 Η Αραβική Άνοιξη και το καθεστώς Αλ-Σίσι.....	61
4.5 Η μεταναστευτική πολιτική της Αιγύπτου	63
4.6 Η περίπτωση των Σουδανών μεταναστών.....	66
4.7 Η αντιμετώπιση των Αφρικανών μεταναστών και προσφύγων	70
4.8 Η πολιτική «στρατηγικής αδιαφορίας»	72

Κεφάλαιο Πέμπτο: Τουρκία

5.1 Εταιρικές σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας.....	74
5.2 Η προσφυγική κρίση του 2015 και η προσέγγιση ΕΕ-Τουρκίας	75
5.3 Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας	77
5.4 Η μεταναστευτική πολιτική της Τουρκίας	79
5.5 Οι Σύροι πρόσφυγες της Τουρκίας.....	81
5.6 Η προβληματική της ασφαλούς τρίτης χώρας.....	83
5.7 Η εμπλοκή της Ελλάδας	84
5.8 Κριτική αποτίμηση της Κοινής Δήλωσης	88

Κεφάλαιο Έκτο: Αλβανία

6.1 Εταιρική σχέση σύμπραξης εν μέσω ενταξιακής προοπτικής.....	91
6.2 Η συνεργασία με την Ευρώπη-Οικονομική διάσταση.....	92
6.2.1 Η συνεργασία για το μεταναστευτικό και η διασύνδεσή του με την ενταξιακή πορεία της Αλβανίας.....	92
6.3 Η ευρωπαϊκή προοπτική.....	94
6.4 Η κυβέρνηση Ράμα	95
6.5 Το Μνημόνιο Κατανόησης Ιταλίας-Αλβανίας.....	96

Συμπεράσματα	100
Βιβλιογραφία	105

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσης εργασίας είναι οι εταιρικές σχέσεις συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τρίτες χώρες εντός του πλαισίου της Μεταναστευτικής της Πολιτικής. Η εργασία οργανώνεται σε έξι κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση της εξωτερικοποίησης της μεταναστευτικής πολιτικής στον ευρωπαϊκό χώρο. Πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή σε κομβικές συμφωνίες που καθόρισαν την παραπάνω πολιτική, αναλύεται η πρακτική της εφαρμογή και παρουσιάζεται το περιεχόμενο του νέου Ευρωπαϊκού Συμφώνου για το Άσυλο και τη Μετανάστευση. Στα επόμενα κεφάλαια, παρατίθενται τα δεδομένα και η εφαρμογή της παραπάνω πολιτικής στις χώρες της Αφρικής.

Στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το πλαίσιο των εταιρικών σχέσεων Ευρώπης-Αφρικής και εξετάζονται οι περιπτώσεις της Τυνησίας και του Μαρόκου. Γίνεται εκτενής αναφορά στους τομείς της συνεργασίας τους με την Ένωση και ελέγχονται τα αποτελέσματα αυτής στα ζητήματα της μετανάστευσης, της διαχείρισης των συνόρων και της ασφάλειας. Επιπλέον, καταδεικνύονται οι προκλήσεις της παραπάνω σχέσης αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, μελετώνται οι σχέσεις Ευρώπης και Αιγύπτου. Περιγράφονται οι λόγοι για τους οποίους η Αίγυπτος θεωρείται ως κομβικός στρατηγικός εταίρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξετάζονται οι μεταξύ τους συμφωνίες. Παρουσιάζεται η μεταναστευτική πολιτική της Αιγύπτου και αναλύονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει στη συνεργασία της με την Ευρώπη.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, μελετάται η Κοινή Δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης- Τουρκίας του 2016. Διερευνούνται οι σχέσεις Ευρώπης-Τουρκίας και η προσφυγική κρίση του 2015. Εξετάζεται το περιεχόμενο της Δήλωσης αλλά και τα αποτελέσματα της ενώ αναλύεται η μεταναστευτική πολιτική της Τουρκίας και η κατάσταση των Σύρων προσφύγων. Γίνεται αναφορά και στον ρόλο της Ελλάδας. Στο τελευταίο κεφάλαιο εξετάζεται η περίπτωση της Αβανίας και το Μνημόνιο Κατανόησης με την Ιταλία.

Η σκοπιμότητα της εργασίας αφορά να εντοπισθεί το κατά πόσο οι στόχοι της Ευρώπης υλοποιούνται από τη μεταναστευτική της πολιτική. Παράλληλα, να καταδειχθεί το εάν οι συμφωνίες που συνάπτει με τρίτες χώρες για τη διαχείριση του μεταναστευτικού είναι συμβατές με το Ευρωπαϊκό και Διεθνές Δίκαιο και δεν

καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ως μεθοδολογία χρησιμοποιήθηκε η βιβλιογραφική έρευνα

Λέξεις-κλειδιά: Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, εξωτερικοποίηση, ασφαλής τρίτη χώρα, Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο

European immigration policy and relations with third countries

Anastasia Triantafyllou

Abstract

The subject of this thesis is the cooperation partnerships of the European Union with third countries within the framework of its Migration Policy. The essay is divided into six chapters.

In the first chapter, a theoretical approach to the externalization of migration policy in the European area is attempted. A brief historical review of key agreements that determined the above policy is made, its practical implementation is analysed and the content of the new European Pact on Asylum and Migration is presented. In the following chapters, are presented the data and the implementation of the above policy in African countries.

The second and third chapter present the framework of Europe-Africa partnerships and examines the cases of Tunisia and Morocco. Extensive reference is made to the areas of their cooperation with the Union and its results are monitored on issues of migration, management and safety. In addition, light is shed on the challenges of this relationship regarding the human rights.

In the fourth chapter, the relations between Europe and Egypt are studied. The chapter highlights the reasons why Egypt is seen as a key strategic partner of the European Union and examines the agreements between them. Egypt's migration policy is also presented in the chapter and there is an analysis of the difficulties it faces in its cooperation with Europe.

In the sixth chapter, the 2016 EU-Turkey Joint Statement is being studied. The relations between Europe and Turkey and the refugee crisis of 2015 are studied. The content of the Statement and its results are examined, while Turkey's migration policy and the situation of Syrian refugees are analyzed. Reference is also made to the role of Greece. In the last chapter reference is made to the case of Albania and to the Memorandum of Understanding with Italy. The purpose of the essay is to identify whether Europe's objectives are being implemented by its migration policy. At the same time, to demonstrate whether the agreements concluded with third countries for the management of migration are

compatible with European and International Law and do not violate human rights.

Bibliographic research was used as a methodology.

Keywords: European immigration policy, externalization, safe third country, New Pact on Migration and Asylum

Κεφάλαιο Πρώτο: Η Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική

1.1 Το φαινόμενο της «εξωτερικοποίησης»

Το 2015 υπήρξε μια κομβική χρονιά για την Ευρώπη και τον τρόπο που εκείνη διαχειριζόταν μέχρι τότε το ζήτημα της μετανάστευσης. Παρουσιάστηκαν αυξημένες μεταναστευτικές ροές ως αποτέλεσμα του πολέμου στη Συρία, καθώς και των συγκρούσεων που εκδηλώθηκαν σε διάφορα αφρικανικά και ασιατικά κράτη. Το γεγονός αυτό κατέδειξε αφ' ενός τις εγγενείς αδυναμίες και τα κενά της προσέγγισης του μεταναστευτικού και αφ' ετέρου δημιούργησε πληθώρα προβλημάτων στις πρώτες χώρες υποδοχής, που συνιστούν και τα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης. Το μεταναστευτικό είχε πλέον αναχθεί σε ιδιαίτερα δύσκολη εξίσωση προς επίλυση.

Η Ένωση ήταν υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει κατάματα τόσο το ζήτημα της παράτυπης μετανάστευσης, όσο και τη διεθνή προστασία των αιτούντων άσυλο. Όφειλε να λάβει υπ' όψιν το σύνολο των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που ωθούν εκατομμύρια ανθρώπους στην εγκατάλειψη της πατρογονικής τους εστίας, καθώς και τον διεθνή αντίκτυπο της διαδικασίας αυτής. Ως εκ τούτου, το μεταναστευτικό τοποθετήθηκε σε υψηλή προτεραιότητα στην ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία βρισκόταν κατά τη χρονική εκείνη περίοδο, εν μέσω ενός κλίματος ανασφάλειας και φόβου.

Πρόκειται για ένα κλίμα το οποίο είχε αρχίσει να καλλιεργείται στους πολίτες των κρατών μελών της από τις κυβερνήσεις καθώς και τις εγχώριες πολιτικές παρατάξεις. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων και τρόπων διαχείρισης του όλου ζητήματος:

α)Εγκαταλείφθηκε η μέχρι πρότινος ανθρωποκεντρική και αλληλέγγυα προς τους πρόσφυγες πολιτική και αποφασίστηκε η εφαρμογή επιθετικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης.

β)Ασφαλειοποιήθηκε η μεταναστευτική πολιτική η οποία πλέον βασιζόταν στη χρήση αποτρεπτικών μέσων. Προτάθηκε δε ως βασικό επιχείρημα η υιοθέτηση δράσεων που θα ενίσχυαν την ασφάλεια, θα προωθούσαν την ανάπτυξη και θα παρήχαν ανθρωπιστική βοήθεια.

γ)Υιοθετήθηκε η εξωτερικοποίηση διαχείρισης του μεταναστευτικού.

Η εξωτερικοποίηση παρουσιάζεται ως ο βασικός πυλώνας της μεταναστατευτικής πολιτικής της Ένωσης. Θεωρείται ότι αποτελεί μια αντιμετώπιση δίκαιη, αποτελεσματική καθώς και ότι οχυρώνει τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα. Πιο συγκεκριμένα, η Ευρώπη στρέφεται στην ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων συνεργασίας με τρίτες χώρες, οι οποίες καθίστανται προνομιακοί συνομιλητές της. Ταυτόχρονα, ορίζονται θεματοφύλακες των προσφυγικών ροών προς τον ευρωπαϊκό χώρο, έχοντας ως βασικό τους μέλημα την αναχαίτιση και συγκράτηση αυτών.

Το παραπάνω μοντέλο υλοποιείται μέσω της σύναψης διμερών συμβάσεων για την οργανωμένη μετανάστευση και την καταπολέμηση του trafficking. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή λειτουργία του είναι ο χαρακτηρισμός των συμβαλλόμενων μη ευρωπαϊκών κρατών ως «ασφαλείς τρίτες χώρες» για επανένταξη των μεταναστών. Το άρθρο 38 της Οδηγίας 2013/ 32/ Ε.Ε. ορίζει πως η τρίτη αυτή χώρα οφείλει να διασφαλίζει ότι εντός της επικράτειάς της:

δεν απειλούνται η ζωή και η ελευθερία λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, δεν υπάρχει κίνδυνος σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται στην Οδηγία 2011/ 95/ Ε.Ε., τηρείται η αρχή της μη επαναπροώθησης, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης, τηρείται η απαγόρευση της απομάκρυνσης κατά παράβαση του δικαιώματος αποφυγής των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, όπως ορίζεται στο διεθνές δίκαιο, και υπάρχει η δυνατότητα να ζητηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα και, στην περίπτωση που ο αιτών αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, να του χορηγηθεί προστασία σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (Οδηγία 2013/ 32/ Ε.Ε, Άρθρο 38, παρ.1).

Ταυτόχρονα, με βάση το άρθρο 39 της ίδιας Οδηγίας, ως ασφαλής τρίτη χώρα ορίζεται η χώρα εκείνη η οποία:

έχει επικυρώσει τη Σύμβαση της Γενεύης δίχως γεωγραφικούς περιορισμούς, εφαρμόζει διαδικασία ασύλου προβλεπόμενη από τη νομοθεσία και έχει επικυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και τηρεί τις διατάξεις της, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων περί πραγματικής προσφυγής (Οδηγία 2013/ 32/ Ε.Ε, Άρθρο 39, παρ.2).

Τέλος, η ασφαλής τρίτη χώρα οφείλει να παρέχει αντικειμενική προστασία σε όποιον έχει ζητήσει άσυλο. Με βάση το άρθρο 3 του Κανονισμού του Δουβλίνο III, υπεύθυνο για την εξέταση ασύλου είναι μόνο ένα κράτος και συνήθως το πρώτο κράτος μέλος, στο οποίο εισήλθε παράνομα ο αιτών άσυλο. Το κράτος αυτό έχει το δικαίωμα να αποστείλει τον αιτούντα άσυλο σε ασφαλή

τρίτη χώρα (καταγωγής ή διέλευσης), υπό την προϋπόθεση ότι πληροί τα κριτήρια που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Κανονισμός Ε.Ε., αριθ.604/ 2013).

1.2 Οι απαρχές της πολιτικής της «εξωτερικοποίησης»: από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε (1999) έως το Σύμφωνο για το Άσυλο και τη Μετανάστευση (2008)

Η εισαγωγή της έννοιας της εξωτερικοποίησης ως προς τη διαχείριση του μεταναστευτικού βασίζεται στην υιοθέτηση πολιτικού διαλόγου και στη σύναψη εταιρικών σχέσεων συνεργασίας με τρίτες χώρες. Παρουσιάζεται για πρώτη φορά στα πρακτικά του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε, το οποίο έλαβε χώρα το 1999.

Πιο συγκεκριμένα, γίνεται λόγος για την ανάγκη συγκρότησης ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, το οποίο θα έχει ως αδιαπραγμάτευτη βάση την *«απεριόριστη και καθολική εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης»*. Η αναφορά στη Σύμβαση σχετίζεται με την πλήρη προστασία των μεταναστών και την απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης, όπως αυτή ορίζεται απ' το άρθρο 33 της Σύμβασης για τους πρόσφυγες (Σύμβαση 1951, άρθρο 33, κεφάλαιο V).

1.2.1 Η εφαρμογή της εταιρικότητας. Ταυτόχρονα, αναφέρεται στην εφαρμογή της εταιρικότητας με τρίτες χώρες, η οποία θα βασίζεται στην αρχή της δίκαιης μεταχείρισης. Το κοινό αυτό σύστημα θα αφορά την ανάπτυξη στενών σχέσεων με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, κυρίως μέσω της παροχής οικονομικής ενίσχυσης προς αυτές από μέρους της Ένωσης. Ως θεμελιώδης στόχος ορίζεται η εφαρμογή αναπτυξιακών πολιτικών, που θα λαμβάνουν υπ' όψιν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ιδιαίτερη έμφαση στις ευάλωτες ομάδες.

1.2.2 Η άτυπη συνεργασία Ευρώπης και τρίτων χωρών. Οι εταιρικές αυτές σχέσεις αφορούν «στην καταπολέμηση της φτώχειας, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των ευκαιριών απασχόλησης, την πρόληψη συγκρούσεων και την εδραίωση δημοκρατικών καθεστώτων, καθώς και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως δε των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, των γυναικών και των παιδιών». (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, 1999). Πρόκειται ουσιαστικά για μια μη νομικά δεσμευτική και άτυπη συνεργασία Ευρώπης και τρίτων χωρών, βασιζόμενη στη χρηματοδότηση αναπτυξιακών κυρίως πολιτικών και στην αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας στις εν λόγω χώρες.

Η παγκόσμια προσέγγιση για τη Μετανάστευση ξεκίνησε το 2005 και αφορούσε την έναρξη των συζητήσεων με τρίτες χώρες για μία συνολική αντιμετώπιση του ακανθώδους αυτού θέματος. Στόχος ήταν η ενίσχυση της εξωτερικής διάστασης των ευρωπαϊκών πολιτικών που αφορούσαν τα ζητήματα ασύλου και μετανάστευσης. Δόθηκε δε ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων με τις χώρες της Αφρικής και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, 2005)

1.2.3 Η Συνθήκη της Λισαβόνας. Το 2007 υπογράφηκε η Συνθήκη της Λισαβόνας, μέσω της οποίας η Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε πλέον ενιαία νομική προσωπικότητα. Ταυτόχρονα, κοινοτικοποίησε τα ζητήματα Ασύλου και Μετανάστευσης, υπάγοντάς τα μεταξύ των τομέων που αφορούσαν συντρέχουσες αρμοδιότητες της Ένωσης. Αυτό σήμαινε ότι για τα παραπάνω ζητήματα τόσο τα αρμόδια θεσμικά όργανα αυτής, όσο και τα ίδια τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να νομοθετούν και να εκδίδουν νομικά δεσμευτικές αποφάσεις με βάση τις αρχές της Επικουρικότητας και της Αναλογικότητας (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2024).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε και την έννοια της εξωτερικοποίησης αναφορικά με τη διαχείριση του μεταναστευτικού. Αφ' ενός γινόταν λόγος για παροχή οικονομικής και αναπτυξιακής βοήθειας προς τρίτες χώρες και εφ' ετέρου για την ανάπτυξη στενών σχέσεων συνεργασίας με αυτές ως προς τον επαναπατρισμό των μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους.

Συγκεκριμένα, το άρθρο 79, παράγραφος 3 της εν λόγω συνθήκης, αναφέρεται στη «*σύναψη συμφωνιών της Ένωσης με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή στις χώρες καταγωγής ή προέλευσης υπηκόων τρίτων χωρών που δεν πληρούν πλέον τους όρους εισόδου, παρουσίας ή διαμονής στο έδαφος κράτους μέλους*» (Άρθρο 79, Συνθήκη Λισαβόνας, 2007). Συμπληρωματικά, λειτουργεί και το άρθρο 80 της συνθήκης, που αφορά την υιοθέτηση πολιτικών σχετικών με το άσυλο και τη μετανάστευση, πάντοτε στη βάση της αρχής της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών, συμπεριλαμβανομένης και της οικονομικής στήριξης μεταξύ των κρατών μελών (Άρθρο 80, Συνθήκη Λισαβόνας, 2007).

1.2.4 Οι συμφωνίες επανεισδοχής. Ένα χρόνο αργότερα υιοθετείται το πρώτο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Άσυλο και τη Μετανάστευση. Το Σύμφωνο θα αποτελούσε πλέον το θεμέλιο, πάνω στο οποίο θα οικοδομείτο από το 2008 και έπειτα ολόκληρη η μεταναστευτική πολιτική της Ένωσης. Γεγονός συνιστά πάντως το ότι επρόκειτο για ένα μη νομικά δεσμευτικό κείμενο (Council of the European Union, 2008).

Από εδώ και στο εξής δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στις συμφωνίες επανεισδοχής που υπογράφονται είτε μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών είτε, σε διμερές επίπεδο, μεταξύ κάποιου κράτους μέλους και τρίτης χώρας. Με βάση το διεθνές εθνικό δίκαιο, οι χώρες καταγωγής είναι υποχρεωμένες να δεχθούν πίσω τους υπηκόους τους. Για τον λόγο αυτό, η Ένωση σε τέτοιου τύπου συμφωνίες, ήδη από τη δεκαετία του 1990, εφαρμόζει ρήτρες επανεισδοχής για ρύθμιση των υποχρεώσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

Οι συμφωνίες αυτές υπογράφονται εφ' όσον έχουν λάβει τη συναίνεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και κατόπιν την τελική έγκριση του Συμβουλίου. Σε περίπτωση μη νομικά δεσμευτικών ρυθμίσεων επανεισδοχής, το Συμβούλιο υποχρεούται να εξουσιοδοτήσει την Επιτροπή ως προς την έναρξη των διαπραγματεύσεων με κάποια τρίτη χώρα, καθώς και να δώσει την τελική του έγκριση. Δεν απαιτείται, όμως, και η έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Οι συμφωνίες επανεισδοχής βασίζονται στην αρχή της αμοιβαιότητας και προτιμώνται λόγω της ευελιξίας τους. Χαρακτηρίζονται από προσαρμοστικότητα, καθώς δεν απαιτείται η διεξαγωγή επίσημων και χρονοβόρων διαπραγματεύσεων

προτού αυτές υπογραφούν. Εξαιτίας του γεγονότος πως πρόκειται για άτυπες συμφωνίες ως μη επίσημα έγγραφα, δεν υφίσταται η οποιαδήποτε υποχρέωση για τη δημοσιοποίησή τους. (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021).

1.3 Το νέο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου (2024)

Απ' το 2015 και έπειτα, η Ευρώπη, στην προσπάθεια της ν' αντιμετωπίσει το ζήτημα της μετανάστευσης, κλήθηκε ν' αναμετρηθεί με τις σύγχρονες ιστορικές προκλήσεις (γεωπολιτικές, οικονομικές, τεχνολογικές, κλιματικές) και να εφαρμόσει ένα νέο ρυθμιστικό πλαίσιο. Βασικός στόχος όφειλε να είναι η εναρμόνιση των διαδικασιών για μια ολιστική, συνεκτική και αποτελεσματική μεταναστευτική πολιτική.

Η πρώτη δημοσίευση του αναθεωρημένου Συμφώνου για το Άσυλο και τη Μετανάστευση πραγματοποιείται απ' την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 23 Σεπτεμβρίου του 2020. Θα χρειαστεί, όμως, να περάσουν τρία ολόκληρα χρόνια, προκειμένου αυτό να λάβει την οριστική του μορφή και να παρουσιαστεί ενώπιον του συνόλου των ευρωπαϊκών κρατών. Το Σύμφωνο αποτέλεσε εξ' αρχής αντικείμενο αλληπάλληλων διαβουλεύσεων, διαφωνιών και διχασμών σε ενδοευρωπαϊκό επίπεδο με σημαντικότερη αιτία σύγκρουσης τα εθνικά συμφέροντα των επιμέρους κρατών μελών, αλλά και τα υπερεθνικά συμφέροντα της ίδιας της Ένωσης.

1.3.1 Το νέο δόγμα του μεταναστευτικού. Κεντρικό δόγμα της προσέγγισης του μεταναστευτικού συνιστά η συμπερίληψη αυτού στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής της Ευρώπης, καθώς και η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων με τις χώρες υποδοχής και καταγωγής για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης. Προτάσσεται δε ως πρωτεύοντας στόχος η *«οικοδόμηση εμπιστοσύνης και η εξεύρεση της ισορροπίας μεταξύ υπευθυνότητας και αλληλεγγύης»*.

Το πλαίσιο που σχετίζεται με τα ζητήματα συνεργασίας με τρίτες χώρες περιλαμβάνει πέντε καίριους τομείς, στους οποίους η Ένωση καλείται να στρέψει το ενδιαφέρον της. Μεταξύ αυτών, είναι η άμεση παροχή οικονομικής βοήθειας στις χώρες καταγωγής των μεταναστών για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης μέσω της κατανόησης των βαθύτερων αιτιών αυτής. Επιπλέον, επιτακτική ανάγκη αποτελεί η ανάληψη δράσης για την οικοδόμηση ενός ασφαλούς δικτύου επιστροφής και επανεγκατάστασης των εκτοπισμένων στις χώρες καταγωγής

τους. Για την επίτευξη αυτού, δίνεται βαρύτητα στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και του εργασιακού τομέα σε αυτές (European Commission, 2020).

Από νομικής άποψης, το Σύμφωνο δε συνιστά κείμενο Συνθήκης, αλλά μια διευρυμένη συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την οριοθέτηση κοινών αρχών και αξιών ως προς την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του μεταναστευτικού (Wihtol De Wenden, 2021). Πρόκειται ουσιαστικά για ένα κείμενο συστάσεων και προτάσεων. Μεταξύ των προτεινόμενων δράσεων, τις οποίες συνομολόγησαν τα ευρωπαϊκά κράτη, συμπεριλαμβάνονται και οι συμφωνίες με τρίτες χώρες. Οι συμφωνίες αυτές θα είναι προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές εσωτερικές συνθήκες της κάθε χώρας και θα στοχεύουν στην επίτευξη αμοιβαίως επωφελούμενων αποτελεσμάτων τόσο για εκείνες όσο και για την ίδια την Ένωση (European Commission, 2020). Παρέχεται δε στα κράτη η δυνατότητα χαρακτηρισμού μιας χώρας ως ασφαλούς τρίτης χώρας, καθώς και η ένταξη αυτής σε ειδικό κατάλογο. Σταδιακά, θα συγκροτηθεί ένας κοινός ευρωπαϊκός κατάλογος με τρίτες χώρες, που θα πληρούν τις προϋποθέσεις για να επιστραφεί σε αυτές κάποιος που αιτείται άσυλο, είτε πρόκειται για χώρες καταγωγής είτε για χώρες διέλευσης. (Γεωργιοπούλου και Βουδούρη, 2023).

1.3.2 Η στρατηγική των επιστροφών. Αναφορικά με το ζήτημα των επιστροφών, περιλαμβάνεται στο Σύμφωνο ειδικό έγγραφο για την οικοδόμηση μιας συνολικής στρατηγικής. Βασική αρχή αυτής είναι το γεγονός ότι *«οι επιστροφές αποτελούν κοινή ευθύνη των ευρωπαϊκών θεσμών και των κρατών μελών»*. Προβλέπεται δε η επιβολή κυρώσεων στις τρίτες χώρες οι οποίες αμελούν τις υποχρεώσεις και τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει. Με βάση τον νέο Κώδικα Θεωρήσεων, οι χώρες αυτές θα υπάγονται σε ετήσιο έλεγχο αξιολόγησης (Υπουργείου Εξωτερικών, 2024). Η ουσιαστική συνεργασία με τις τρίτες χώρες στοχεύει στην ενίσχυση των επιστροφών, δίνοντας βαρύτητα στην εθελοντική επιστροφή, η οποία συνιστά και την πλέον βιώσιμη επιλογή.

Το ενδιαφέρον της Ένωσης στρέφεται στην περαιτέρω ενίσχυση των υφιστάμενων συμφωνιών επανεισδοχής (24 στο σύνολο), καθώς και στη σύναψη νέων, εντός των πλαισίων της αμοιβαίας επωφελούμενης εταιρικής σχέσης με τρίτες

χώρες σε διμερές και πολυμερές επίπεδο. Για την επίτευξη του στόχου αυτού θα χρησιμοποιηθούν πολιτικά και χρηματοδοτικά εργαλεία για την αξιοποίηση των τομέων που αφορούν «*την ανάπτυξη, τις επενδύσεις, το εμπόριο, την απασχόληση, την πολιτική θεωρήσεων, την εκπαίδευση και την έρευνα*». Αναστέλλεται ο Κανονισμός του Δουβλίνου, ενώ αναγνωρίζεται η αρωγή της Europol και της Frontex ως οι επιχειρησιακοί βραχίονες της Ευρώπης στην καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης (European Commission, 2020).

Επιπροσθέτως, εγκαινιάζεται η θέση του Συντονιστή Επιστροφών, ο οποίος σε συνεργασία με αρμόδιους εκπροσώπους των κρατών μελών θα συγκροτήσει ένα Υψηλού Επιπέδου Δίκτυο Επιστροφών. Σκοπός αυτού είναι η συνεργασία στους τομείς της οικειοθελούς επιστροφής και επανένταξης στις τρίτες χώρες, καθώς και ο έλεγχος του κατά πόσο τηρούνται όλα τα προαπαιτούμενα του Συμφώνου και οι νόμιμες διαδικασίες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

1.3.3 Οικονομική και διπλωματική στήριξη των τρίτων χωρών. Τη διαχείριση των χρηματοδοτικών μέσων για την κατανομή των κονδυλίων που αφορούν τη Μετανάστευση και τα οποία εντάσσονται στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο έχει αναλάβει το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης. Πιο συγκεκριμένα, ασχολείται με τη χρηματοδότηση δράσεων για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, μεταξύ των οποίων και η επιστροφή σε ασφαλείς τρίτες χώρες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο προϋπολογισμός του για την περίοδο 2021-2027 ανέρχεται στα 9.88 δις ευρώ. Οι τρίτες χώρες που θα λάβουν τη χρηματοδότηση επιλέγονται έπειτα από διμερή Συμφωνία με την Ένωση.

Η συμφωνία αυτή, μεταξύ άλλων, οφείλει να διέπεται από τον σεβασμό προς την αρχή της μη επαναπροώθησης, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα ζητήματα που αφορούν το Άσυλο και τη Μετανάστευση. (European Commission, 2024). Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύεται για τη διάθεση των παραπάνω πόρων, καθώς και για την υλοποίηση ενός ιδιαιτέρως φιλόδοξου επενδυτικού σχεδίου.

Το 2016 ο τότε πρώτος τη τάξει Αντιπρόεδρος της Επιτροπής Frans Timmermans είχε αναφερθεί στο σχέδιο αυτό ως την καλύτερη δυνατή «*δημιουργία*

ευκαιριών και αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της μετανάστευσης». Τα κράτη μέλη, πέραν της οικονομικής βοήθειας προς τις χώρες προέλευσης και διέλευσης, θα προβούν και στην ουσιαστική στήριξη των χωρών αυτών τόσο σε διπλωματικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο τεχνογνωσίας σε διάφορους τομείς (European Commission, 2016).

1.3.4 Ασφαλείς νόμιμοι οδοί ή κατάλυση προσφυγικής προστασίας. Οι συμφωνίες με τρίτες χώρες και η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων συνεργασίας με αυτές χαιρετίζονται από το σύνολο των ευρωπαίων αξιωματούχων ως αμοιβαίως επωφελείς. Μέσω αυτών, οι τρίτες χώρες θα οδηγηθούν στην απόκτηση της πολυπόθητης οικονομικής και κοινωνικής σταθερότητας, ενώ η Ευρώπη θα αποσυμφορηθεί από την παράτυπη μετανάστευση. Θεωρείται βέβαιη η ουσιαστική συμβολή αυτών στη δημιουργία ασφαλών νόμιμων οδών προς την Ευρώπη.

Σε αυτήν την άποψη αντιπαρατίθεται εκείνη που υποστηρίζει ότι το νέο Σύμφωνο δε συνιστά μια ιστορική συμφωνία, η οποία θα αντιμετωπίσει τα δομικά αίτια του μεταναστευτικού. Αντιθέτως, θα οδηγήσει στην περαιτέρω καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην παραβίαση του κράτους δικαίου και στην κατάλυση της προσφυγικής προστασίας.

1.3.5 Ένα Σύμφωνο ως εργαλείο αναχαίτισης ανεπιθύμητων ροών. Ολόκληρος ο πλανήτης ζει σ' έναν κόσμο ραγδαίων εξελίξεων σε όλα τα επίπεδα και έντονων δημογραφικών μεταβολών. Για πολλούς η Ευρώπη επιλέγει να ρυθμίσει το ζήτημα της μετανάστευσης μέσω εξαιρετικά σκληρών και αποτρεπτικών πολιτικών. Το νέο μεταναστευτικό Σύμφωνο συμπυκνώνει ένα σύνολο συστάσεων προς τα κράτη- μέλη για υιοθέτηση κοινών δράσεων σχετικά με την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης. Είναι ένα κείμενο πολιτικού προσανατολισμού με μηδενική νομική και δεσμευτική αξία, που όμως διαμορφώνει για το προσεχές μέλλον την προσέγγιση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Πρόκειται για μια προσέγγιση, που εδώ και χρόνια κατηγορείται πως έχει εγκαταλείψει τον ανθρωπιστικό της χαρακτήρα και έχει λάβει κυνική και εργαλειονομική κατεύθυνση. Για τους επικριτές του, το Σύμφωνο επιβεβαιώνει και

ενισχύει την επιδίωξη της Ένωσης για συγκράτηση των μεταναστευτικών ροών στις τρίτες χώρες ανεξαρτήτως ανθρωπίνου κόστους. Συμβάλλει ουσιαστικά στην περαιτέρω ασφαλειοποίηση ως προς τη διαχείριση της μετανάστευσης στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης.

1.3.6 Μια καθαρά ευρωκεντρική προσέγγιση. Η ασφάλεια καθίσταται διωκτικό εργαλείο καταστολής υπεράνω της προστασίας των νομικών δικαιωμάτων των προσφύγων και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Ενδεικτικό της περαιτέρω ασφαλειοποίησης είναι η αναφορά του Συμφώνου για στελέχωση της Frontex με επιπλέον 10.000 συνοριοφύλακες μέχρι το 2027(Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα, 2024). Όπως προειδοποιεί η Eve Geddie, διευθύντρια του Γραφείου Ευρωπαϊκών Θεσμών της Διεθνούς Αμνηστίας, *«η συμφωνία αυτή πηγαίνει πίσω την ευρωπαϊκή νομοθεσία για το Άσυλο τις δεκαετίες που έρχονται. Το πιο πιθανό αποτέλεσμα της είναι ότι, για τα άτομα που θ' αναζητούν άσυλο στην Ε.Ε., η δυστυχία θα κλιμακώνεται σε κάθε βήμα του ταξιδιού τους»* (Rempel, 2023).

Ιδιαίτερα προβληματικός θεωρείται και ο τρόπος με τον οποίο το Σύμφωνο προσεγγίζει τη μετανάστευση σε σχέση με τις τρίτες χώρες. Απουσιάζει η οποιαδήποτε αναφορά σε μια συνολική και περιφερειακή προσέγγιση και γίνεται λόγος για εξατομικευμένη συνεργασία μέσω διμερών συμφωνιών με συγκεκριμένες χώρες εταίρους. Διέπεται από βραχυπρόθεσμο προσανατολισμό με καθαρά ευρωκεντρική προσέγγιση της εταιρικής σχέσης με τις τρίτες χώρες, από την οποία και απουσιάζει η ισότιμη συνεργασία. Σε επίπεδο λήψης αποφάσεων και συντονισμού δράσεων τον πρώτο λόγο διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ δεν υφίσταται ανάληψη κοινών ευθυνών και υποχρεώσεων (Zapata- Barero , & Musette, 2021).

1.3.7 Το Σύμφωνο σχετικά με την Προσέλκυση Δεξιοτήτων και Ταλέντων.

Αίσθηση έχει προκαλέσει και ο περιβόητος μηχανισμός αλληλεγγύης, βάση του οποίου όσα κράτη μέλη δεν επιθυμούν να δεχτούν μετανάστες “χρηματοδοτούν” την επιστροφή αυτών στις χώρες καταγωγής τους. Καθώς δεν προβλέπεται κάποιος ελεγκτικός μηχανισμός, οι ευρωπαϊκές χώρες δεν υποχρεώνονται να λαμβάνουν υπ’ όψιν το εάν επικρατούν οι κατάλληλες συνθήκες στις παραπάνω χώρες για ασφαλή επιστροφή των μεταναστών σε αυτές (Martin, 2021).

Επιπλέον, ενστάσεις διατυπώνονται και για την παρουσιαζόμενη ως καινοτομία του Συμφώνου σχετικά με την Προσέλκυση Δεξιοτήτων και Ταλέντων. Όπως υποστηρίζεται, αυτό που επιτυγχάνεται είναι η αναγνώριση ως νόμιμων μεταναστών μόνο όσων διαθέτουν υψηλού επιπέδου κατάρτιση. Τα άτομα αυτά συνιστούν εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, που θα κληθεί να καλύψει τις ελλείψεις των ευρωπαϊκών κρατών. Σύμφωνα με αυτή την θεώρηση, η παραπάνω πολιτική θα οδηγήσει σε διαρροή του επιστημονικού δυναμικού από τις χώρες καταγωγής, στερώντας τους πολύτιμους ανθρώπινους πόρους. Αυτοί οι πόροι θα συνέβαλλαν στην πολυπόθητη ανάπτυξη τους, μέσω της ένταξής τους στον διεθνή οικονομικό, τεχνολογικό και πολιτικό ανταγωνισμό. Παράλληλα, εγκαθιδρύει μια επιλεκτικού τύπου μετανάστευση άκρως εργαλειοποιημένη.

Το Σύμφωνο κάνει λόγο για μια σειρά πιλοτικών συμφωνιών, που θα βασίζονται στον συσχετισμό δεξιοτήτων των μεταναστών και αναγκών σε εργατικό δυναμικό από μέρους της Ευρώπης. Οι τρίτες χώρες που αφορούν οι συμφωνίες αυτές είναι της Βορείου (Μαρόκο, Τυνησία) και της Υποσαχάριας Αφρικής (Νιγηρία, Γκάνα, Σενεγάλη) (Martin, 2021). Με τη λογική αυτή, αγνοεί παντελώς τους μετανάστες που δύναται να ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης, στερώντας τους ταυτοχρόνως τη νομιμότητα. Αγνοεί δε και τις οικονομικές ανάγκες πολλών χωρών της Ευρώπης για κάλυψη εποχικών και άλλων θέσεων εργασίας. Αντιθέτως, συνεχίζει να κινείται στη λογική της αντιμετώπισης του Μεταναστευτικού ως ανεξάρτητου ζητήματος, πλήρως διαχωρισμένου από τις υπόλοιπες πολιτικές της Ένωσης. Αποφεύγει να ευθυγραμμίσει και να διασυνδέσει τη μετανάστευση με πολιτικές που αφορούν τη γεωργία και την οικονομία και ως εκ τούτου δεν αγγίζει σε βάθος το πρόβλημα. Οι παραπάνω επί μέρους πολιτικές αναλαμβάνουν μεγάλο

μερίδιο ευθύνης στην ενίσχυση των μεταναστευτικών ροών λόγω του υψηλού αντικτύπου τους σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο (Scholten , 2021).

Από την άλλη, οι πιέσεις που ασκεί η Ευρώπη στις τρίτες χώρες για τις Συμφωνίες επανεισδοχής κατοχυρώνονται και επισήμως με το νέο Σύμφωνο. Πρόκειται για μια κατά τρόπον τινά «εκβιαστικού» τύπου πολιτική, η λογική της οποίας εδράζεται στο ότι οι χώρες χρηματοδοτούνται, για να κρατούν τους πρόσφυγες και τους μετανάστες μακριά από τον ευρωπαϊκό χώρο με οποιαδήποτε μέθοδο (Martin I, 2021). Το Σύμφωνο αντιμετωπίζεται ως ένα ακόμη ισχυρό εργαλείο της Ευρώπης για την αναχαίτιση των ανεπιθύμητων μεταναστευτικών ροών και εντάσσεται στην ευρύτερη πολιτική της εξωτερικοποίησης που αυτή ακολουθεί .

1.4 Η εξωτερικοποίηση ως μορφή εργαλειοποίησης του μεταναστευτικού και οι παρεκκλίσεις που παράγει

Η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης δέχεται ισχυρές επικρίσεις τόσο για τις παθογένειες και τις ανισότητες τις οποίες αναπαράγει όσο και για την απουσία δικλείδων ασφαλείας για τα άτομα που χρήζουν προστασίας. Έγκριτοι μελετητές των μεταναστευτικών σπουδών, ανθρωπιστικές οργανώσεις, αλλά και σημαντικοί θεσμοί του ίδιου του πολιτικού συστήματος αμφισβητούν τη συμβολή της εξωτερικοποίησης στη διαχείριση της μετανάστευσης. Βασικό επιχείρημα τους αποτελεί η θέση πως η πολιτική αυτή έχει ελάχιστη συμβολή στην ουσιαστική προστασία των αιτούντων άσυλο. Η επικρατούσα άποψη είναι πως η Ευρώπη, μέσω των συμφωνιών με τρίτες χώρες, καταπατά με κυνική ευκολία τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ταυτόχρονα, μετατρέπει ad hoc κείμενα στο να παράγουν έννομα αποτελέσματα, ενώ εκφράζονται ανησυχίες και για το κατά πόσο οι παραπάνω συμφωνίες είναι ή όχι συμβατές με το Ευρωπαϊκό, αλλά και με το Διεθνές δίκαιο.

Για τους υποστηρικτές των όσων προαναφέρθηκαν, η Ευρώπη στο μεταναστευτικό ακολουθεί μία ξεκάθαρα ρεαλιστική προσέγγιση δίχως ιδεολογικούς και συχνά ηθικούς φραγμούς. Η οικοδόμηση των εταιρικών σχέσεων συνεργασίας με τρίτες χώρες δε βασίζεται σε μια υγιή ισορροπία. Αντιθέτως, παλινδρομεί μεταξύ παροχής κινήτρων προς τις χώρες αυτές (κυρίως οικονομική βοήθεια για ανάπτυξη) και αντικινήτρων.

1.4.1 Η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή βοήθεια στις τρίτες χώρες. Η κεντρική πολιτική που προωθεί η Ευρώπη για τις εταιρικές σχέσεις είναι η αναπτυξιακή βοήθεια που αυτή θα παράσχει στις τρίτες χώρες. Πρόκειται για μια βοήθεια που θα συμβάλλει στην οικοδόμηση κράτους δικαίου, στην εγκαθίδρυση δημοκρατικών θεσμών, στην ανάπτυξη των υποδομών και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Όλα αυτά θα συντελέσουν θεωρητικά στο να επιλέξουν οι πολίτες την παραμονή στην χώρα τους από την παράτυπη μετανάστευση.

Η χρηματοδότηση έχει ως στόχο την ενσωμάτωση των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, στήριξης νέων επιχειρηματικών δράσεων και προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης. Τα περισσότερα, όμως, από αυτά τα προγράμματα διαθέτουν βραχυπρόθεσμο ορίζοντα υλοποίησης, με αποτέλεσμα, μετά τη λήξη της εκάστοτε επιχορήγησης, να παγώνουν και οι παραπάνω δράσεις.

Επιπροσθέτως, η οικονομική ενσωμάτωση των μεταναστών, από τη στιγμή που δε συνοδεύεται και από την παροχή δικαιωμάτων (και δη πολιτικών), δε δύναται να θεωρείται ολοκληρωμένη. Επί της ουσίας, οι μετανάστες κατηγοριοποιούνται και καθίστανται πολίτες δεύτερης κατηγορίας. (Norman & Micinski, 2023).

Πολύ συχνά η αναπτυξιακή αυτή βοήθεια δεν διοχετεύεται από τις εγχώριες κυβερνήσεις σε καίριους τομείς άμεσα συνδεδεμένους με το μεταναστευτικό ζήτημα, όπως η εκπαίδευση και οι θέσεις εργασίας. Αντιθέτως, διοχετεύεται σε εντελώς διαφορετικούς σκοπούς προς ίδιον όφελος των τοπικών καθεστώτων. Πρόκειται κυρίως για διεφθαρμένα καθεστώτα, τα οποία δεν υπόκεινται σε λογοδοσία για τις μεθόδους διαχείρισης των αναπτυξιακών πόρων, αλλά ούτε ελέγχονται για τις μεθόδους αντιμετώπισης των μεταναστών.

Η πολιτική της εξωτερικοποίησης ουσιαστικά οδηγεί στη διατήρηση των καθεστώτων αυτών, παρέχοντας τους την απαιτούμενη οικονομική ενίσχυση και πολιτική στήριξη. Ως εκ τούτου, εντοπίζεται ασυμβίβαστο μεταξύ των θεμελιωδών αρχών που διέπουν την Ένωση. Η υποστήριξη της δημοκρατίας και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιβαίνει στη συνεργασία με χώρες, οι οποίες δεν

αναγνωρίζουν και κυρίως δεν εφαρμόζουν κάποια από τις παραπάνω αρχές (Nur Osso, 2016).

Επιπλέον, μεγάλος είναι και ο κίνδυνος που ελλοχεύει από την παροχή βοήθειας στις χώρες καταγωγής ή διέλευσης για τη συγκρότηση ληξιαρχείων και τη δημιουργία ψηφιακών βάσεων δεδομένων μέσω υποχρεωτικής λήψης βιομετρικών στοιχείων. Η πρακτική αυτή θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι ενός σύγχρονου και ασφαλούς κράτους, που οφείλει να έχει καταγεγραμμένους όσους ζουν στην επικράτεια του. Στην περίπτωση, όμως, μη δημοκρατικών κρατών, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εναντίον των αντιφρονούντων (Norman & Micinski , 2023).

Πολλές εκ των χωρών με τις οποίες συνεργάζεται η Ευρώπη απέχουν κατά πολύ από την τήρηση των διεθνών προτύπων αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ είναι βαθιά διεφθαρμένες. Συν τοις άλλοις, η στήριξη που παρέχει η Ευρώπη στις τρίτες χώρες μέσω της χρηματοδότησης οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών συχνά επιφέρει τ'αντίθετα αποτελέσματα. Στις μη δημοκρατικές χώρες οι παραπάνω οργανώσεις είθισται να διατηρούν στενές συντεχνιακές σχέσεις με το κράτος, με αποτέλεσμα η χρηματοδότηση να καταλήγει στην ενίσχυση των τοπικών καθεστώτων . Για τον λόγο αυτό, εγείρονται προβληματισμοί ως προς το κατά πόσο οι τρίτες χώρες θεωρούνται αξιόπιστοι εταίροι, που δε θα εργαλειοποιήσουν τις συμφωνίες με την Ευρώπη προς όφελος τους.

Προκύπτει δε για την Ευρώπη και ένα μείζον θεσμικό ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, με βάση την ιδρυτική Συνθήκη της Λισαβόνας, στόχος της αναπτυξιακής συνεργασίας της Ευρώπης με τρίτες χώρες είναι η εξάλειψη της φτώχειας. Στην περίπτωση κατά την οποία βασικός στόχος της Ένωσης, τη δεδομένη στιγμή, είναι η διαχείριση του μεταναστευτικού μέσω της αναπτυξιακής συνεργασίας, τότε γίνεται λόγος για ξεκάθαρη παραβίαση της εν λόγω Συνθήκης (Van Dillen , 2017).

1.4.2 Η οργάνωση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας. Η μετανάστευση, που συνιστά ένα παγκόσμιο φαινόμενο και συναντάται από τις απαρχές του ανθρώπινου γένεσθαι, έχει αναχθεί για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό σε μείζονα απειλή. Διασυνδέεται πλέον με το οργανωμένο έγκλημα, την τρομοκρατία και τον ισλαμικό φονταμενταλισμό (Lavenex, 2006,). Η ασφαλειοκεντρική αυτή προσέγγιση αντιμετωπίζει το μεταναστευτικό ως ζήτημα εσωτερικής τάξης και ασφάλειας. Το γεγονός αυτό ενισχύει τις κατασταλτικές πολιτικές, με αποτέλεσμα σημαντικό τμήμα των ευρωπαϊκών κονδυλίων να διατίθεται σε δράσεις για ενίσχυση της επιτήρησης, των εξοπλισμών και την εκπαίδευση των δυνάμεων ασφαλείας. Στόχος είναι η συγκράτηση των μεταναστών, βασιζόμενη σε κατασταλτικές και βίαιες πρακτικές με κατάφωρη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Norman & Micinski, 2023). Είναι συχνές άλλωστε οι εικόνες που αποκαλύπτουν τις άθλιες συνθήκες άφιξης και υποδοχής των μεταναστών. Πολλοί από αυτούς, μεταξύ των οποίων και παιδιά, έχουν χάσει τη ζωή τους ακολουθώντας τις οδούς της παράνομης μετανάστευσης σε μια απέλπιδα προσπάθεια για εξεύρεση ασφαλούς καταφυγίου.

1.4.3 Η έννοια της ασφαλούς τρίτης χώρας. Έντονη ανησυχία και προβληματισμός προκύπτει, επίσης, για τις συμφωνίες επανεισδοχής, καθώς και για τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας χώρας ως «ασφαλούς» τρίτης χώρας. Και οι δύο αυτές πρακτικές συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο της πολιτικής της εξωτερικοποίησης. Πρόκειται ουσιαστικά για συμφωνίες διαχείρισης και ελέγχου των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης με τη διαμεσολάβηση τρίτων χωρών. Οι χώρες αυτές, παρακινούμενες από οικονομικά κυρίως κίνητρα, αναλαμβάνουν τον ρόλο του θεματοφύλακα των προσφυγικών ροών. Οι παραπάνω συμφωνίες κατηγορούνται ως προς το περιεχόμενο τους για την απουσία ουσιαστικών εγγυήσεων αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και για μη ορθή μεταχείριση των αιτούντων άσυλο. Οι άνθρωποι αυτοί, αντί να μεταφερθούν σε ασφαλές καταφύγιο, επιστρέφονται με τη χρήση βίας στις χώρες καταγωγής ή διέλευσης (Nur Osso, 2016).

Έπειτα από έλεγχο που έλαβε χώρα στις υπάρχουσες συμφωνίες επανεισδοχής, διαπιστώθηκε η «παντελής απουσία αναφοράς στην προστασία των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προστασία των προσφύγων, η έλλειψη αμοιβαιότητας και η μη συμπερίληψη επίμαχων ζητημάτων». (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021). Οι μετανάστες που επιστρέφονται στις χώρες διέλευσης, σε πληθώρα περιπτώσεων, μεταφέρονται και κρατούνται σε «σύγχρονα στρατόπεδα συγκέντρωσης» με απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης. Παραμένουν δε σε αυτά υπό αδιευκρίνιστο χρονικό ορίζοντα, έως ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες επανεγκατάστασης στη χώρα καταγωγής τους. Μέχρι να συμβεί αυτό, παραμένουν απομονωμένοι, ευάλωτοι και δίχως δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες και πόρους. Εξαιτίας του φόβου του εγκλωβισμού και της ενδεχόμενης απόρριψης της αίτησης τους για άσυλο στη χώρα που επιθυμούν να μεταβούν, αρκετοί πρόσφυγες αποφεύγουν να προβούν στις νόμιμες διαδικασίες αίτησης ασύλου.

Όπως υποστηρίζει η ερευνήτρια για τ' ανθρώπινα δικαιώματα, Teresa Carriali, αναδύεται ένας έντονος φυλετικός ρατσισμός μέσα από την όλη ευρωπαϊκή πρακτική αντιμετώπισης του μεταναστευτικού. Πιο συγκεκριμένα, θεωρεί πως υφίσταται:

άμεση σύνδεση μεταξύ των διαφόρων μορφών καταπίεσης και αποκλεισμού με βάση το φύλο και τη φυλή, καθώς και με άλλες βασικές συνιστώσες, όπως η τάξη, η ιθαγένεια, το προφίλ των μεταναστών, η εθνικότητα, η ηλικία, η σεξουαλικότητα, η θρησκεία και η δυνατότητα (Carriali, 2023).

Η παραπάνω άποψη διασυνδέει το φύλο και τη φυλή των μεταναστών με τη βίαιη αντιμετώπιση αυτών στα σύνορα και στα κέντρα κράτησης. Δεν είναι λίγες οι έρευνες, εξάλλου, οι οποίες φέρνουν στο φως σοκαριστικά στοιχεία σχετικά με τα αυξημένα ποσοστά βίας στα οποία και εκτίθενται οι μετανάστες. Παράλληλα, στις χώρες υποδοχής εντοπίζεται πλήρης απουσία νομικής προστασίας και παντελής έλλειψη διασφάλισης των δικαιωμάτων τους. Διακρίσεις, εκφοβισμός, κακομεταχείριση και σεξουαλική κυρίως βία υφίστανται ως επί το πλείστον οι λεγόμενες ευάλωτες ομάδες, στις οποίες ανήκουν οι γυναίκες και τα μέλη της LGBTQI κοινότητας (Carriali, 2023).

Οι έρευνες αυτές, οι οποίες βασίζονται σε εθνολογικά στοιχεία, αλλά και σε μελέτες φεμινιστικών οργανώσεων, καταδεικνύουν το γεγονός πως οι ευάλωτες ομάδες είναι θύματα βίας, που υφίστανται τόσο διότι εμπίπτουν στο καθεστώς του μετανάστη όσο και για το φύλο και τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις. Από την άλλη,

εγείρονται φεμινιστικές αντιδράσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης, αλλά και προβολής των γυναικών μεταναστριών. Επικρατεί η τάση να παρουσιάζονται είτε υπό το πρίσμα της θυματοποίησης είτε αποκλειστικά και μόνο με τις ιδιότητες της συζύγου και της μητέρας. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τα στοιχεία που προκύπτουν από τις μελέτες, με βάση τα οποία ολοένα και περισσότερες γυναίκες μεταναστεύουν μόνες τους αναζητώντας την αυτονομία και την οικονομική τους ανεξαρτησία (Τομπέα, 2019).

Με τη μέθοδο της εξωτερικοποίησης η Ευρώπη πετυχαίνει την αποσυμφόρηση της και μετατοπίζει το βάρος της διαχείρισης της μετανάστευσης στις τρίτες χώρες. Οι χώρες αυτές καλούνται να δεχθούν πληθώρα μεταναστών με ό,τι και εάν αυτό συνεπάγεται για την οικονομική και κοινωνική τους συνοχή. Αναλαμβάνουν ένα δυσανάλογο βάρος και κόστος, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα του όλου εγχειρήματος.

Από την άλλη, αρκετές είναι οι περιπτώσεις των χωρών καταγωγής που δεν επιθυμούν την επιστροφή των πολιτών τους. Ο κυριότερος λόγος είναι το ύψος των εμβασμάτων από το εξωτερικό (των νόμιμων, αλλά και των παράνομων μεταναστών), που είναι κατά πολύ υψηλότερο από την τυχόν παρεχόμενη οικονομική βοήθεια της Ευρώπης. Η ικανότητα από μέρους της Ένωσης για την παροχή διαρθρωτικών κινήτρων στις χώρες αυτές είναι πολύ περιορισμένη και αναποτελεσματική. Μέχρι στιγμής, το πλέον ελκυστικό κίνητρο, αλλά και ταυτόχρονα ισχυρότερο μέτρο πίεσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η απλοποίηση της διαδικασίας έκδοσης θεωρήσεων. (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021). Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική της εξωτερικοποίησης κατά γενική ομολογία δεν έχει επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα, πλην μιας πληθώρας αρνητικών επιπτώσεων για τους πρόσφυγες. Όπως συμπεραίνεται, με τα μέχρι τώρα δεδομένα, δεν πρόκειται να οδηγήσει σε δίκαιη και βιώσιμη επίλυση του μεταναστευτικού.

1.5 Εταιρικές σχέσεις συνεργασίας Ευρώπης – Αφρικής στο ζήτημα του

Μεταναστευτικού

Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της αύξησης των μεταναστευτικών ροών από η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεργάζεται με χώρες της Αφρικής για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης και την επανεισδοχή και επανένταξη των μεταναστών

στις χώρες καταγωγής τους. Η μετανάστευση από την Αφρική συνιστά ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με άμεσες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνέπειες τόσο για τις χώρες καταγωγής όσο και για τις χώρες προορισμού. Οι κύριες αιτίες που την προκαλούν σχετίζονται με τη φτώχεια, τις εμφύλιες συγκρούσεις και την κλιματική αλλαγή. Ως εκ τούτου, όσοι εγκαταλείπουν τη χώρα τους αναζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, πρόσβαση σε ευκαιρίες απασχόλησης και αποφυγή πολιτικών συγκρούσεων και διώξεων. Ένα πολύ υψηλό ποσοστό των μεταναστών από την Αφρική αναγκάζεται να επιλέξει την παράτυπη μετανάστευση, έχοντας ως βασική πύλη εισόδου στην Ευρώπη τη Μεσόγειο. Τα ευρωπαϊκά κράτη καλούνται να επιλύσουν και να διαχειριστούν το παραπάνω ζήτημα, προσεγγίζοντάς το υπό το πρίσμα της ανθρωπιστικής βοήθειας, της οικονομικής ανάπτυξης και της διπλωματίας. Για τον λόγο αυτό, υιοθετούν ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που βασίζεται στην οικοδόμηση εταιρικών σχέσεων συνεργασίας μέσω διαφόρων συμφωνιών και δράσεων.

1.5.1 Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας: Νότια Διάσταση. Κεντρικό άξονα της πολιτικής αυτής αποτελεί η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, που αφορά τη συνεργασία και την ανάπτυξη προνομιακών σχέσεων της Ευρώπης με γειτονικές της χώρες στη βάση κοινών αξιών. Εδράζεται στην ενίσχυση της κινητικότητας και των οικονομικών δραστηριοτήτων των εμπλεκόμενων πλευρών για τη δημιουργία κοινού ανταγωνιστικού και αποτελεσματικού οικονομικού περιβάλλοντος (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2023). Χρηματοδοτείται από τον Μηχανισμό Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας, για τον οποίο προβλέπεται ειδικό κονδύλιο. Βάσει του τρέχοντος Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (2021-2027), το ποσό αυτό ανέρχεται στα 19 δισεκατομμύρια ευρώ. (EUR-Lex, 2024). Οι συμφωνίες που συνάπτονται με τις χώρες της Μεσογείου αφορούν τη λεγόμενη Νότια Διάσταση (Αίγυπτος, Αλγερία, Ιορδανία, Ισραήλ, Λίβανο, Λιβύη, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία,

Παλαιστίνη) και βασίζονται στις «*αρχές της Αιρεσιμότητας και της Διαφοροποίησης, καθώς και της εξατομικευμένης προσέγγισης*» (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023). Μεταξύ των βασικών προτεραιοτήτων τους είναι τα ζητήματα κινητικότητας και μετανάστευσης μέσω της επίτευξης στενότερης συνεργασίας. Παράλληλα, απ' το 2007 υιοθετείται η Κοινή Στρατηγική Ευρωπαϊκής Ένωσης- Αφρικής, που συνιστά πλαίσιο συνεργασίας για την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων. Περιλαμβάνει συγκεκριμένο Σχέδιο Δράσης αναφορικά με καίριους τομείς, μεταξύ των οποίων και η μετανάστευση, η κινητικότητα και η απασχόληση. Στόχο αποτελεί η οικοδόμηση εταιρικής σχέσης σε πολλαπλούς τομείς και η υιοθέτηση πολυετών σχεδίων (EUR-Lex, 2008).

1.5.2 Η Συμφωνία του Κοτονού: Ανάπτυξη και Μετανάστευση. Εντός του παραπάνω στρατηγικού πλαισίου συμπεριλαμβάνεται και η Συμφωνία εταιρικής σχέσης Ευρώπης - Αφρικής, γνωστή και ως Συμφωνία του Κοτονού. Αναγνωρίζεται μέσω αυτής η σημασία της Αφρικής ως βασικού στρατηγικού εταίρου της Ευρώπης και προσεγγίζονται θέματα, όπως η μετανάστευση και η κινητικότητα (Υπουργείο Εξωτερικών, 2023). Τονίζει δε τον αλληλένδετο δεσμό μεταξύ ανάπτυξης και μετανάστευσης.

Η εμπορική και αναπτυξιακή συμφωνία του Κοτονού υπογράφεται το 2000 και αναθεωρείται το 2020, ενώ προβλέπονται συνεχείς αναθεωρήσεις και ανανεώσεις της. Βασικός στόχος αυτής είναι η ενθάρρυνση και προώθηση του διαλόγου και της συνεργασίας για την ενίσχυση των θεσμών και την ορθή χρήση των αναπτυξιακών πόρων.

Πιο συγκεκριμένα, το Άρθρο 13 αναφέρεται στη συνεργασία για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στις χώρες καταγωγής και διέλευσης, επιστροφή των παράνομων μεταναστών και οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης μέσω της ανάπτυξης των δεξιοτήτων και της επανένταξης των μεταναστών στις χώρες τους (Φτακλάκη, 2021). Απαραίτητες προϋποθέσεις για την παροχή οικονομικής και πολιτικής βοήθειας προς τις αφρικανικές χώρες συνιστούν ο εκδημοκρατισμός, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ορθή διακυβέρνηση. Σε περίπτωση μη εφαρμογής των ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τη δυνατότητα επιβολής

κυρώσεων, ακόμη και τον τερματισμό της συνεργασίας, όπως ορίζει το Άρθρο 96 της Συμφωνίας (Χουλιάρας, & Πετρόπουλος, 2018).

Επιπροσθέτως, εντός των πλαισίων που έθεσε ο ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη, γνωστή και ως Ατζέντα 2030, η Ευρωπαϊκή Ένωση διασυνέδεσε για ακόμη μια φορά την αναπτυξιακή συνεργασία με τη διαχείριση της μετανάστευσης. Η εταιρική σχέση Ευρώπης - Αφρικής θα αναβαθμιστεί μέσω ενός φιλόδοξου επενδυτικού σχεδίου, προκειμένου ν' αντιμετωπιστεί η μετανάστευση, να ενισχυθεί η απασχόληση και να ενδυναμωθεί ο ιδιωτικός τομέας. Πιο συγκεκριμένα, το σχέδιο αυτό αφορά τη διαχείριση 3,35 δις ευρώ ως αναπτυξιακή βοήθεια, η οποία υπολογίζεται πως θα επιφέρει ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων της τάξης των 44 δις ευρώ (Van Dillen B, 2017).

1.5.3 2015: Καταπιστευματικό Ταμείο έκτακτης ανάγκης. Κύριο ευρωπαϊκό χρηματοδοτικό μέσο των δράσεων για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης και την εξάλειψη των παραγόντων που την προκαλούν συνιστά το Καταπιστευματικό Ταμείο έκτακτης ανάγκης για την Αφρική. Ιδρύεται το 2015 μετά την προσφυγική κρίση και κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης στη Βαλέτα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη με τη συμμετοχή της Νορβηγίας και της Ελβετίας υπογράφουν το καταστατικό του. Χρηματοδοτεί 26 χώρες χωρισμένες σε τρεις κομβικές περιοχές, που περιλαμβάνουν τη Βόρειο Αφρική, την Ανατολική Αφρική (γνωστή ως Κέρας της Αφρικής) και το Βόρειο τμήμα της Υποσαχάριας Αφρικής (Σαχέλ) (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2018).

1.5.4 Η νεοαποικιακή αντιμετώπιση της Αφρικής. Οι σχέσεις Ευρώπης - Αφρικής δέχονται δριμύτατη κριτική, καθώς δεν εντάσσονται σ' ένα ενιαίο πλαίσιο πολιτικής, αλλά υπαγορεύονται από ένα σύνολο θεσμικών συμφωνιών. Πρόκειται για μια εταιρική σχέση ασυμμετρίας, καθώς οι αποφάσεις λαμβάνονται σχεδόν μονομερώς από μέρους της Ένωσης. Αναφορικά με όλα τα κρίσιμα ζητήματα, μεταξύ των οποίων και η μετανάστευση, η Αφρική δεν αντιμετωπίζεται ως ισότιμος συνομιλητής. Ο τρόπος δε διάθεσης της αναπτυξιακής βοήθειας πραγματοποιείται στη λογική της εξυπηρέτησης των επί μέρους συμφερόντων των ευρωπαϊκών κρατών (Πετίδης Π., 2022).

Οι πιέσεις που ασκεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στις Αφρικανικές χώρες για τις συμφωνίες επανεισδοχής είναι έντονες και άμεσα συνδεδεμένες με την αναπτυξιακή βοήθεια προς αυτές. Πρόκειται για συμφωνίες που περιλαμβάνουν την επανεισδοχή όχι μόνο δικών τους υπηκόων, αλλά και παράνομων μεταναστών άλλων κρατών, προκειμένου αυτοί να μην παραμείνουν στην Ευρώπη. Αυτή την πολιτική κατοχυρώνει και το Νέο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου (Martin, 2021). Η εξωτερικοποίηση αντανakλά μια νεοαποικιακή αντιμετώπιση της Αφρικής από μέρους της Ευρώπης, που εκφράζεται μέσω της επιλεκτικής χρηματοδότησης χωρών πρώην αποικιών για τη συγκράτηση των μεταναστών. Οι τρόποι συνοριακού ελέγχου και η συνεργασία οργανισμών, όπως η Frontex, με ιδιωτικές εταιρίες ασφάλειας φανερώνουν σύγχρονες μορφές αποικιοκρατίας και κυριαρχίας. Οι διαδικασίες που ακολουθούνται προωθούν τον φυλετικό ρατσισμό και την έμφυλη βία με κύριους αποδέκτες τους Αφρικανούς μετανάστες. Οι μορφές καταστολής οδηγούν ακόμη και σε εν ψυχρώ δολοφονίες. Μέσω της εξωτερικοποίησης καθίσταται εμφανής η προσπάθεια του παγκόσμιου περιορισμού στην κινητικότητα των μεταναστών που προέρχονται από τις χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου (Capialli , & Pacciardi , 2024).

Στον αντίποδα βρίσκεται ο τρόπος που αντιμετώπισε η Ευρώπη την κρίση στην Ουκρανία και τις προσφυγικές ροές μετά την εισβολή της Ρωσίας. Υπήρξε ακαριαία κινητοποίηση και αποτελεσματική αντιμετώπιση μέσω ενός αλληλέγγυου, ευνοϊκού και προστατευτικού πλαισίου για τους αιτούντες άσυλο. Οι Αφρικανοί μετανάστες είναι ως επί το πλείστον οικονομικοί μετανάστες χαμηλής ειδίκευσης και ως εκ τούτου ανεπιθύμητοι στην Ευρώπη.

Η νέα μορφή αποικιοκρατίας εντοπίζεται και στην επιβολή οικονομικών κυρίως πολιτικών από την Ευρώπη προς την Αφρική, που βασίζονται στο δόγμα του φιλελευθερισμού και που αποδεικνύονται άκρως επιζήμιες. Προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένοι δημοσιονομικοί στόχοι, υιοθετείται λιτότητα, η οποία οδηγεί σε βίαιους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και σε αύξηση των ανισοτήτων. Ο λόγος σχετίζεται με τις ιδιάζουσες εσωτερικές συνθήκες των κρατών αυτών και με το ότι οι οικονομίες τους βρίσκονται σε τροχιά υπανάπτυξης ή εμβρυακής φάσης. Ως εκ τούτου, η άμεση φιλελευθεροποίηση με βάση τον Farrell θα αφαιρούσε από τ' αφρικανικά κράτη τη δυνατότητα «να επεκτείνουν την προστασία σ' εσωτερικές εμβρυακές βιομηχανίες από τον εξωτερικό ανταγωνισμό, θα έκανε πιο δύσκολο να διατηρήσουν δημόσιες υπηρεσίες υπό εθνική ιδιοκτησία και θα μείωνε τις δυνατότητες της βιομηχανικής διαφοροποίησης ως μέρος ενός συνολικού προγράμματος για οικονομική ανάπτυξη» (Farrell M, 2005). Επιπλέον, η ανάπτυξη μέσω της παρουσίας του ιδιωτικού τομέα και των πολυεθνικών οδηγεί σε ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της αφρικανικής ηπείρου. Με τον τρόπο αυτό, διατηρείται το δίπολο ανεπτυγμένου βορρά και υποανάπτυκτου Νότου.

Κατηγορίες εξαπολύονται και για τον ρόλο του Καταπιστευματικού Ταμείου και τη διαχείριση των πόρων του. Υποστηρίζεται πως ουσιαστικά χρηματοδοτεί δράσεις που συγκρατούν και εγκλωβίζουν τους ανθρώπους στις χώρες καταγωγής τους. Με τον τρόπο αυτό, ενισχύει τους μη δημοκρατικούς θεσμούς των χωρών αυτών, τις οποίες και μετατρέπει εκ παραδρομής σε χώρες «παραγωγής μεταναστών» (Van Dillen , 2017). Ο διάλογος και οι συμφωνίες της Ευρώπης με τα τοπικά αυταρχικά καθεστώτα για τον έλεγχο της μετανάστευσης δυναμιτίζει εκ προοιμίου την εγκαθίδρυση κράτους δικαίου και τη δημοκρατία (Χουλιάρας, 2019). Αναφορικά δε με τη Συμφωνία του Κοτονού, εκφράζονται προβληματισμοί για τη μη εφαρμογή των προβλεπόμενων κυρώσεων σε ηγέτες αφρικανικών κρατών που καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Από την άλλη, οι πιέσεις της Ένωσης προς τα αφρικανικά κράτη για δημοκρατική μετάβαση συχνά προκαλούν έντονες αντιδράσεις στο εσωτερικό τους. Αφ' ενός δύνανται να θεωρηθούν ως άμεση εξωτερική παρέμβαση στα εσωτερικά τους ζητήματα και αφ' ετέρου πλήττουν τα συμφέροντα πολλών Αφρικανών ηγετών, που επωφελούνται από την απουσία δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων.

Επιπροσθέτως, τα τελευταία χρόνια κρίνεται έντονα και η λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Υποστηρίζεται πως διώκει «κατά τρόπο μεροληπτικό και άδικο τα εγκλήματα στην Αφρική» και πως στρέφεται σχεδόν αποκλειστικά εναντίον Αφρικανών (Lifo, 2017).

Απότοκος όλων των παραπάνω είναι η εδραίωση του Ισλαμικού Κράτους στη Δυτική Αφρική. Εκφράζεται πλέον αυξανόμενη ανησυχία για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, αλλά και για ενδεχόμενη περιφερειακή αποσταθεροποίηση. Οι πρόσφατες δηλώσεις της εκτελεστικής διευθύντριας της επιτροπής του ΟΗΕ κατά τις τρομοκρατίας, Νατάλιας Γέρμαν, είναι ενδεικτικές της σοβαρότητας της κατάστασης. Η Γέρμαν κάνει λόγο για επέκταση της δράσης των ισλαμικών οργανώσεων «σε ολόένα και περισσότερα τμήματα της αφρικανικής ηπείρου», με στόχο την «αξιοποίηση της πολιτικής αστάθειας και επέκταση της ζώνης επιρροής τους, των επιχειρήσεων τους και των εδαφών που ελέγχουν στο Σαχέλ» (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2024).

Η Αφρική αποτελείται από γεωπολιτικά κρίσιμες, ιδιαίτερα ευαίσθητες και ταυτόχρονο πολύπλοκες περιοχές. Τα σύνθετα εσωτερικά κοινωνικοπολιτικά συστήματα και τα μείζονα προβλήματα αυτών οδηγούν σε αποκλίνοντα συμφέροντα σε διεθνές και σε περιφερειακό επίπεδο. Η προβληματική της συνεργασίας της Ευρώπης με τις αυταρχικές και ασταθείς Αφρικανικές κυβερνήσεις διαφάνηκε μετά την Αραβική Άνοιξη του 2016. Το θεσμικό πλαίσιο της εξωτερικοποίησης στη διαχείριση της μετανάστευσης δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στη διευθέτηση ζητημάτων ασφαλείας παρά στον εκδημοκρατισμό μέσω θετικών δράσεων. Η ανισορροπία ως προς τους δύο εταίρους είναι εμφανής με την Ευρώπη, στο ζήτημα του μεταναστευτικού, να μην ακολουθεί κοινή πολιτική στη βάση της αλληλεγγύης, αλλά να προωθεί τις δικές της επιδιώξεις.

Στα κεφάλαια που έπονται, αναλύονται οι εταιρικές σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την Τυνησία, το Μαρόκο, την Αίγυπτο και την Τουρκία. Η Τυνησία και το Μαρόκο επιλέχθηκαν καθώς και οι δύο από γεωγραφικής απόψεως, αποτελούν πύλες εισόδου παράτυπων μεταναστών προς την ευρωπαϊκή ήπειρο. Εξετάζεται η συνεργασία μεταξύ Τυνησίας και Μαρόκου με την Ένωση καθώς και η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από την Ιταλία και την Ισπανία οι οποίες αποτελούν τους άμεσους αποδέκτες. Στη συνέχεια παρατίθεται η περίπτωση της Αιγύπτου, μιας

χώρας υψίστης στρατηγικής σημασίας για την Ευρώπη με την οποία διασυνδέεται με μακρόχρονη συνεργασία σε διάφορους τομείς. Διερευνάται η πολυεπίπεδη αυτή συνεργασία και δίνεται έμφαση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στο ζήτημα της διαχείρισης της μετανάστευσης. Ακολουθεί η Κοινή Δήλωση του 2016 μεταξύ Ευρώπης και Τουρκίας και η αξιολόγηση αυτής ενώ, παρουσιάζεται και ο ρόλος που ανέλαβε η ελληνική πλευρά.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Τυνησία

2.1 Προνομιακή εταιρική σχέση με την Ευρώπη με πληθώρα προκλήσεων

Η Τυνησία έχει μετατραπεί τα τελευταία χρόνια σε βασική πύλη εισόδου όσων επιδιώκουν να μεταβούν από την Αφρική στην Ευρώπη. Συνιστά ταυτόχρονα χώρα προέλευσης, προορισμού και διέλευσης μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Οι μεταναστευτικές ροές από την Τυνησία έχουν λάβει ανησυχητικές διαστάσεις, καθώς έχουν ξεπεράσει και τη Λιβύη, η οποία μέχρι πρότινος υπήρξε το βασικό σημείο αναχώρησης των παράτυπων μεταναστών από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Ιδιαίτερα αυξημένη, όμως, είναι και η μετανάστευση από την ίδια τη χώρα, που μαστίζεται από δημογραφική έκρηξη, υψηλά επίπεδα ανεργίας και γενικευμένη επισφάλεια αναφορικά με το οικονομικό και πολιτικό της σύστημα.

Από την Τυνησία ξεκίνησε το 2010 η Αραβική Άνοιξη, που πυροδότησε την εξέγερση σε ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής και οδήγησε σε ανακατατάξεις των εκεί πολιτικών συστημάτων και σε καθεστωτικές αλλαγές. Η μαζικότητα και η έκρηξη της βίας αποτέλεσαν κοινό παρονομαστή του συνόλου των κινητοποιήσεων, πίσω από τις οποίες εντοπιζονταν καθολικά αιτήματα για δημοκρατική διακυβέρνηση και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Κουσκουβέλης, 2012).

2.2 Η προσπάθεια μετάβασης στη Δημοκρατία και η κουλτούρα αυταρχισμού του πολιτικού συστήματος

Μετά το τέλος της εξέγερσης η χώρα απέκτησε Κοινοβουλευτικό Σύστημα με πρωθυπουργό και δυνατότητα διεξαγωγής εκλογών για την ανάδειξη Προέδρου. Η υιοθέτηση Συντάγματος κατοχύρωνε πολιτικά δικαιώματα και ουσιώδεις ελευθερίες. Η αναδιάρθρωση ως προς τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών παρακωλύθηκε από τις εντάσεις και τις διαμάχες μεταξύ των συμμετεχόντων στην κυβέρνηση. Ως αποτέλεσμα, η χώρα οδηγήθηκε σε πολιτική αστάθεια και η πολυπόθητη μετάβαση στη Δημοκρατία παρέμεινε ανολοκλήρωτη. Το 2020 οι συνεχείς πολιτικές ασυμφωνίες οδήγησαν σε νέες μαζικές διαδηλώσεις, σε διάλυση της Εθνοσυνέλευσης και συγκέντρωση των εξουσιών για ακόμη μια φορά στα χέρια του Προέδρου. Οι πρακτικές του καθεστώτος, που περιελάμβαναν μεταξύ άλλων και την

φυλάκιση των αντιφρονούντων, επανέφεραν τη χώρα στο πρότερο αυταρχικό καθεστώς διακυβέρνησης (Δημητριάδη Α., 2023).

Η υγειονομική κρίση του Covid-19, σε συνδυασμό με την έκρηξη στις τιμές των σιτηρών λόγω του πολέμου στην Ουκρανία, κατέδειξαν την αδυναμία του πολιτικού συστήματος να ανταπεξέλθει στις προκλήσεις για αλλαγή. Αντίκτυπο αυτού υπήρξε η εκτίναξη του πληθωρισμού και η διόγκωση του εξωτερικού χρέους (Carbonaro, 2023). Το χρέος έχει αγγίξει το 80% του ΑΕΠ με τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης να προειδοποιούν για επικείμενο κίνδυνο ρευστότητας και αναπόφευκτη στάση πληρωμών (Alby, 2024). Ενδεχόμενη οικονομική κατάρρευση της Τυνησίας λόγω κρίσης χρέους θα οδηγήσει σε ανεξέλεγκτες συνέπειες, όσον αφορά τα μεταναστευτικά κύματα προς την Ευρώπη. Αντιμέτωπη με τον κίνδυνο αυτό και στον απόηχο του πολύνεκρου ναυαγίου ανοιχτά της Πύλου με μετανάστες από την Ανατολική Λιβύη, η Ένωση προχώρησε τον Ιούλιο του 2023 σε Συμφωνία με την Τυνησία.

2.3 Το νέο Μνημόνιο συνεργασίας για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης ως πρότυπο

Η εταιρική σχέση συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τυνησίας χρονολογείται από το 1998, όπου και τέθηκε σε ισχύ συμφωνία σύνδεσης. Η Ευρωμεσογειακή αυτή συμφωνία αφορούσε ζητήματα εισαγωγών γεωργικών και αλιευτικών προϊόντων από την Τυνησία, καθώς και αμοιβαία συνδρομή σε θέματα τελωνειακών ελέγχων (Ευρωμεσογειακή Συμφωνία Ευρωπαϊκής Κοινότητας και Τυνησίας, 1998).

Εντός των πλαισίων της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, οι διμερείς σχέσεις εταιρικής συνεργασίας των δύο πλευρών τέθηκαν είκοσι χρόνια αργότερα σε νέο πλαίσιο. Αναθεωρήθηκε η προ υπάρχουσα συμφωνία και υιοθετήθηκαν στρατηγικοί στόχοι για την περίοδο 2018-2020. Νομική βάση της νέας συμφωνίας θεωρήθηκε το άρθρο 218, παράγραφος 9 της Συνθήκης, για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμφωνία βασιζόταν στις αρχές της Επικουρικότητας και της Αναλογικότητας. Ως εκ τούτου, οι αποφάσεις για τη διαχείριση της παραπάνω εταιρικής σχέσης θα λαμβάνονταν όχι σε εθνικό επίπεδο, αλλά σε επίπεδο Ένωσης. Ταυτόχρονα, ως

απαραίτητη προϋπόθεση σχετικά με τις στρατηγικές προτεραιότητες που θα υιοθετούνταν ορίστηκε η έγκριση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Στο επίκεντρο της σχέσης αυτής τοποθετούνταν τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα, η επιχειρηματικότητα, η κινητικότητα των νέων και η ασφάλεια, στην οποία εντάσσεται και η μετανάστευση. Βασική προτεραιότητα από μέρους της Ένωσης συνιστούσε η προώθηση των μεταρρυθμίσεων για την πλήρη εγκαθίδρυση δημοκρατικού πολιτεύματος, χρηστής διακυβέρνησης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Η νέα συμφωνία έρχεται στο προσκήνιο εν μέσω της ενδεχόμενης κατάρρευσης της οικονομίας της Τυνησίας και της έκρυθμης κατάστασης λόγω των αυξημένων μεταναστευτικών ροών. Πρόκειται για ένα Μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης- Τυνησίας, Ιταλίας και Ολλανδίας για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης και τη διευθέτηση επιμέρους ζητημάτων. Βασικοί πυλώνες αυτού αποτελεί η μακροοικονομική σταθερότητα, το εμπόριο, οι επενδύσεις, η πράσινη μετάβαση, η κινητικότητα και η μετανάστευση.

Η συμφωνία θα χρησιμεύσει και ως πρότυπο για μια σειρά παρόμοιων συμφωνιών και με άλλες χώρες της Αφρικής. Η Ούρσουλα Φον ντερ Λάιεν έκανε λόγο για στενότερη σύμπραξη των δύο πλευρών, με στόχο τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των συνόρων και τις από κοινού επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Στον τομέα των επενδύσεων αναφέρθηκε στο υπερσύγχρονο υποθαλάσσιο καλώδιο, το Medusa, που θα συνδέει την Ευρώπη με τις χώρες της Νότιας Γειτονίας. Πρόκειται για ένα έργο, το οποίο υπολογίζεται πως θα επιφέρει σημαντικότερη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή. Παράλληλα, γνωστοποίησε τα σχέδια για εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος της Τυνησίας, καθώς και για τις "Συνεργασίες Ταλέντου" που περιλαμβάνονται και στο Νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου. Για τις παραπάνω δράσεις προβλέπεται η εκταμίευση 65 εκατομμυρίων ευρώ (Documento, 2023).

Το Μνημόνιο στοχεύει στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πλαισίου εταιρικής σχέσης που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Δε συνιστά νομικό κείμενο, αλλά δήλωση πολιτικών προθέσεων, και για το λόγο αυτό δεν είναι δεσμευτικό. Η παρεχόμενη οικονομική βοήθεια και τα αναπτυξιακά προγράμματα θα χρηματοδοτούνται απ' τον κοινό προϋπολογισμό της Ένωσης. Η εκταμίευση

αρχικά 150 εκατομμυρίων ευρώ για τη στήριξη της οικονομίας της Τυνησίας και μετέπειτα 307,6 εκατομμυρίων ευρώ για τα έργα ανάπτυξης θα λάβει χώρα με τη μορφή επιχορηγήσεων, αλλά και δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Τα κονδύλια που αφορούν τη μετανάστευση ανέρχονται στο ποσό των 105 εκατομμυρίων ευρώ, τα οποία θα διατεθούν στις αρχές της χώρας για την εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και την απόκτηση σύγχρονων μέσων (μη επανδρωμένα αεροσκάφη, ραντάρ) για τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Μέρος του παραπάνω ποσού θα διαμοιραστεί και σε διεθνείς οργανισμούς που δραστηριοποιούνται στη χώρα, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης και η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.

Η ενεργοποίηση της δράσης για τα talenta θα διευκολύνει την κινητικότητα και θα προσελκύσει εντός της Ένωσης υψηλής ειδίκευσης Τυνήσιους. Χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία έχουν ήδη προσφέρει αντίστοιχες θέσεις εργασίας. (Liboreiro κ. ά, 2023). Η Ιταλίδα πρωθυπουργός Τζόρτζια Μελόνι χαρακτήρισε το Μνημόνιο ως αποτέλεσμα ουσιαστικής διπλωματικής διεργασίας και τόνισε πως θ' αποτελέσει *«υπόδειγμα για νέες συνεργασίες με τους γείτονες της βόρειας Αφρικής»* (CNN Greece, 2023). Η Ιταλία, άλλωστε, συνιστά τον βασικό εμπορικό εταίρο της Τυνησίας, ενώ επιδιώκει να καταστεί ενεργειακός κόμβος για τη μεταφορά φυσικού αερίου απ' την Αφρική στην Ευρώπη. Στρατηγικός στόχος είναι η απεξάρτηση από τη Ρωσία μέσω του αγωγού Elmed, ο οποίος θα μεταφέρει ηλεκτρική ενέργεια από την Τυνησία στην Ιταλία (Μαυρή, 2023).

Την πλήρη στήριξή του στην εφαρμογή της Συμφωνίας προσέφερε και ο Γάλλος Πρόεδρος Μακρόν, με τη χώρα του να αποτελεί την κύρια εξαγωγική αγορά της Τυνησίας. Η Γαλλία δεσμεύτηκε και για την παροχή επιπλέον οικονομικής βοήθειας ύψους 26 εκατ. ευρώ για την περαιτέρω εκπαίδευση των αστυνομικών και συνοριακών αρχών. Ως αντάλλαγμα, κατέθεσε κατάλογο με όσους επιθυμεί να επαναπατρισθούν στην Τυνησία (CNN, 2023). Στο πακέτο διάσωσης συζητείται και η συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, που θα συμβάλλει σε αύξηση της χρηματοδότησης.

2.4 Η συμφωνία Ιταλίας-Τυνησίας και το «Σχέδιο 10 σημείων για τη Λαμπεντούζα».

Στην υπογραφή του Μνημονίου πρωτοστατεί η Ιταλία, η οποία λόγω της εγγύτητάς της με την Τυνησία πλήττεται από τις αυξημένες μεταναστευτικές ροές των τελευταίων δύο ετών. Η χώρα δέχεται ισχυρότατες πιέσεις από την εξέλιξη του φαινομένου αυτού, ενώ παράλληλα, καλείται να διαχειριστεί την ολοένα αυξημένη αντίδραση στο εσωτερικό της από την κοινωνία και το πολιτικό σύστημα. Η όλη κατάσταση ξυπνάει μνήμες από τα γεγονότα του 2011. Μετά την ανατροπή του τότε δικτάτορα της Τυνησίας, Μπέν Αλί, περίπου 28.000 μετανάστες αποβιβάστηκαν στο ιταλικό νησί της Λαμπεντούζα, που βρίσκεται μεταξύ Τυνησίας και Λιβύης. Η ιταλική κυβέρνηση έκανε λόγο για «ανθρωπιστική καταστροφή» και «βιβλική έξοδο», ενώ κήρυξε ολόκληρη την επικράτεια σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.

Εν συνεχεία, υπέγραψε συμφωνία με τη νεοεκλεγείσα κυβέρνηση της Τυνησίας για την αντιμετώπιση της κρίσης. Επρόκειτο για την «ανταλλαγή διακοινώσεων» αναφορικά με τη στενή συνεργασία των δύο χωρών για τη συγκράτηση των παράτυπων μεταναστών και τον επαναπατρισμό όσων ήδη είχαν αφιχθεί στην Ιταλία. Ταυτόχρονα, η Ιταλία ενεργοποίησε το άρθρο 1 του μεταναστευτικού της νόμου, το οποίο αφορά τη διαδικασία προσωρινής προστασίας. Μέσω αυτού παραχώρησε άδεια προσωρινής διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σε όσους είχαν περάσει στη χώρα μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου του 2011, υπό την προϋπόθεση της άμεσης μετακίνησής τους σε Γαλλία και Γερμανία.

Η αντίδραση της Γαλλίας υπήρξε εντονότατη. Προέβη σε αυστηροποίηση των ελέγχων στα σύνορα της με την Ιταλία, ενώ υπήρξαν και διπλωματικοί διαξιφισμοί μεταξύ των δύο χωρών. Μέσω της μονομερούς χορήγησης προσωρινής προστασίας η Ιταλία παραβίασε κατάφωρα το κερτημένο Σένγκεν (Campresi, 2011). Οργανώσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατήγγειλαν τις εγκαταστάσεις κράτησης των μεταναστών της Λαμπεντούζα και προέβαλαν τα βίαια επεισόδια μεταξύ των ιταλικών αρχών και των όσων είχαν μεταφερθεί εκεί. Το 2015 το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταδίκασε την Ιταλία για τις απαράδεκτες συνθήκες κράτησης όσων είχαν μεταφερθεί στο ιταλικό νησί. Επιπλέον, θεώρησε ως παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα τις

μαζικές απελάσεις των μεταναστών, δίχως να έχει προηγηθεί εξέταση της κάθε περίπτωσης ξεχωριστά από τις αρμόδιες ιταλικές αρχές, ως όφειλαν να πράξουν (Stock Watch, 2015).

Δεκατρία χρόνια αργότερα, τον Απρίλιο του 2023, η Ιταλία βίωσε ακόμη μια φορά τις μαζικές εισροές μεταναστών στη Λαμπεντούζα, οι οποίοι έχρηζαν άμεσης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Οι ιταλικές αρχές και οι ανθρωπιστικές οργανώσεις προσπάθησαν να διαχειριστούν τους εκτοπισθέντες, ενώ η Ιταλία κήρυξε ξανά *“κατάσταση εκτάκτου ανάγκης”*. Αυτή τη φορά η Ευρώπη παρείχε την άμεση υποστήριξή της. Ενεργοποίησε τον Μηχανισμό Αλληλεγγύης του Νέου Συμφώνου για μεταφορά σημαντικού αριθμού μεταναστών στα υπόλοιπα κράτη μέλη. Ταυτόχρονα, δεσμεύτηκε για εφαρμογή μέτρων που περιλαμβάνονταν στο *«Σχέδιο 10 σημείων για τη Λαμπεντούζα»*. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν τον επαναπατρισμό στις χώρες προέλευσης, την αύξηση της χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση της κρίσης, την επέκταση των ναυτικών αποστολών στη Μεσόγειο και την ενίσχυση του ρόλου της Frontex.

Πιο συγκεκριμένα, ο Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Μαργαρίτης Σχοινάς ανέλαβε τις επαφές με μια σειρά υποσαχάρων χωρών για τον επαναπατρισμό μεταναστών που δε δικαιούνται άσυλο στην Ένωση (Genovese, & Jones, 2023). Στο παραπάνω Σχέδιο, ωστόσο, υπήρξαν αντιδράσεις. Η Πολωνία το απέρριψε δηλώνοντας πως δε θα εξαναγκαστεί να δεχθεί στο έδαφος της κανέναν μετανάστη (Harper, 2023), ενώ η Γερμανία ανακοίνωσε τη διακοπή της συμμετοχής της στον Μηχανισμό αλληλεγγύης. Παρά το γεγονός πως η χώρα εφαρμόζει παραδοσιακά μια αλληλέγγυα πολιτική απέναντι στους μετανάστες, εκπρόσωπος του Υπουργείου Εσωτερικών αιτιολόγησε την αλλαγή στάσης ως απόρροια της *«επί του παρόντος υψηλής μεταναστευτικής πίεσης στη Γερμανία»*. Ο πραγματικός λόγος είναι η μη εφαρμογή από μέρους της Ιταλίας του Κανονισμού του Δουβλίνου, βάσει του οποίου ως πρώτο κράτος υποδοχής αιτούντων άσυλο οφείλει να δεχθεί πίσω χιλιάδες μετανάστες που έφυγαν από την επικράτειά της και μετέβησαν στη Γερμανία (DW, 2023).

Το έκτακτο σχέδιο για τη Λαμπεντούζα, καθώς και το μετέπειτα Μνημόνιο συνεργασίας με την Τυνησία, έχουν προκαλέσει εντονότατη αμφισβήτηση και αντιδράσεις από μέλη διεθνών οργανώσεων και από την κοινωνία των πολιτών.

Θεωρούν πως πρόκειται για συμφωνία που επικυρώνει την ασφαλειοκεντρική μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης, η οποία χρηματοδοτεί την Τυνησία για αποτροπή των μεταναστών, ανεξαρτήτου κόστους.

Η ευρωπαϊά διαμεσολαβήτρια Έμιλι Ο Ράιλι έθεσε επί τάπητος το ζήτημα του κατά πόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έλαβε τις απαιτούμενες εγγυήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών προτού προβεί στη Συμφωνία. Συγκεκριμένα, διερωτήθηκε εάν έχει προβλεφθεί διακοπή της χρηματοδότησης σε περίπτωση που γίνει αντιληπτή τυχόν παραβίασή τους. (Liboreiro ,2023).

Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δημοσίευσε έκθεση, βάση της οποίας χαρακτηρίζει την Τυνησία ως μη ασφαλή Τρίτη χώρα. Επιπροσθέτως, καταγγέλλει την αστυνομία, τον στρατό και την ακτοφυλακή της χώρας για τις υπερβολικά βίαιες πρακτικές αντιμετώπισης των Αφρικανών μεταναστών. Στην έκθεση παρατίθενται αδιάσειστα στοιχεία για ξυλοδαρμούς, βασανιστήρια, κλοπές, απελάσεις και σωρεία παραβάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Καλεί δε την Ευρωπαϊκή Ένωση να ακυρώσει τη Συμφωνία και να διακόψει τη χρηματοδότηση του καθεστώτος Σαγιέντ (HUMAN RIGHTS WATCH, 2023).

2.5 Το σύστημα ασύλου της Τυνησίας και η νομοθεσία για τη μετανάστευση

Η Τυνησία, ως χώρα διέλευσης, δέχεται υπερπληθώρα αιτήσεων για παροχή ασύλου. Παρά το γεγονός ότι αποτελεί μέρος της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και της Αφρικανικής Ένωσης του 1969, δε διαθέτει αντίστοιχο εθνικό σύστημα. Το 2014 το δικαίωμα στο άσυλο κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμά της, ενώ υφίσταται και ρητή απαγόρευση για παράδοση προσώπων που έχουν λάβει πολιτικό άσυλο (Tunisia Constitution, 2014).

Παρ' όλα αυτά, το σύστημα ασύλου της χώρας παραμένει ανενεργό και υπεύθυνη για την εξέταση χορήγησης αυτού είναι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Οι ελλείψεις στο προσωπικό οδηγούν σε πολύ μεγάλες καθυστερήσεις, με αποτέλεσμα των εγκλωβισμό χιλιάδων αιτούντων άσυλο δίχως πρόσβαση σε αγαθά, υπηρεσίες, ευκαιρίες. Ταυτόχρονα, το σύστημα επανεισδοχής ακολουθεί διαδικασίες ταυτοποίησης και καταγραφής μονάχα για τους Τυνήσιους μετανάστες, ενώ χαρακτηρίζεται από έλλειψη διαφάνειας (Δημητριάδη , 2023).

Η Τυνησία διαθέτει αυστηρότατη νομοθεσία σε σχέση με τη μετανάστευση. Η παράνομη είσοδος, διαμονή και έξοδος αλλοδαπών από τη χώρα, καθώς και η συνέργεια σε αυτό θεωρούνται ποινικά αδικήματα και τιμωρούνται με πρόστιμο και φυλάκιση. Σε άτομα προερχόμενα από κράτη της Αφρικής παρέχεται η δυνατότητα διαμονής στη χώρα δίχως βίζα. Απαιτείται ειδική σφραγίδα εισόδου και υφίστανται ως ανώτατο χρονικό όριο οι 90 ημέρες. Επί του πρακτέου, η απόκτηση της παραπάνω άδειας βασίζεται σε μια ιδιαιτέρως περίπλοκη διαδικασία, με αποτέλεσμα να την αποκτούν ελάχιστοι. Με βάση νόμο του Συντάγματος, η χώρα απ' το 2014 έχει δεσμευτεί για δημιουργία ειδικού νομοθετικού πλαισίου σε σχέση με το άσυλο. Μέχρι στιγμής δεν έχει προβεί σε κάποια σχετική ενέργεια, καθώς θα υποχρεούται πλέον να παράσχει ουσιαστική βοήθεια στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο, ακόμη και στην περίπτωση που η Ευρώπη σταματήσει την παροχή οικονομικής βοήθειας προς αυτήν (Martin, 2021).

Το 2012 έλαβε χώρα μια σημαντική πρωτοβουλία, με στόχο τη δημιουργία εθνικής στρατηγικής αναφορικά με το μεταναστευτικό. Ιδρύθηκε η κρατική Γραμματεία για τη Μετανάστευση, που θα διαχειριζόταν τόσο την κινητικότητα των Τυνήσιων όσο και τους παράνομους μετανάστες. Το έργο της παρακωλύεται, καθώς όλα αυτά τα χρόνια διαλύεται και επανιδρύεται συνεχώς. Αιτία είναι ο άτυπος ανταγωνισμός μεταξύ των Υπουργείων Κοινωνικών Υποθέσεων και Εξωτερικών, υπό την εποπτεία των οποίων τοποθετείται κάθε φορά η εν λόγω υπηρεσία (Natter, 2018).

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν τη διαστρέβλωση των κινήτρων των χωρών της Αφρικής ως αποτέλεσμα της εξωτερικοποίησης της μεταναστευτικής πολιτικής. Επιπροσθέτως, εγείρουν ερωτήματα για τον χαρακτηρισμό της Τυνησίας από μέρους των ευρωπαϊκών κρατών ως «ασφαλή» τρίτη χώρα, καθώς δεν υφίσταται σε αυτήν η παραμικρή εγγύηση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μη κυβερνητική ομάδα FTDS, η οποία παραθέτει στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη μετανάστευση, έκανε λόγο για περισσότερες από 3.000 συλλήψεις παράνομων μεταναστών που διαμένουν στο έδαφος της Τυνησίας. Οι συλλήψεις έλαβαν χώρα κυρίως στα σύνορα με την Αλγερία, ενώ υπήρξαν αναφορές και για αναγκαστικές επαναπροωθήσεις 23.000 ατόμων. Τα στοιχεία καλύπτουν τη χρονική περίοδο μεταξύ Ιανουαρίου και Μαΐου του 2023 (FTDS, 2023). Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ

καταγγέλλει τις ντροπιαστικές συνθήκες στο κέντρο κράτησης της Λαμπεντούζα. Η χωρητικότητα του προορίζεται για 400 άτομα και επί του παρόντος φιλοξενεί τον διπλάσιο σχεδόν αριθμό δίχως διαχωρισμό μεταξύ ανδρών, γυναικών και ανήλικων. Οι συνθήκες διαβίωσης είναι ελλιπείς, ενώ υφίστανται και περιστατικά κακοποίησης από το προσωπικό (Διεθνής Αμνηστία, 2023). Επιπλέον, κατακρίνει το καθεστώς Σαγιέντ, καλώντας τις αρχές να λάβουν μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων των Αφρικανών μεταναστών και να σταματήσουν τις βίαιες επαναπροωθήσεις (Διεθνής Αμνηστία, 2023).

2.6 Το καθεστώς Σαγιέντ και οι διώξεις μεταναστών

Ο Πρόεδρος της Τυνησίας έχει αναλάβει τη διακυβέρνηση με πραξικόπημα και έχει συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του καταλύοντας το Σύνταγμα. Ελέγχει πλήρως το δικαστικό σύστημα και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και έχει προχωρήσει σε φυλακίσεις αντιφρονούντων. Χαρακτηριστική τακτική του είναι το να εξαπολύει ρητορική μίσους υποκινώντας τη βία και την εχθρότητα σε βάρος των Αφρικανών μεταναστών. Βασική επιδίωξή του, μέσω της παραπάνω τακτικής, είναι ο αποπροσανατολισμός της κοινής γνώμης από τα προβλήματα που ταλανίζουν τη χώρα. Προσπαθεί να διασυνδέσει τα ζητήματα εσωτερικής ασφάλειας του κράτους με τον κίνδυνο των μεταναστών. Αναφέρεται συνεχώς στην «καθαρότητα της φυλής» του Τυνησιακού λαού, η οποία απειλείται από διάφορες ομάδες, μεταξύ των οποίων οι ομοφυλόφιλοι και οι μετανάστες. Αρνείται την πολυπολιτισμικότητα και ενισχύει τα εθνικιστικά αισθήματα, το μίσος και τον φόβο. Κατηγορώντας τους μετανάστες, αλλά και τη Δύση για τα δεινά του λαού του, καλλιεργεί μια θεωρία συνομωσίας, που όμως οδηγεί σε επικίνδυνες συμπεριφορές και περαιτέρω διεθνή απομόνωση της Τυνησίας (Gabel, 2023).

Απόρροια των ακραίων δηλώσεων του υπήρξε η δολοφονία ενός Τυνήσιου κατοίκου της πόλης Σφαξ έπειτα από συμπλοκές μεταξύ κατοίκων και παράτυπων μεταναστών. Οι τοπικές αρχές προχώρησαν σε μαζικές συλλήψεις και απομακρύνσεις των μεταναστών από την πόλη. Οι συλληφθέντες, μεταξύ των οποίων γυναίκες και παιδιά, οδηγήθηκαν και εγκαταλείφθηκαν σε ερημικές περιοχές της Τυνησίας στα σύνορα με τη Λιβύη. Εντοπίστηκαν και διασώθηκαν από τη

συνοριοφυλακή της Λιβύης έπειτα από τη δραματική περιπλάνησή τους. Οι εικόνες που μετέδωσαν τα γαλλικά ειδησεογραφικά μέσα ήταν συγκλονιστικές. (Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, 2023).

2.7 Η εργαλειοποίηση της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης

Η διαδικασία της ασφαλειοποίησης μεταβάλλει το ευρωπαϊκό καθεστώς διαχείρισης της μετανάστευσης. Η Ευρώπη εξυπηρετώντας τα δικά της συμφέροντα ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη διατήρηση της καθεστωτικής σταθερότητας στην Τυνησία. Επιπλέον, η προσέλκυση Τυνήσιων υψηλής ειδίκευσης θα συμβάλλει στην αφαίμαξη της χώρας από πρωτογενές υλικό και αξιοποιήσιμους ανθρώπινους πόρους για την τοπική οικονομία. Το φαινόμενο άλλωστε του brain drain, που πλήττει τη χώρα τα τελευταία χρόνια, έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις.

Η πολιτική της εξωτερικοποίησης οδηγεί την Ένωση στην αύξηση της χρηματοδότησης του καθεστώτος Σαγιέντ και σε διόγκωση του προβλήματος. Το πακέτο διάσωσης διαφαίνεται εκ πρώτης όψεως άκρως ελκυστικό, πρόκειται όμως για χρήματα, τα οποία η Τυνησία, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, θα κληθεί να τα επιστρέψει. Συν τοις άλλοις, ο δανεισμός συνεπάγεται την υιοθέτηση μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής που αφορούν κρατικές περικοπές σε βασικά αγαθά και ιδιωτικοποιήσεις ζημιολόγων δημόσιων επιχειρήσεων. Η εφαρμογή του φιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου σε μια οικονομία, όπως της Τυνησίας, θα λάβει χώρα με αρκετά βίαιους όρους, οδηγώντας τον λαό σε μεγαλύτερη ασφυξία (Καπετανοπούλου, 2023).

Από την άλλη, η χρηματοδότηση του καθεστώτος Σαγιέντ αντί να αμβλύνει, ενισχύει την αντιδημοκρατική του φύση. Ο ίδιος ο Σαγιέντ προσπαθεί να εργαλειοποιήσει το μεταναστευτικό εκβιάζοντας την Ευρώπη για αύξηση της χρηματοδότησης. Η τελευταία του ενέργεια να απαγορεύσει την είσοδο στη χώρα σε κλιμάκιο της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων του Ευρωκοινοβουλίου οδήγησε σε αναστολή εφαρμογής της Συμφωνίας. Ως σκοπός της επίσκεψης είχε οριστεί η συνάντηση της Επιτροπής με μέλη της αντιπολίτευσης, συνδικαλιστές και εκπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, προκειμένου να ελέγξουν την εσωτερική

κοινωνικοπολιτική κατάσταση και το κατά πόσο τηρούνται οι δεσμεύσεις της χώρας για το μεταναστευτικό (CNN, 2023).

Μετά τις αντιδράσεις που προκάλεσε το παραπάνω γεγονός, η κυβέρνηση προχώρησε στην επιστροφή 60 εκατομμυρίων ευρώ, που είχε λάβει από την Ένωση. Ο Σαγιέντ κατηγόρησε την Ε.Ε. για μη τήρηση των συμφωνηθέντων και σε ανάρτησή του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υποστήριξε πως «ο λαός μας απορρίπτει τη φιλανθρωπία» (Capital, 2023). Το ΔΝΤ από την πλευρά του δεν προβαίνει σε άμεση εμπλοκή για τη διάσωση της οικονομίας της Τυνησίας. Έχει θέσει ως προϋπόθεση για επίτευξη συμφωνίας μια σειρά μεταρρυθμίσεων, τις οποίες η κυβέρνηση αρνείται να πραγματοποιήσει.

Η συνεργασία Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τυνησίας θεωρείται ζωτικής σημασίας για την περιφερειακή σταθερότητα και ανάπτυξη, ειδικά στην τωρινή συγκυρία, όπου η πολιτική και οικονομική κατάσταση της Τυνησίας κρίνεται εξαιρετικά ασταθής. Οι προκλήσεις που αφορούν τον τομέα της μετανάστευσης είναι σημαντικότερες και χρήζουν επείγουσας αντιμετώπισης. Η μέχρι τώρα πολιτική της Ευρώπης, που βασίζεται στην εξωτερικοποίηση, οδηγεί σε αδιέξοδο και σε επικίνδυνες συνέπειες. Η κατανόηση, ο συνεχής διάλογος και η ουσιαστική συνεργασία για την εξεύρεση αμοιβαία επωφελών λύσεων με κεντρικό άξονα την αλληλεγγύη και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεωρείται μονόδρομος.

Κεφάλαιο Τρίτο: Μαρόκο

3.1 Σχέσεις στενής συνεργασίας με την Ένωση που δοκιμάζονται από ζητήματα καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η εταιρική σχέση συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης και Μαρόκου θεωρείται υψίστης σημασίας για την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, ενώ εντοπίζονται αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με την αντίστοιχη σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τυνησίας. Η σχέση με την Ένωση χαρακτηρίζεται ως πολυεπίπεδη και περιλαμβάνει σειρά συμφωνιών οικονομικής και εμπορικής φύσης, καθώς και ασφάλειας, στην οποία εντάσσεται και η μετανάστευση.

Η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών εγκαθιδρύεται το 1996 με τη Συμφωνία Σύνδεσης, που συνιστά τη νομική βάση της εταιρικής αυτής σχέσης και η οποία τίθεται σε ισχύ το 2000. Περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, τη δέσμευση για δημιουργία μιας Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών, που θα ενισχύσει τις εμπορικές και επενδυτικές τους δραστηριότητες. Μέσω της μείωσης των δασμών και της εφαρμογής διευκολύνσεων στις μεταξύ τους συναλλαγές θα επιτυγχανόταν περαιτέρω ανάπτυξη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Οι διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία της Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών ξεκίνησαν το 2013, αλλά τέθηκαν σε παύση έπειτα από αίτημα της μαροκινής πλευράς. Η Συμφωνία ίσχυσε εκ νέου έξι χρόνια αργότερα και από το 2021 η Ευρωπαϊκή Ένωση ασχολείται εντατικά με την διαρκή αναπροσαρμογή της ούτως ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις σύγχρονες απαιτήσεις (European Commission, χ.χ).

Τον Φεβρουάριο του ιδίου έτους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενίσχυσαν τους πολιτικούς και οικονομικούς δεσμούς με το Μαρόκο μέσω της εκταμίευσης 8,4 δις ευρώ μέχρι το 2027 για επενδύσεις. Οι επενδύσεις αυτές εντάσσονται στο Οικονομικό και Επενδυτικό Σχέδιο για τη Νότια Μεσόγειο, μέρος του οποίου συνιστά και το υψηλών προδιαγραφών και προσδοκιών έργο Medusa. Το έργο αυτό, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αφορά την υποθαλάσσια ψηφιακή διασύνδεση χωρών της Βορείου Αφρικής (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Αίγυπτος) με ευρωπαϊκές χώρες (Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία) - (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Είχε προηγηθεί, άλλωστε, πακέτο ενίσχυσης ύψους 500 εκατ. ευρώ για επενδύσεις που αφορούσαν την τριτοβάθμια εκπαίδευση, την ενεργειακή μετάβαση και τη βιώσιμη γεωργία.

Το Μαρόκο είναι η πρώτη χώρα που υπέγραψε με την Ένωση την αποκαλούμενη «Πράσινη Συνεργασία» για τη διαχείριση θεμάτων που αφορούν την ενέργεια, το περιβάλλον, τις κλιματικές μεταβολές και την αλληλεπίδραση αυτών με την οικονομία και την κοινωνία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Άλλωστε, εντός του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, επωφελείται σε σημαντικό βαθμό από την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση.

Μετά την Τυνησία, το Μαρόκο είναι η χώρα που λαμβάνει τα υψηλότερα κονδύλια για αναπτυξιακή βοήθεια, με την Ένωση να καλύπτει το 25,2% αυτής. Παράλληλα, η Ευρώπη παρέχει δημοσιονομική στήριξη μέσω προγραμμάτων διμερούς ενίσχυσης, που υπολογίζεται ότι ανέρχονται στο 75% των ετήσιων δαπανών της. Επιπρόσθετη χρηματοδότηση παρέχεται μέσω επιχορηγήσεων από τα χρηματοδοτικά εργαλεία και τα καταπιστευματικά ταμεία, καθώς και από τα διάφορα ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Τέλος, υποστηρίζεται και από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Γειτονίας με ποσά που διατίθενται για την ενίσχυση του Κράτους Δικαίου και της Δημοκρατίας, της βιώσιμης ανάπτυξης και για τη διαχείριση της κινητικότητας και της μετανάστευσης (Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, 2019).

Κατά την περίοδο 2015-2021 βασικός χρηματοδότης της μεταναστευτικής πολιτικής του Μαρόκου υπήρξε το Καταπιστευματικό Ταμείο Έκτακτης Ανάγκης για την Αφρική. Η διάθεση από μέρους του 234 εκατ. ευρώ έλαβε χώρα μέσω υπογραφής διμερών και περιφερειακών συμβάσεων. Οι παραπάνω συμβάσεις αφορούσαν την καλύτερη διαχείριση των συνόρων, την καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης και την υποστήριξη των εθελοντικών επιστροφών (European Union, 2023).

3.2 Το Μαρόκο ως πύλη εισόδου στην Ευρώπη

Βασικός στόχος της στρατηγικής σχέσης Ευρώπης και Μαρόκου είναι η ενίσχυση της σταθερότητας στην περιοχή της Μεσογείου και η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Η γεωπολιτική θέση του Μαρόκου θεωρείται υψίστης σημασίας, καθώς αποτελεί «πύλη» εισόδου παράνομων μεταναστών προς την Ευρώπη. Το 2013 η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της κινητικότητας υποσχέθηκε την κατάργηση του συστήματος θεωρήσεων και την ελεύθερη μετάβαση των μαροκινών υπηκόων σε οποιοδήποτε ευρωπαϊκό κράτος επιθυμούσαν.

Ως αντάλλαγμα, το Μαρόκο δεσμευόταν για την ανάληψη δράσης προκειμένου να ελεγχθούν οι μεταναστευτικές οδοί και να αντιμετωπιστεί η παράτυπη μετανάστευση (Collyer, 2016). Η μετανάστευση από το Μαρόκο ακολουθεί την οδό της Δυτικής Μεσογείου με το 2018 να ανάγεται σε χρονιά ρεκόρ άφιξης στην Ευρώπη παράνομων μεταναστών. Το γεγονός αυτό οδήγησε την ΕΕ και το Μαρόκο στην ενίσχυση της συνεργασίας τους σε τομείς που σχετίζονται με τη διαχείριση των συνόρων και την προστασία των αιτούντων άσυλο. Επιπροσθέτως, διατέθηκαν περισσότερα κονδύλια σε Ισπανία και Μαρόκο για την ομαλή ένταξη των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες και για τη θεσμική στήριξη και ανάπτυξη των κοινοτήτων τους. Έκτοτε το Μαρόκο τίθεται ο εγγυητής των ισπανικών συνόρων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2024).

Το 2019, η ΕΕ και το Μαρόκο εξέδωσαν κοινή δήλωση αναφορικά με την ανανέωση της μεταξύ τους εταιρικής σχέσης, με απώτερο σκοπό την «κοινή ευημερία». Στο αναβαθμισμένο αυτό πλαίσιο περιλαμβάνονταν και τα ζητήματα κινητικότητας και μετανάστευσης. Η αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών θα επιτυγχανόταν μέσω συνεχόμενης πολιτικής διαβούλευσης και διευρυμένης συνεργασίας, κυρίως στον τομέα της ασφάλειας. Μεταξύ των επιδιωκόμενων στόχων περιλαμβάνονταν η καταπολέμηση της λαθρομετανάστευσης, οι συμφωνίες επανεισδοχής, καθώς και η διευκόλυνση της κινητικότητας των επαγγελματιών υψηλής ειδίκευσης και των φοιτητών. Για τον λόγο αυτό προβλέπονταν διευκολύνσεις στον κώδικα θεωρήσεων (Συμβούλιο της ΕΕ, 2019).

Τον Ιούλιο του 2022 οι δύο πλευρές προχώρησαν σε Συμφωνία που αφορούσε την περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας τους για την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης. Η Συμφωνία έλαβε χώρα λίγες ημέρες μετά τα βίαια επεισόδια που εκτυλίχθηκαν στην περιοχή της Μελίγια. Μια ομάδα περίπου 200 μεταναστών προσπάθησε να εισέλθει σε ευρωπαϊκό έδαφος προκαλώντας συμπλοκές που κατέληξαν σε δεκάδες τραυματίες και 23 νεκρούς. Ο Ισπανός πρωθυπουργός Πέδρο Σάντσεθ απέδωσε τα γεγονότα σε οργανωμένο σχέδιο της αποκαλούμενης ως «μαφίας των διακινητών», ενώ αναφέρθηκε στην πολύτιμη συμβολή των αρχών του Μαρόκου αναφορικά με την φύλαξη των συνόρων (Capital, 2022).

3.3 Η «πράσινη» Συμφωνία ΕΕ - Μαρόκου

Έναν χρόνο αργότερα, τον Μάρτιο του 2023, η ΕΕ και το Μαρόκο αναβάθμισαν εκ νέου την εταιρική τους σχέση με την υπογραφή Συμφωνίας για τη μετάβαση στην πράσινη ενέργεια, την υιοθέτηση διοικητικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και τη διευθέτηση θεμάτων κινητικότητας και μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, απ' το παρεχόμενο πακέτο βοήθειας ύψους 624 εκατ. ευρώ, τα 152 εκατ. ευρώ θα διατεθούν στις μαροκινές αρχές για την ενίσχυση των δράσεων αντιμετώπισης της λαθρομετανάστευσης και την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής Μετανάστευσης και Ασύλου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Η συμβολή του Μαρόκου στην αστυνόμευση των συνόρων κρίνεται από την Ευρώπη ως καθοριστικής σημασίας. Το 2023 απέτρεψε περίπου 87.000 μετανάστες με κατεύθυνση τα Κανάρια νησιά της Ισπανίας και τους θύλακες σε Μελίγια και Θέουτα.

Στη νέα συμφωνία περιλαμβάνονται και μια σειρά δράσεων που στοχεύουν στην περαιτέρω ενίσχυση της εταιρικής τους σχέσης. Στις δράσεις αυτές συγκαταλέγονται η δημιουργία υποθαλάσσιας σήραγγας, η οποία θα ενώνει το Μαρόκο με την Ισπανία, καθώς και η συνδιοργάνωση με την Πορτογαλία του Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου το 2030 (Holleis, 2024). Παράλληλα, προωθείται και ένα νέο μοντέλο διαχείρισης του μεταναστευτικού με χώρες, όπως το Μαρόκο, να πρωτοστατούν σε αυτό. Βασικός στόχος του τίθεται η νόμιμη και ελεγχόμενη μετανάστευση μέσω Διμερών Συμφωνιών μεταξύ κρατών μελών της Ένωσης και τρίτων χωρών. Αποτέλεσμα των παραπάνω συμφωνιών επιδιώκεται να καταστεί η αύξηση της κινητικότητας εξειδικευμένων ατόμων προς την ΕΕ για εργασία και σπουδές. Τον Ιανουάριο του 2024 η επίσκεψη στο Ραμπάτ της Γερμανίδας Υπουργού Αναπτυξιακής Βοήθειας Σβένια Σούλτσε κατέδειξε τη νέα αυτή ευρωπαϊκή στρατηγική (DW, 2024).

3.4 Η επίδραση των Σαχαρούι στις σχέσεις Ισπανίας-Μαρόκου

Η Ισπανία έχει κατηγορήσει το καθεστώς του Μαρόκου για εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού εξ 'αιτίας της διπλωματικής τους διαμάχης για την περιοχή της Δυτικής Σαχάρας, η οποία είχε υπάρξει ισπανική αποικία και θεωρείται νευραλγικής σημασίας. Μετά το τέλος της αποικιοκρατίας η περιοχή βρισκόταν υπό την σφαίρα

επιρροής της Ισπανίας, του Μαρόκου, αλλά και της Μαυριτανίας. Η τελευταία παραιτήθηκε των διεκδικήσεών της και τα εδάφη της προσαρτήθηκαν στο Μαρόκο. Λόγω της ύπαρξης του αυτόχθονα λαού των Σαχαρουί υπήρξε εμπλοκή της διεθνούς κοινότητας και κυρίως του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Οι Σαχαρουί διεκδικούν το δικαίωμα τους στην αυτοδιάθεση και επιδιώκουν την πλήρη ανεξαρτησία τους απ' το Μαρόκο.

Η πολυετής διαμάχη με το Μαρόκο έχει σοβαρότατες ανθρωπιστικές επιπτώσεις για τον πληθυσμό της περιοχής, με ένα σημαντικό ποσοστό αυτού να διαβιώνουν σε άθλιες συνθήκες σαν πρόσφυγες στην ίδια τους τη χώρα. Από τη δεκαετία του 1990 μέχρι και σήμερα, έπειτα από πρωτοβουλίες τόσο της ΕΕ όσο και του ΟΗΕ, έχουν διεξαχθεί αλλεπάλληλες συζητήσεις μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών δίχως, ωστόσο, την εξεύρεση λύσης. Πρόκειται για ένα πολύπλοκο ζήτημα με κρίσιμες γεωπολιτικές προεκτάσεις και, παρά τις προσπάθειες σε διεθνές επίπεδο, η επίλυσή του δεν φαντάζει εφικτή στο προσεχές μέλλον.

Η ένταση μεταξύ Ισπανίας και Μαρόκου κορυφώθηκε το 2021, όταν ο ηγέτης του κινήματος για την ανεξαρτησία της Δυτικής Σαχάρας, Μπραχίμ Γάλι, νοσηλεύτηκε σε νοσοκομείο της Μαδρίτης έπειτα από επιπλοκές της λοίμωξης Covid-19. Ως αντίποινα, η κυβέρνηση του Μαρόκου, πλήρως ελεγχόμενη από τη Μοναρχία, επέτρεψε σε περίπου 10.000 μετανάστες και Μαροκινούς πρόσφυγες να διασχίσουν τα σύνορα, προκαλώντας τεράστιο πρόβλημα στις ισπανικές αρχές. Η άμεση αντίδραση της Ισπανίας ήταν το κλείσιμο των χερσαίων συνόρων της σε Μελίγια και Θέουτα (Le Monde, 2022).

Οι σχέσεις των δύο χωρών εξομαλύνθηκαν έναν χρόνο αργότερα, όταν ο Σάντσεθ αποφάσισε να υποστηρίξει το μαροκινό σχέδιο για αυτονομία της Δυτικής Σαχάρας. Πρόκειται για εγκατάλειψη της μέχρι πρότινος ισπανικής πολιτικής, η οποία υποστήριζε όλα τα προηγούμενα έτη τους Σαχαρουί. Ο Ισπανός πρωθυπουργός αναφέρθηκε σ' ένα «*νέο κεφάλαιο*» στις διμερείς σχέσεις των δύο χωρών και σε περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας τους στο μεταναστευτικό (Liberal, 2022). Οι εκβιαστικού τύπου πρακτικές από πλευράς του Μαρόκου και η ισπανική αναδίπλωση ενισχύουν την άποψη όσων υποστηρίζουν πως η χρηματοδότηση αυταρχικών καθεστώτων από την ΕΕ για τη διαχείριση του μεταναστευτικού οδηγεί σε αμφιλεγόμενα αποτελέσματα. Ταυτόχρονα,

αποκαλύπτονται συνεχώς σκάνδαλα διαφθοράς με κατηγορίες εναντίον ευρωβουλευτών για χρηματισμό. Το τελευταίο μεγάλο σκάνδαλο, το επονομαζόμενο ως “Quatargate”, ξέσπασε το 2022 και αφορούσε εξαγορά μελών του Ευρωκοινοβουλίου για την προώθηση των μαροκινών συμφερόντων εντός της ΕΕ (Lifo, 2022).

3.5 Ο δρόμος προς την Ευρώπη και η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Στον αντίποδα της εταιρικής σχέσης ΕΕ-Μαρόκου βρίσκονται οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κατακρίνουν την Ένωση για τις συμφωνίες που συνάπτει με αυταρχικά καθεστώτα για τη συγκράτηση των μεταναστευτικών ροών. Το καθεστώς στο Μαρόκο κάθε άλλο παρά δημοκρατικό θεωρείται με τον βασιλιά να ελέγχει όλες τις εξουσίες. Κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεων της Αραβικής Άνοιξης υπήρξε συμμετοχή χιλιάδων ατόμων στις μαζικές ειρηνικές διαδηλώσεις, οι οποίες τερματίστηκαν σε δύο μόλις εβδομάδες.

Ο βασιλιάς του Μαρόκου Μοχάμεντ ΣΤ΄ προχώρησε άμεσα στην εφαρμογή μεταρρυθμίσεων προκειμένου η εκδήλωση της κινηματικής δράσης να είναι σύντομη και δίχως ιδιαίτερες εξάρσεις. Συγκεκριμένα, έλαβε χώρα συνταγματική αναθεώρηση για ρύθμιση ζητημάτων που σχετίζονταν με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ διενεργήθηκαν για πρώτη φορά στα χρονικά της χώρας ελεύθερες εκλογές. Η Μοναρχία, ικανοποιώντας τη λαϊκή βούληση για αύξηση της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά, ισχυροποιήθηκε και νομιμοποίησε περεταίρω την εξουσία της (Arieff, 2013).

Η στενή συνεργασία της Ένωσης με το Μαρόκο στη διαχείριση της παράτυπης μετανάστευσης εγείρει πληθώρα αντιδράσεων και λόγω της σωρείας καταγγελιών για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως στους ισπανικούς θύλακες της Μελίγια και της Θέουτα. Οι δύο αυτές περιοχές θεωρούνται ως ευρωπαϊκά εδάφη και τα μοναδικά χερσαία σύνορα μεταξύ Αφρικής και Ευρώπης. Συνιστούν τους ισπανικούς θύλακες στο Βόρειο Μαρόκο, όπου αναχαιτίζονται οι εκατοντάδες Αφρικανοί μετανάστες που προσπαθούν να περάσουν στην Ευρώπη. Βάσει μαρτυριών, ακόμη και όσοι κατορθώνουν να περάσουν στην ευρωπαϊκή πλευρά συλλαμβάνονται από τις ισπανικές αρχές και επαναπροωθούνται βιαίως. Η

πλειονότητα των μεταναστών αυτών προέρχονται από Αφρικανικές χώρες, όπως το Σουδάν και το Τσάντ, οι οποίες μαστίζονται από εμφυλίους πολέμους και διαπράττονται συστηματικές εκστρατείες εθνοκάθαρσης σε βάρος των μη αραβικών πληθυσμών. Οι άνθρωποι αυτοί βάσει του Διεθνούς Δικαίου, καθώς προέρχονται από ανθρωπιστικές κρίσεις που έχουν ξεσπάσει στη χώρα καταγωγής τους, δικαιούνται Άσυλο. Συνεπώς, η Ισπανία μέσω των επαναπροωθήσεων παραβιάζει κατάφωρα το Διεθνές Δίκαιο (Σολτς, 2022). Το 2014 οι ισπανικές αρχές προχώρησαν σε επαναπροώθηση 75 μεταναστών στο Μαρόκο δίχως να έχει προηγηθεί από μέρους τους εξέταση της κάθε περίπτωσης ατομικά.

Εντονότατος προβληματισμός προκύπτει από την Απόφαση το 2020 του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου να δικαιώσει την Ισπανία. Εκφράζονται φόβοι πως η Απόφαση αυτή θα ανοίξει τον «ασκό του Αιόλου» για μαζικές απελάσεις μεταναστών στερώνοντας τους τη δυνατότητα εξατομικευμένης εξέτασης των φακέλων τους. Παρακάμπτεται ουσιαστικά η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Άρθρο 4 αυτής, βάσει του οποίου απαγορεύονται ρητά οι μαζικές απελάσεις. Πρόκειται για μια επικίνδυνη εξέλιξη, που ανατρέπει τα μέχρι πρότινος κερτημένα και δημιουργεί νέα δεδομένα (Euronews, 2020).

Στη Μελίγια και την Θέουτα οι ισπανικές αρχές, προκειμένου να διαφυλάξουν τα σύνορα και να αποτρέψουν τους μετανάστες, έχουν κατασκευάσει φράχτες, η ανέγερση των οποίων ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990. Ο φράχτης της Μελίγια έχει μήκος 10,5 χλμ και περιβάλλεται από τριπλό περιφρακτικό σύστημα, ενώ ο αντίστοιχος στη Θέουτα έχει μήκος 8,2 χλμ και διπλό περιφρακτικό σύστημα. Πρόκειται για δύο εκ των πλέον εξοπλισμένων και οχυρωμένων ευρωπαϊκών φραχτών με τα πιο σύγχρονα ηλεκτρικά συστήματα ασφάλειας. Διαθέτουν πολλαπλές σειρές συρματοπλεγμάτων και ενισχύονται από συστήματα επιτήρησης και επεξεργασίας δεδομένων. Η φύλαξή τους έχει ανατεθεί στην ισπανική πολιτοφυλακή, αλλά και σε ισπανικές δυνάμεις ασφαλείας, οι οποίες περιπολούν κατά μήκος των ισπανικών συνόρων.

Αλλεπάλληλες είναι οι καταγγελίες από το 2015 και έπειτα που βαραίνουν την Ισπανία για βίαιες επαναπροωθήσεις από τις παραπάνω περιοχές υποσαχάρων κυρίως Αφρικανών μεταναστών (Διεθνής Αμνηστία, 2015). Η προσπάθεια των λαθρομεταναστών να υπερβούν τους φράχτες οδηγεί σε συγκρούσεις με τις

ισπανικές αρχές και τραυματισμούς. Έπειτα από αντιδράσεις οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η Ισπανία προέβη σε αντικατάσταση των αγκαθωτών συρματοπλεγμάτων του φράχτη στη Θέουτα. Ως αντιστάθμισμα της παραπάνω ενέργειας, προχώρησε σε αύξηση του ύψους του, με τον φράχτη να φθάνει πλέον τα 10 μέτρα προκειμένου να καταστεί ακόμη πιο δύσκολη η προσπάθειά του (Εφημερίδα των Συντακτών, 2019).

Τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Μελίγια τον Ιούνιο του 2022 κατέληξαν, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, σε απολογισμό 23 νεκρών και πάνω από 200 τραυματιών. Κατά τη διάρκεια των συμπλοκών υπήρξε εκτεταμένη χρήση βίας από τις ισπανικές αρχές απέναντι στους μετανάστες που προσπάθησαν να περάσουν στην ευρωπαϊκή πλευρά. Χρησιμοποιήθηκαν εναντίον τους δακρυγόνα, ο φράχτης κατέρρευσε και οι άνθρωποι κυριολεκτικά καταπατήθηκαν, ενώ οι ισπανικές αρχές προέβησαν σε μαζικές συλλήψεις (Staikos, 2022).

Θυελλώδεις υπήρξαν οι αντιδράσεις από ΜΚΟ και μέλη της αντιπολίτευσης για τους χειρισμούς της ισπανικής κυβέρνησης. Διαδηλώσεις αλληλεγγύης για τη «σφαγή» στη Μελίγια πραγματοποιήθηκαν σε όλες τις μεγάλες ισπανικές πόλεις με τη συμμετοχή πλήθους κόσμου. Ταυτόχρονα, στο Ραμπάτ έλαβαν χώρα συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας έξω από το Κοινοβούλιο από μέλη της Ένωσης Υποσαχάρων Κοινοτήτων. Οι διαδηλωτές είχαν ως αιτήματα τη διεξαγωγή ανεξάρτητης έρευνας για τα αίτια της τραγωδίας, καθώς και την επιστροφή των σωρών των θυμάτων στις οικογένειές τους. Παράλληλα, καταδίκάζαν τη Μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης, η οποία ουσιαστικά χρηματοδοτεί το Μαρόκο για να εκτελεί χρέη χωροφύλακα, ακόμη και εις βάρος της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειας (Euronews, 2022).

Έναν χρόνο μετά τα γεγονότα η Διεθνής Αμνηστία εκδίδει ανακοίνωση, βάσει της οποίας ο πραγματικός αριθμός των νεκρών ανέρχεται σε περισσότερους από 100, διαψεύδοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τους μέχρι πρότινος επίσημους ισχυρισμούς του Μαρόκου για μόνο 23 νεκρούς. Ταυτόχρονα, κατηγορεί τόσο το Μαρόκο όσο και την Ισπανία για παραβίαση των ατομικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών από τις αρχές των δύο χωρών κατά τη διάρκεια της αιματηρής συμπλοκής. Επιπρόσθετα, παραθέτει καταγγελίες επιζήσαντων για παράνομη μεταφορά τραυματισμένων μεταναστών στα νότια της χώρας, όπου και ξεψύχησαν

εγκαταλελειμμένοι δίχως να τους έχει παρασχεθεί ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Κάνει λόγο δε για περισσότερους από 80 αγνοούμενους, οι οικογένειες των οποίων έκτοτε δεν έχουν την οποιαδήποτε επικοινωνία μαζί τους. Οι αρχές του Μαρόκου αρνούνται στους συγγενείς την παραχώρηση βίζας παρακωλύοντας τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες για τον εντοπισμό των νεκρών και των αγνοουμένων. Η Ισπανία και το Μαρόκο δεν έχουν διατάξει έρευνα για την υπόθεση, εντείνοντας τον πόνο και την αγωνία των οικογενειών των θυμάτων. Είναι εμφανής από μέρους των δύο χωρών η προσπάθεια συγκάλυψης και παρεμπόδισης της εξεύρεσης της αλήθειας. Για τη Διεθνή Αμνηστία στη Μελίγια συντελέστηκε μια «μαζική σφαγή» (Κοκόσης, 2023).

Το 2023 υπήρξε τραγικός ο απολογισμός αναφορικά με τους πνιγμούς όσων προσπάθησαν να διασχίσουν παράτυπα τον Ατλαντικό. Με βάση τα στοιχεία που παρέθεσε η μη κερδοσκοπική οργάνωση Caminando Fronteras, από το 2022 η διαδρομή μεταξύ Μαρόκου και Κανάριων Νήσων θεωρείται ως η πλέον επικίνδυνη και θανατηφόρα. Μαζί με άλλες οργανώσεις υπεράσπισης των δικαιωμάτων των μεταναστών κατηγορεί ανοιχτά τις ισπανικές και μαροκινές αρχές για έλλειψη συντονισμού και εγκληματική ολιγωρία στις θαλάσσιες επιχειρήσεις διάσωσης (CAMINANDO FRONTERAS, 2023).

Οι ναυτικές τραγωδίες που εκτυλίσσονται στα χωρικά ύδατα μεταξύ Ισπανίας και Μαρόκου είναι τα τελευταία χρόνια μια παγιωμένη και ζοφερή πραγματικότητα. Η περίπτωση χωρών όπως του Μαρόκου θεωρείται ενδεικτική από πολλούς για τη λανθασμένη και αποτυχημένη προσέγγιση της Ένωσης στη διαχείριση του μεταναστευτικού. Οι χιλιάδες μετανάστες ζουν σε καθεστώς αυξημένης επισφάλειας και αποτελούν μια άκρως ευάλωτη πληθυσμιακή ομάδα, η οποία υποεκπροσωπείται και υφίσταται καταπάτηση των βασικών δικαιωμάτων της.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Αίγυπτος

4.1 Κομβικής σημασίας στρατηγική σχέση υπό τις έντονες ανησυχίες για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η περίπτωση της Αιγύπτου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς πρόκειται για μια χώρα η οποία υποδέχεται αλλά και εξάγει υψηλό αριθμό μεταναστών. Διαθέτει μια μακραίωνη ιστορία σχετιζόμενη με τα μεταναστευτικά ρεύματα με τις πρωταρχικές αναφορές σε αυτά να εντοπίζονται στη Βίβλο. Το ζήτημα της μετανάστευσης θεωρείται πολύπλοκο και πολυδιάστατο και ως εκ τούτου, επηρεάζει την κοινωνία και την οικονομία της χώρας.

Η Ευρώπη αντιμετωπίζει την Αίγυπτο ως σημαντικό σύμμαχο στην ευρύτερη ζώνη της Ανατολικής Μεσογείου και αναγνωρίζει την κομβική της σημασία αναφορικά με τη διαχείριση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, συγκρατεί τις ροές από την Υποσαχάρια Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Υπολογίζεται πως με τις υφιστάμενες μεταναστευτικές της πολιτικές τα τελευταία χρόνια έχουν αποτραπεί περίπου 6 εκατομμύρια πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, από χώρες όπως η Λιβύη και η Συρία, από μαζική μετανάστευση προς την Ευρώπη. Εκ παραλλήλου, αποτελεί προπύργιο σε ενδεχόμενη ανεξέλεγκτη μετακίνηση Παλαιστινίων λόγω του πολέμου στη Γάζα. Τυχόν εκτεταμένη εισροή προσφύγων από την Παλαιστίνη θα συμβάλλει στην αποσταθεροποίηση τόσο της Αιγύπτου όσο και της ευρύτερης επικράτειας (Τσακίρης, 2024).

4.2 Στρατηγικός και ενεργειακός ρόλος Αιγύπτου

Η Αίγυπτος λόγω της γεωγραφικής και πολιτικής της θέσης, θεωρείται χώρα κλειδί για την αποτροπή των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη. Η γειτονική χώρα της Λιβύης βυθίζεται στο χάος και ο εμφύλιος στο Σουδάν εξελίσσεται σε εστία ανθρωπιστικής κρίσεως. Τους τελευταίους μήνες στα σύνορα της βρίσκεται αντιμέτωπη και με τον πόλεμο στη Γάζα. Η συμβολή της θεωρείται καθοριστική για την αποστολή τροφίμων, ανθρωπιστικής και ιατρικής βοήθειας καθώς και ειδών πρώτης ανάγκης. Γεγονός που κατέστη εμφανές όταν ο ισραηλινός στρατός κατέλαβε την παλαιστινιακή πλευρά της Ράφα, της μοναδικής συνοριακής διόδου η οποία δεν βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Ισραήλ. Μετά το κλείσιμο του περάσματος η Αίγυπτος

ανέλαβε ρόλο μεσολαβητή ενώ από κοινού με τις ΗΠΑ κατόρθωσαν η ανθρωπιστική βοήθεια να εισέρχεται διά μέσω του ισραηλινού περάσματος Κερέμ Σαλόμ (CNN Greece, 2024). Εκ παραλλήλου, σημαντικότερη αποδεικνύεται και η πολιτική επιρροή της Αιγύπτου στη Χαμάς για την προώθηση ειρηνευτικής διαδικασίας και κατάπαυσης του πυρός.

Η γεωγραφική θέση της Αιγύπτου στη διεθνή γεωπολιτική σκακιέρα κρίνεται ως κομβική καθώς βρίσκεται στο σταυροδρόμι μεταξύ Αφρικής και Ασίας. Εξαιτίας της Διώρυγας του Σουέζ, η οποία συνδέει τη Μεσόγειο με την Ερυθρά θάλασσα, διαδραματίζει ιδιαίτερος κρίσιμο ρόλο στην απρόσκοπτη διακίνηση του διεθνούς εμπορίου. Το κενό ασφαλείας που δημιούργησε η αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από τη Μέση Ανατολή προσπαθούν να καλύψουν αναδυόμενες περιφερειακές δυνάμεις όπως η Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ. Οι χώρες αυτές συνεργάζονται και επιχειρούν τον προσεταιρισμό της Αιγύπτου μέσω της χρηματοδότησης του καθεστώτος Σίσι. Ταυτοχρόνως, Κίνα και Ρωσία διατηρούν ισχυρές διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις με την Αίγυπτο (Butter, 2020).

Λαμβάνεται ως δεδομένο ότι η προσέγγιση της Ευρώπης στις τρίτες χώρες πέραν του μεταναστευτικού βασίζεται και σε γεωπολιτικά συμφέροντα. Η πρόσφατη ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου έχει αναβαθμίσει το ενδιαφέρον αυτής για την Αίγυπτο καθώς θα συμβάλλει περαιτέρω στην προσπάθεια της ενεργειακής της απεξάρτησης από την Ρωσία (WORLD ENERGY NEWS, 2019). Βασική επιδίωξη της αιγυπτιακής πλευράς συνιστά το να αποτελέσει στρατηγικό κόμβο για την ενεργειακή τροφοδοσία της Ευρώπης. Η παραγωγή πράσινης ενέργειας και η εξασφάλιση της βιωσιμότητας και της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης συντελούν στην ανάγκη αναβάθμισης της εταιρικής σχέσης των δύο πλευρών. Για το λόγο αυτό, έχει συνάψει συμφωνίες τόσο με την Ένωση όσο και με ιδιωτικές πολυεθνικές εταιρείες προκειμένου να υλοποιηθούν μια σειρά από μεγαλεπήβολα ενεργειακά έργα. Ανάμεσά τους και η ηλεκτρική διασύνδεση της Αιγύπτου με την Ελλάδα γνωστή ως «GREGY». Στόχος του έργου η μεταφορά της παραγόμενης στις χώρες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής πράσινης ενέργειας στην καρδιά της Ευρώπης με χαμηλό μεταφορικό κόστος (Money Review, 2024).

4.3 Οι Συμφωνίες ΕΕ-Αιγύπτου

Το 2022 εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων μεταξύ των οποίων, η οικονομική κρίση, η υψηλή ανεργία και η κλιματική αλλαγή, υπήρξε κατακόρυφη αύξηση της μετανάστευσης. Ενδεικτικώς, η Ιταλία δέχθηκε 16.413 Αιγύπτιους μετανάστες καθιστώντας τους τη δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα μετά τους Τυνήσιους (EURACTIV, 2022). Παράλληλα, σημειώθηκε αύξηση των παράνομων μεταναστεύσεων προς την ίδια την Αίγυπτο με την κυβέρνηση της χώρας να υποστηρίζει πως φιλοξενεί εκατομμύρια πρόσφυγες στο έδαφός της. Παρά το γεγονός ότι η αρμόδια υπηρεσία του ΟΗΕ διέψευσε τους ισχυρισμούς αυτούς η Ένωση προχώρησε στη σύναψη οικονομικής συμφωνίας υπό τον φόβο μιας νέας μεταναστευτικής κρίσης αντίστοιχης του 2016 και ως εκ τούτου προέβη σε αρκετές υποχωρήσεις (Nielsen , 2016,).

Εξαιτίας της αστυνόμευσης των αιγυπτιακών συνόρων, οι μετανάστες ακολουθούσαν εναλλακτικές και επικίνδυνες οδούς διά μέσω των ακτών της Λιβύης με αύξηση των θανατηφόρων θαλάσσιων ατυχημάτων. Ευρώπη και Αίγυπτος προκειμένου ν' αντιμετωπίσουν την κατάσταση υπέγραψαν συμφωνία ελέγχου των μεταναστευτικών ροών ύψους 80 εκατ. ευρώ. Το αρχικό στάδιο του Προγράμματος αφορούσε την αναδιάρθρωση και εκπαίδευση της συνοριοφυλακής και της ακτοφυλακής της Αιγύπτου. Την εποπτεία ανέλαβαν ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης σε συνεργασία με το γαλλικό υπουργείο Εσωτερικών. Στη Συμφωνία τονιζόταν η ανάγκη διαχείρισης των μεταναστών από τις αρμόδιες αρχές κατά τρόπο που θα διαφύλασσε τα ανθρώπινα δικαιώματα και θα λάμβανε υπόψιν ζητήματα διάστασης φύλου (EURACTIV, 2022). Αποτελούσε μέρος της ευρύτερης πρωτοβουλίας της «Ομάδας Ευρώπη» για συνεργασία Ευρώπης και Αφρικής απέναντι στην παράτυπη μετανάστευση. Κεντρικό ρόλο διαδραμάτιζε το ζήτημα της επανεγκατάστασης ενώ σημαντικό μέρος των χρημάτων θα διατίθεντο στην προστασία των μεταναστών και στη δυνατότητα πρόσβασής τους σε βασικές υπηρεσίες της χώρας διαμονής (European Commission, 2022).

Βάση των επίσημων στοιχείων του ΟΗΕ για το 2023, αναφέρονταν 457.000 εγγεγραμμένοι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Αίγυπτο. Το 44% αυτών προέρχονταν από το Σουδάν και ακολουθούσαν οι εκτοπισθέντες της Συρίας (Dimitriadi ,2024). Η πίεση που δεχόταν η χώρα από τους χιλιάδες πρόσφυγες και

μετανάστες σε συνδυασμό με τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε ώθησαν την Ένωση στην αναβάθμιση της εταιρικής τους σχέσης.

Τον Μάρτιο του 2024 υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Αιγύπτου για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από την Αφρική ύψους 7,4 δις ευρώ. Η Συμφωνία χαρακτηρίστηκε ως «ιστορική» σε μια ιδιαιτέρως κρίσιμη γεωπολιτικά χρονική περίοδο. Η συνεργασία θα οικοδομηθεί σε έξι πυλώνες μεταξύ των οποίων και η μετανάστευση. Απώτερος στόχος η δημιουργία ασφαλών οδών νόμιμης μετανάστευσης (Insider, 2024).

Από το παραπάνω ποσό, το 1 δις ευρώ θα εκταμιευθεί εντός του 2024 για την κάλυψη άμεσων αναγκών της αιγυπτιακής οικονομίας. Τα εναπομείναντα 4 δις ευρώ θα εκταμιευθούν το διάστημα 2025-2027 καθώς για την αποδέσμευσή τους απαιτείται η έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Για τον πυλώνα της μετανάστευσης θα παραχωρηθούν 600 εκατ. ευρώ σε έργα και τεχνική βοήθεια για την αναβάθμιση των κέντρων υποδοχής και την εκπαίδευση των δυνάμεων ασφαλείας. Προβλέπεται δε και η συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου με προγράμματα που θα ανέρχονται στα 5 δις ευρώ εκ των οποίων τα 1,8 δις θα δοθούν για επενδύσεις (ertnews, 2024).

Τον Ιούνιο του 2024 ως επισφράγισμα της Συμφωνίας του Μαρτίου, η Ούρσουλα Φον Ντερ Λάιεν ανακοίνωσε επενδύσεις ευρωπαϊκών εταιρειών στην Αίγυπτο ύψους 42 δις ευρώ. Οι επενδύσεις στοχεύουν στην ενίσχυση της πληγείσας οικονομίας της χώρας και στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα. Κατά τη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε μεταξύ Ένωσης και Αιγύπτου υπεγράφησαν περισσότερες από 20 επενδυτικές συμφωνίες και μνημόνια κατανόησης. Παράλληλα, υπεγράφη μνημόνιο συμφωνίας για την άμεση εκταμίευση 1 δις ευρώ προκειμένου να προχωρήσουν στην χώρα οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Τα χρήματα αυτά θα επενδυθούν στην πράσινη ενέργεια και στην επισιτιστική ασφάλεια (BUSINESS DAILY, 2024).

Η ανθρωπιστική χρηματοδότηση της Ένωσης προς την Αίγυπτο στοχεύει στην ανασυγκρότηση της μαστιζόμενης οικονομίας της καθώς και στη στήριξη της αναπτυξιακής της προσπάθειας. Εκ παραλλήλου, περιλαμβάνει την αντιμετώπιση των προκλήσεων της μετανάστευσης και την παροχή βοήθειας σε πρόσφυγες και μετανάστες. Οι βασικοί τομείς χρηματοδότησης αφορούν την κάλυψη βασικών αναγκών (τρόφιμα, είδη πρώτης ανάγκης) και την εκπαίδευση. Το 38% του συνολικού

αριθμού των προσφύγων και αιτούντων άσυλο είναι παιδιά μεταξύ των οποίων και πολλά ασυνόδευτα που χρήζουν άμεσης ψυχοκοινωνικής υποστήριξης. Η ευρωπαϊκή χρηματοδότηση σχετίζεται με την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε δημόσια και σε προσφυγικά σχολεία. Επιπροσθέτως, η Ένωση έχει διαθέσει σημαντικά χρηματικά ποσά τόσο στη UNICEF όσο και στην Ερυθρά Ημισέληνο για την αποκατάσταση των αφιχθέντων από το Σουδάν. Έχει χρηματοδοτήσει δε και με επιπλέον 2,6 εκατ. ευρώ την Ύπατη Αρμοστεία (European Commission, 2024).

4.3.1 Οι Συμφωνίες Ελλάδας-Αιγύπτου. Οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας και Αιγύπτου θεωρούνται στρατηγικής σημασίας και εδράζονται σε αλληλοεξαρτώμενα συμφέροντα και στόχους. Η στενή συνεργασία τους αφορά την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων σχετικώς με ζητήματα ασφάλειας και σταθερότητας.

Το 2022 στα πλαίσια προώθησης της νόμιμης και ασφαλούς μετανάστευσης οι δύο χώρες υπέγραψαν συμφωνία αναφορικώς με τους εποχικούς εργαζομένους. Η συμφωνία αφορούσε στη μετάκληση έως και 4 χιλιάδων εργαζομένων ετησίως για 5 έτη με σκοπό την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών της αγοράς εργασίας με έμφαση στον αγροτικό τομέα. Καθορίστηκαν οι διαδικασίες έκδοσης θεωρήσεων εισόδου εποχικών εργατών από την Αίγυπτο και συστήθηκε Μεικτή Επιτροπή επιφορτισμένη με την επίβλεψη της ορθής τήρησης των συμφωνηθέντων διασφαλίζοντας τα δικαιώματα των εποχικών εργατών. Η διαδικασία επιλογής θα πραγματοποιείτο από τις αρμόδιες αρχές και των δύο χωρών ενώ με βάση το άρθρο 8 του ειδικού παραρτήματος της Σύμβασης, η ελληνική πλευρά δύνατο να αρνηθεί υποψήφιους εργάτες οι οποίοι δε διέθεταν έγκυρη σύμβαση εργασίας με Έλληνα εργοδότη.

Η παραπάνω συμφωνία δέχθηκε επικρίσεις κυρίως για το γεγονός ότι το βάρος της επιλογής των υποψηφίων εργατών το είχε επιφορτιστεί η αιγυπτιακή πλευρά. Η δε Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών υποστήριξε πως δεν θα υπήρχε το παραμικρό όφελος από τη Συμφωνία καθώς οι εργοδότες αρνήθηκαν να αναλάβουν το κόστος υλοποίησής της (Καψάλης, 2023).

Εντός των πλαισίων της Συμφωνίας του Μαρτίου του 2024 μεταξύ ΕΕ-Αιγύπτου υπήρξε και διμερής ενίσχυση των σχέσεων με την Ελλάδα με έμφαση στη συνεργασία για τη διαχείριση της μετανάστευσης. Αποφασίστηκε η σύσταση Ανώτατου Συμβουλίου Συνεργασίας το οποίο θα συνεδριάζει κάθε δύο χρόνια για την από κοινού αντιμετώπιση των προκλήσεων και την επίτευξή της σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο. Πρωταρχικός στόχος της συνεργασίας η αποτροπή δημιουργίας διαδρόμου παράνομης μετανάστευσης από τη Λιβύη προς την Κρήτη καθώς και η παροχή κινήτρων σε νέους κυρίως Αιγύπτιους για νόμιμη μετανάστευση στην Ευρώπη (Reporter, 2024).

4.3.2 Αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητα των συμφωνιών ΕΕ-Αιγύπτου.

Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατυπώνονται απόψεις, όπως των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, οι οποίοι αμφισβητούν την αποτελεσματικότητα των παραπάνω συμφωνιών. Πιο συγκεκριμένα, ο Ευρωπαίος Επίτροπος για την απασχόληση και τα κοινωνικά δικαιώματα, Νίκολας Σμίτ, εξέφρασε την ανάγκη για άμεση αναθεώρηση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής εν όψει μάλιστα των Ευρωεκλογών του Ιουνίου του 2024. Τέτοιου τύπου συμφωνίες με τρίτες χώρες χαρακτηρίζονται από τους πολέμιούς τους ως πρόχειρες οι οποίες στερούνται νομικής βάσης και ενισχύουν ουσιαστικώς τα αυταρχικά καθεστώτα νομιμοποιώντας τα να διαχειριστούν τη μετανάστευση δίχως λογοδοσία (Marques da Silva, Liboreiro, 2024).

4.4 Η Αραβική Άνοιξη και το καθεστώς ΑΛ-Σίσι

Οι διαδηλώσεις στην Αίγυπτο ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 2011 και διήρκεσαν έως και τον Φεβρουάριο του επόμενου έτους με τους εξεγερθέντες να επιζητούν την ανατροπή του προέδρου Μουμπάρακ. Στις κινητοποιήσεις συμμετείχαν 1 εκατ. διαδηλωτές στην κεντρική πλατεία Ταχρίρ του Καΐρου ενώ η κρατική καταστολή υπήρξε ιδιαιτέρως σφοδρή. Ο ρόλος του στρατού, εξαιτίας της ισχυρής θεσμικής του παρουσίας στην εσωτερική πολιτική σκηνή, υπήρξε κομβικής σημασίας για την πτώση του καθεστώτος (Λίτσας Ν. Σ, 2012). Έντονη ήταν και η εμπλοκή των διεθνών δρώντων και κυρίως των Ευρωπαϊκών κρατών για τη μετάβαση της χώρας σε καθεστώς δημοκρατικής διακυβέρνησης (Κουσκουβέλης κ.ά, 2012). Η Προεδρία

Μόρσι που ακολούθησε διέψευσε τις ελπίδες ενός ολόκληρου λαού καθώς απέτυχε να υλοποιήσει τα κοινωνικά αιτήματα.

Το 2013 ο Άλ-Σίσι ανέλαβε την εξουσία υποκινώντας στρατιωτικό πραξικόπημα, εκλέχθηκε με απόλυτη πλειοψηφία στις εκλογές του 2014 και επανεκλέχθηκε το 2018 και το 2024. Οι μέθοδοι διακυβέρνησής του κατακρίνονται ως άκρως αυταρχικές ενώ δε διστάζει να υιοθετήσει σκληρή καταστολή έναντι των πολιτικών του αντιπάλων. Με βάση στοιχεία που έχουν παραθέσει ΜΚΟ αμέσως μετά την άνοδο του στην εξουσία, συνελήφθησαν 60 χιλιάδες αντιφρονούντες μεταξύ των οποίων πολιτικοί κρατούμενοι, δημοσιογράφοι, ακτιβιστές. Οι συνθήκες κράτησής τους έχουν καταγγελλθεί ως απάνθρωπες καθώς περιλαμβάνουν βασανιστήρια και χρήση βίας (LIFO, 2020). Μετά την επανεκλογή του προχώρησε σε αναθεώρηση του Συντάγματος βάσει της οποίας ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο οι προεδρικές εξουσίες και ο ρόλος του στρατού στο πολιτικό σκηνικό σε σχέση με τη δικαστική εξουσία (ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, 2019). Στο επίκεντρο της πολιτικής του Αλ-Σίσι εντοπίζεται η προσπάθεια περιορισμού των πολιτικών ελευθεριών και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το 2024 ανέλαβε την τρίτη του θητεία εν μέσω καλπάζοντος πληθωρισμού και επισιτιστικής ανασφάλειας με την οικονομία της χώρας να πλήττεται από την κρίση στο Σουέζ και τον πόλεμο στην Ουκρανία. Η διώρυγα του Σουέζ αποτελεί τη βασική πύλη μεταφοράς εμπορευμάτων και πετρελαίου μεταξύ Ευρώπης και Ασίας παρακάμπτοντας την Αφρική. Συνδέει τη Μεσόγειο με την Ερυθρά θάλασσα συνεισφέροντας στην Αιγυπτιακή οικονομία, με τα έσοδα για την χώρα την περίοδο 2022-2023 να αγγίζουν στο αστρονομικό ποσό των 9.4 δις δολαρίων. Από το 2023 αντιμετωπίζει τις επιθέσεις των Χούθι με αποτέλεσμα τη διακοπή της διέλευσης των πλοίων από τη διώρυγα και τον αναγκαστικό διάπλου μέσω της Αφρικής. Ο πετρελαϊκός ανεφοδιασμός δυσχεραίνει ενώ το ναυτιλιακό κόστος εκτοξεύεται με άμεση μετακύληση στους ευρωπαίους καταναλωτές. Σε συνδυασμό με την έναρξη του πολέμου μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων η αύξηση του κόστους των ναύλων αγγίζει το 5%. Εκ παραλλήλου, δεδομένου του κομβικού ρόλου της διώρυγας για τη μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρώπη και τη Βόρειο Αμερική, οι επιθέσεις των ανταρτών θέτουν σε κίνδυνο την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια. Η αναστολή της λειτουργίας της δημιουργεί σοβαρότατα

προβλήματα στην αιγυπτιακή οικονομία και στις αναπτυξιακές της προοπτικές (Σπάθη, 2023).

Από την άλλη, η Αίγυπτος συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που έχουν επιβαρυνθεί κατά πολύ από τον πόλεμο στην Ουκρανία. Δεδομένου του υψηλού ποσοστού εισαγωγής σιτηρών από την Ουκρανία και τη Ρωσία η κατακόρυφη αύξηση στις τιμές αυτών θέτει σε διαρκή κίνδυνο την επισιτιστική ασφάλεια της χώρας. Επιπροσθέτως, η αύξηση του ενεργειακού κόστους προκαλεί αλυσιδωτές ανατιμήσεις στα βασικά αγαθά, εκτοξεύει τον πληθωρισμό και πλήττει τα χαμηλά εισοδήματα. Σε συνδυασμό με το πλήγμα στον τουρισμό, καθώς το 1/3 των τουριστών προέρχονταν σταθερά από τη Ρωσία και την Ουκρανία, η ήδη δοκιμαζόμενη οικονομία της Αιγύπτου εγκυμονεί πιθανότητες για κοινωνικό αναβρασμό αντίστοιχο με εκείνον της εξέγερσης του 2011 (Insider, 2022).

4.5 Η μεταναστευτική πολιτική της Αιγύπτου

Εν μέσω των πιέσεων που δέχεται η αιγυπτιακή οικονομία και των φόβων που εκφράζονται για ενδεχόμενη κατάρρευσή της που ενδεχομένως πυροδοτήσει κοινωνικές αναταραχές, η χώρα καλείται να διαχειριστεί και το μεταναστευτικό. Η Αίγυπτος συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των μη δυτικών κρατών που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 (UNHCR, 2015). Επιπλέον, στο Σύνταγμα του 2014 υπάρχει ρητή αναφορά στο Άρθρο 62 για

παροχή εγγυήσεων για ελεύθερη μετακίνηση, διαμονή και μετανάστευση καθώς και ρητή απαγόρευση για απελάσεις πολιτών από την κρατική επικράτεια ή μη δυνατότητα επιστροφής σε αυτό». Ταυτοχρόνως, στο Άρθρο 91 αναγνωρίζεται η «υποχρέωση του κράτους για χορήγηση πολιτικού ασύλου σε οποιοδήποτε αλλοδαπό το αιτηθεί και ο οποίος έχει εκδιωχθεί στην προσπάθειά του να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των λαών, τ' ανθρώπινα δικαιώματα, την ειρήνη και τη δικαιοσύνη. Απαγορεύεται ρητώς η έκδοση πολιτικών προσφύγων (Egypt Constitution, 2014).

Η Αραβική Άνοιξη οδήγησε σε αστάθεια και κυβερνητικές κρίσεις τις γειτονικές χώρες με αποτέλεσμα την αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς την Αίγυπτο. Έκτοτε, η διαχείριση της μεταναστευτικής πολιτικής αντιμετωπίζεται ως ύψιστο ζήτημα εθνικής ασφάλειας το οποίο ανατέθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών.

Από το 2013 και έπειτα, με την ανάληψη των καθηκόντων από τον Πρόεδρο Σίσι, η χώρα εντάχθηκε σε περίοδο αναπροσαρμογής του μεταναστευτικού της πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, ενισχύθηκαν οι δεσμοί με τους Αιγύπτιους της διασποράς παραχωρώντας τους προνόμια μεταξύ των οποίων, το δικαίωμα ψήφου και η εκπροσώπησή τους στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Δικαιώματα τα οποία κατοχυρώθηκαν στο Σύνταγμα που υιοθετήθηκε ένα χρόνο αργότερα και το οποίο εισήγαγε αυστηρότερους συννοριακούς ελέγχους και ποινικές διώξεις για τη λαθρεμπορία.

Ο Σίσι εγκαινίασε την εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού προκειμένου να εξαναγκάσει την Ευρώπη να προχωρήσει σε αναβάθμιση της εταιρικής τους σχέσης. Απώτερος στόχος του η οικονομική και πολιτική στήριξη της Ένωσης προς την χώρα του. Οι αποφάσεις που αφορούν τη μεταναστευτική πολιτική λαμβάνονται έκτοτε σε επίπεδο υψηλόβαθμων στελεχών με απαραίτητη την προεδρική έγκριση (Abdel Fattah et al, 2021).

Η Αίγυπτος αποτελεί μια περίπτωση όπου πληθώρα φορέων εμπλέκονται με τη διαχείριση του μεταναστευτικού. Οι φορείς αυτοί επιδιώκουν μερίδιο από την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση για την ενίσχυση των δράσεων τους αλλά και τη διατήρηση της ύπαρξής τους. Πάντοτε υπό το πρίσμα της προώθησης «των συμφερόντων των προσφύγων». Μεταξύ άλλων, πρόκειται για ΜΚΟ, ανθρωπιστικές οργανώσεις, δημοσιογράφους και ακαδημαϊκά ιδρύματα. Συχνά, η δικτύωση τους με κυβερνητικούς παράγοντες θεωρείται πως αμαυρώνει τη δράση τους που γίνεται αντιληπτή ως καθοδηγούμενη και με έντονα παρασκηνιακό ρόλο (Heck , Habersky, 2024).

Παρά το γεγονός ότι η Αίγυπτος συνιστά μέλος της Σύμβασης του 1951 διατύπωσε επιφυλάξεις, τόσο ως προς το άρθρο 22 που αφορά την παροχή δωρεάν πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και ως προς το άρθρο 24 που σχετίζεται με την απασχόληση. Η εναντίωση της στα παραπάνω άρθρα παρεμποδίζει ουσιαστικώς την ενσωμάτωση των μεταναστών στην τοπική κοινωνία. Η Αίγυπτος έχει υπογράψει και τη Σύμβαση του ΟΗΕ του 1989 η οποία ορίζει ρητώς το δικαίωμα των παιδιών που προέρχονται από εμπόλεμες χώρες στη δωρεάν εκπαίδευση και στην ψυχολογική υποστήριξη. Αναφορικώς με την απασχόληση δεν προσχώρησε στο άρθρο 17 παράγραφοι 1,2 και 3 της Σύμβασης του 1951 βάσει των οποίων, τα συμβαλλόμενα

κράτη υποχρεούνται στους νόμιμους μετανάστες που διαβιούν στο έδαφός τους να τους παρέχουν ιδιαιτέρως ευνοϊκή μεταχείριση στα εργασιακά. Η απουσία επίσημης προστασίας οδηγεί στην εκμετάλλευση των μεταναστών από τον εκάστοτε εργοδότη καθώς και στη δυσκολία εύρεσης εργασίας (Zohry , 2011).

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έχει διαδραματίσει καθοριστικής σημασίας ρόλο στη διαχείριση των προσφυγικών ροών στην χώρα. Το 1954 υπέγραψε με την τότε αιγυπτιακή κυβέρνηση μνημόνιο συνεννόησης και έκτοτε έχει τεθεί αρμόδια για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα (UNHRC, 2024).

Το βασικό ζήτημα στην περίπτωση της Αιγύπτου έγκειται στο γεγονός ότι η πλειονότητα των εκτοπισθέντων δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους. Η Αιγυπτιακή κυβέρνηση τούς αντιμετωπίζει ως προσωρινά διαμένοντες παρέχοντάς τους ελάχιστη προστασία και μη διευκολύνοντας τις διαδικασίες νομιμοποίησης τους.

Η θέση των μεταναστών δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο εξαιτίας των προσπαθειών της να τους συσχετίσει με την ισλαμική τρομοκρατία. Επί της προεδρίας Μόρσι είχαν παραχωρηθεί διευκολύνσεις στους Σύριους πρόσφυγες για την απόκτηση βίζας οι οποίες ανακλήθηκαν από τη σημερινή κυβέρνηση. Αντιστοίχως, οι πρόσφυγες από την Παλαιστίνη και το Σουδάν αντιμετωπίζουν μια άνευ προηγουμένου γραφειοκρατία ενώ πολύ δύσκολα αποκτούν την πολυπόθητη νομιμοποίηση (Zohry , 2003).

Η Αίγυπτος αποτελεί χώρα διέλευσης μεταναστών από χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής οι οποίοι προσπαθούν να μεταβούν στην Ευρώπη αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Με βάση στοιχεία του ΟΗΕ, τον Ιούνιο του 2024 είχαν καταγραφεί επισήμως 682.945 αιτούντες άσυλο, με την πλειοψηφία αυτών να διαμένει στο Κάιρο και να αποτελείται από Σύριους, Αιθίοπες, Ιρακινούς, Σουδανούς και Σομαλούς. Μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων που εντοπίζονται στην χώρα, οι Σομαλοί αποτελούν τη δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα προσφύγων. Κατέφυγαν στην Αίγυπτο λόγω των εμφυλίων πολέμων και των ανθρωπιστικών κρίσεων που βίωναν στην χώρα τους. Το 1991, μετά την κατάρρευση της τότε κυβέρνησης πραγματοποιήθηκε μαζική έξοδος απελπισμένων ανθρώπων που ζητούσαν άσυλο στις γειτονικές χώρες. Οι πρώτοι αυτοί πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην Αίγυπτο διέθεταν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και ιδιαίτερες

δεξιότητες. Οι μετέπειτα εκτοπισθέντες, ναι μεν προέρχονταν από τα αστικά κέντρα και την ύπαιθρο ωστόσο, μεγάλο ποσοστό αυτών ήταν νέοι, ανειδίκευτοι και αναλφάβητοι. Γεγονός που συνετέλεσε στη δυσκολία ενσωμάτωσής τους στην αιγυπτιακή κοινωνία (Al-Sharmani , 2004).

4.6 Η περίπτωση των Σουδανών μεταναστών

Ο πόλεμος στο Σουδάν μαίνεται από το 2003 οδηγώντας 2,7 εκατ. αμάχους να εγκαταλείψουν την χώρα. Η κρίση ξεκίνησε με την προσπάθεια ανατροπής της τότε κυβέρνησης από τους αντάρτες οι οποίοι την κατηγορούσαν για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος των μη αραβικών πληθυσμών. Το 2019 ο Πρόεδρος Αλ-Μπασίρ ανετράπη από το στρατό και υπήρξε προσπάθεια για διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών και μετάβαση σε δημοκρατικό καθεστώς. Η κατάσταση στην χώρα έλαβε εκ νέου διαστάσεις εμφυλίου πολέμου το 2023 έπειτα από σφοδρή σύγκρουση μεταξύ των στρατιωτικών και των πολιτικών δυνάμεων. Η κλιμάκωση των συγκρούσεων δημιούργησε μια άνευ προηγουμένου ανθρωπιστική κρίση ωθώντας 1,4 εκατ. Σουδανούς στην αναζήτηση ασφαλούς καταφυγίου στις γειτονικές χώρες (De Wall A., 2023).

Η επιλογή της Αιγύπτου από τους Σουδανούς εκτοπισθέντες είναι αποτέλεσμα της γεωγραφικής εγγύτητας και των κοινών πολιτισμικών στοιχείων ως απόρροια της κοινής γλώσσας και θρησκείας. Μέχρι πρότινος εξάλλου οι Σουδανοί έχαιραν ευνοϊκού καθεστώτος στην Αίγυπτο καθώς δεν χρειαζόταν να προσφεύγουν σε διαδικασίες αίτησης ασύλου για την παραμονή τους στην χώρα. Επί Νάσερ, υπήρξαν διμερείς συμφωνίες με τη συμμετοχή και διεθνών οργανισμών για τη ρύθμιση της χρήσεως των υδάτων του Νείλου. Μία εξ αυτών, η Συμφωνία της Κοιλιάδας του Νείλου στα 1979, εγκαθίδρυε χώρο ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών και προσώπων στη λεκάνη του ποταμού και παρείχε στους Σουδανούς υπηκόους τη δυνατότητα απρόσκοπτης μετακίνησής τους στην Αίγυπτο (Sperl, 2001). Η κατάσταση άλλαξε το 1995 όταν ισλαμιστές φονταμενταλιστές αποπειράθηκαν να δολοφονήσουν τον Πρόεδρο Μουμπάρακ κατά την επίσκεψή του στην Αιθιοπία. Υπήρξαν υποψίες πως υποστηρίζονταν από την κυβέρνηση του Σουδάν και ως εκ τούτου, οι αιγυπτιακές αρχές όρισαν υποχρεωτική βίζα για τους Σουδανούς καθώς

και υποχρεωτική διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τη διαδικασία αυτή ανέλαβαν έκτοτε οι αρμόδιες υπηρεσίες της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ. Το 2004 υπήρξε μια προσπάθεια επαναπροσέγγισης με την υπογραφή διμερούς συμφωνίας που αφορούσε την ελεύθερη μετακίνηση για διαμονή, εργασία, δικαίωμα ιδιοκτησίας μεταξύ των υπηκόων των δύο χωρών. Κατέστη γνωστή ως η «Συμφωνία των τεσσάρων ελευθεριών» (Zohry , 2011).

Το εκ νέου αιματοκύλισμα που λαμβάνει χώρα στο Σουδάν από τον Απρίλιο του 2023 οδήγησε χιλιάδες Σουδανούς στην επιλογή της Αιγύπτου καθώς ήταν από τις λίγες χώρες που δέχθηκαν πρόσφυγες. Η παραπάνω επιλογή αποδείχθηκε ιδιαίτερος περίπλοκη με τους μετανάστες να αντιμετωπίζουν πληθώρα προκλήσεων. Την περίοδο εκείνη παρατηρείται μεταστροφή της μεταναστευτικής πολιτικής της Αιγύπτου, με τις αρχές της χώρας να θέτουν περιορισμούς προκειμένου να μην εισέρχονται στην χώρα άνδρες Σουδανοί ηλικίας 15-50 ετών (Sudan Transparency and Policy Tracker, 2023).

Πολλοί μετανάστες δεν διέθεταν τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα καθώς εισήλθαν παράτυπα στην χώρα. Ακόμη όμως και εκείνοι που δεν είχαν διαπράξει παράβαση αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Στους μήνες που ακολούθησαν, η πολιτική της χώρας σκλήρυνε ακόμη περισσότερο και η Αίγυπτος απαιτούσε πλέον βίζα για όλους τους Σουδανούς υπηκόους. Για την θεώρηση βίζας είχαν επιφορτιστεί δύο συγκεκριμένα αιγυπτιακά προξενεία στις πόλεις Βάντι Κάλφα και Πορτ - Σουδάν. Αποτέλεσμα, ο συνωστισμός χιλιάδων Σουδανών και η ατελείωτη αναμονή για την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα του προξενείου στο Πορτ - Σουδάν το οποίο, βάσει μαρτυριών, δεν εξέδιδε περισσότερες από 20 βίζες ημερησίως. Αντιστοίχως, το προξενείο της Βάντι Κάλφα λειτουργούσε μόνο για 4 ώρες. Χιλιάδες μετανάστες, μεταξύ των οποίων παιδιά και ηλικιωμένοι, παρέμεναν εγκλωβισμένοι υπό δύσκολες καιρικές συνθήκες και με τα ελάχιστα για την επιβίωση τους στα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών. Τον Ιούνιο του 2023, τα στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ έκαναν λόγο για 77 χιλιάδες επίσημα καταγεγραμμένους πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο (HUMAN RIGHTS WATCH, 2023).

Τον Αύγουστο του ιδίου έτους, η αιγυπτιακή κυβέρνηση εξέδωσε το διάταγμα αριθμ.3326 μέσω του οποίου παρέχόταν η δυνατότητα στους μετανάστες να νομιμοποιηθούν καταβάλλοντας το ποσό των 1000 δολαρίων συν τα οποιαδήποτε

πρόστιμα. Η έγκριση της απόφασης της νομιμοποίησης λαμβάνεται από τον Τομέα Εθνικής Ασφάλειας. Ακολουθεί η πληρωμή του ποσού και η περεταίρω έγκριση από τις υπηρεσίες ασφαλείας της χώρας με τον αρμόδιο Αιγύπτιο παρατηρητή να παρακολουθεί την όλη διαδικασία. Ακόμη και μετά την πληρωμή του αποκαλούμενου «τέλους νομιμοποίησης» δεν παρέχονται εγγυήσεις πως δεν θα υπάρξει κράτηση και απέλαση. Οι αρχές της Αιγύπτου έχουν απελάσει ακόμη και εγγεγραμμένους στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Στη δε περίπτωση απέλασης, οι μετανάστες οφείλουν να μεταβούν στην πρεσβεία της χώρας τους όπου θα λάβουν τα απαραίτητα ταξιδιωτικά έγγραφα ενώ, υποχρεούνται οι ίδιοι να αγοράσουν το εισιτήριο της επιστροφής τους.

Πληθώρα καταγγελιών αναφέρονται σε αυθαίρετες συλλήψεις, κρατήσεις και παράτυπες απελάσεις Αφρικανών μεταναστών. Οι καταγγελίες θίγουν το ζήτημα του εξαναγκασμού των κρατουμένων να υπογράψουν δήλωση «εθελοντικής» επιστροφής στην χώρα καταγωγής τους. Η αποφυλάκιση πραγματοποιείται μόνο έπειτα από έγκριση των αρμοδίων οργάνων του Αιγυπτιακού Υπουργείου Εσωτερικών και του Τομέα Μετανάστευσης. Ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν καταγράψει παράνομους καταυλισμούς κράτησης Σουδανών κοντά στα σύνορα της Αιγύπτου. Η αιγυπτιακή συνοριοφυλακή σε συνεργασία με τον στρατό κρατούν χιλιάδες μετανάστες υπό άθλιες υγειονομικές συνθήκες δίχως πρόσβαση σε νομική προστασία. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ δεν έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στους παραπάνω καταυλισμούς για την καταγραφή των στοιχείων των κρατουμένων (State Watch, 2024). Η εφαρμογή των νέων περιορισμών για τη βίζα σε συνδυασμό με το ότι αρκετοί Σουδανοί λόγω του πολέμου έχασαν ή δεν ανανέωσαν τα διαβατήριά τους αφήνει έωλους χιλιάδες εκτοπισθέντες στερώντας τους το νόμιμο δικαίωμα στη διεθνή προστασία. Η άρνηση εισόδου στους αιτούντες άσυλο παραβιάζει την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ενώ οι αναγκαστικές επιστροφές παραβιάζουν την Αρχή της Μη Επαναπροώθησης. Τα παραπάνω, συμπεριλαμβάνονται στη Σύμβαση του 1951, στη Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969 καθώς και στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων επίσης του 1969. Η Αίγυπτος συνιστά συμβαλλόμενο μέρος στα προαναφερθέντα (Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 2023).

Στις 20 Ιουνίου του 2024, Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων, η Διεθνής Αμνηστία εξέδωσε έκθεση στην οποία κατήγγειλε το Αιγυπτιακό κράτος για μαζικές συλλήψεις και παράνομες απελάσεις Σουδανών προσφύγων. Η έκθεση βασίστηκε σε μαρτυρίες οι οποίες αναφέρονταν ακόμη και σε συλλήψεις Σουδανών μέσα σε δημόσια νοσοκομεία όπου βρίσκονταν λόγω τραυματισμών που είχαν υποστεί στην προσπάθειά τους να διαφύγουν από την εμπόλεμη ζώνη του Σουδάν. Η Διεθνής Αμνηστία κατακεραυνώνει τόσο την Αιγυπτιακή κυβέρνηση όσο και τις πολιτικές της Ευρώπης. Η Αντιπεριφερειακή Διευθύντρια για τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική Σάρα Χασάς, υποστήριξε πως *«...συνεργαζόμενη με την Αίγυπτο στον τομέα της Μετανάστευσης χωρίς αυστηρές διασφαλίσεις για τ'ανθρώπινα δικαιώματα, η ΕΕ κινδυνεύει να γίνει συνένοχη στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την Αίγυπτο»*. Παράλληλα, αναφέρεται στην άμεση ανάγκη η Ένωση να ασκήσει πιέσεις στο καθεστώς Αλ-Σίσι για την προστασία των μεταναστών και των προσφύγων. Καλεί δε τα ευρωπαϊκά κράτη να τερματίσουν τη συνεργασία τους με την Αίγυπτο σε περίπτωση μη συμμόρφωσής της (Sudan Tribune, 2024).

Η ένταξη των Σουδανών στην αιγυπτιακή κοινωνία δυσχεραίνει και λόγω των διακρίσεων που υφίστανται από τον εγχώριο πληθυσμό σε ζητήματα που αφορούν από την εύρεση κατοικίας και νόμιμης εργασίας μέχρι τις καθημερινού τύπου οικονομικές και άλλου είδους συναλλαγές. Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης καθώς αδυνατούν να καλύψουν ακόμη και τις βασικές τους ανάγκες ενώ, εντείνονται τα αισθήματα ανασφάλειάς τους. Η πληθυσμιακή ομάδα η οποία πλήττεται έντονα από τη στρεσογόνο αυτή κατάσταση θεωρούνται τα παιδιά των εκτοπισθέντων τα οποία συχνά εκδηλώνουν διαταραχή μετατραυματικού στρες.

Αναφορικός με τις γυναίκες μετανάστριες από το Σουδάν, έρευνες οι οποίες έχουν διεξαχθεί με τη συμμετοχή αυτών οδηγούν σε άκρως ενδιαφέροντα στοιχεία. Οι μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες έχουν υποστεί σωματική αλλά και ψυχική ταλαιπωρία και κατακλύζονται από αισθήματα απογοήτευσης και φόβου. Οι νεότερες γυναίκες αλλά και τα μικρά κορίτσια υποφέρουν από βαθιά ψυχικά τραύματα. Στην πλειοψηφία τους, έχουν υποστεί κακομεταχείριση και σεξουαλική βία λόγω του φύλου τους, τόσο κατά τη διάρκεια των εμφύλιων συμπλοκών όσο και μετέπειτα στο δύσκολο ταξίδι της μετανάστευσης. Παρ'όλα αυτά, μεγάλο ποσοστό των γυναικών αυτών κατάφεραν να δραστηριοποιούνται σε διάφορους εργασιακούς

κλάδους της αιγυπτιακής οικονομίας και συχνά να αποτελούν τη βασική πηγή εισοδήματος των οικογενειών τους. Οι πλέον δημοφιλείς δραστηριότητες που αναλαμβάνουν αφορούν κυρίως την φροντίδα ηλικιωμένων, την φύλαξη παιδιών, οικιακές εργασίες καθώς και τη δημιουργία, παραγωγή και πώληση χειροποίητων προϊόντων μέσω του διαδικτύου (Yassin, 2024).

4.7 Η αντιμετώπιση των Αφρικανών μεταναστών και προσφύγων

Στην Αίγυπτο, τα τελευταία χρόνια ενισχύθηκαν τα αισθήματα εχθρότητας και ξενοφοβίας σε βάρος των Αφρικανών μεταναστών και προσφύγων. Το φαινόμενο τείνει να λάβει ανησυχητικές διαστάσεις καθώς πληθαίνουν τα περιστατικά αποδοκιμασιών και βίας ακόμη και σε δημόσιους χώρους. Οι μη αραβόφωνοι πρόσφυγες εξαιτίας της διαφορετικής γλωσσικής και πολιτιστικής κουλτούρας υφίστανται φυλετικές και κοινωνικές διακρίσεις από τον εγχώριο πληθυσμό. Στην Αίγυπτο καταγράφονται υψηλά ποσοστά παιδικής εκμετάλλευσης και ανήλικης εργασίας όσων αφορά τα παιδιά των προσφύγων ενώ, οι γυναίκες πρόσφυγες είναι ευάλωτες στη σεξουαλική βία και την εργασιακή εκμετάλλευση.

Η κατάσταση επιδεινώθηκε κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης του Covid-19 η οποία μείωσε τις θέσεις εργασίας, αύξησε την ανεργία και έπληξε τα έσοδα από τον τουρισμό επηρεάζοντας τα χαμηλά εισοδήματα. Η αιγυπτιακή οικονομία εισήλθε σε φάση ύφεσης οδηγώντας σε αύξηση της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων. Ως αποτέλεσμα, επλήγησαν και οι ευάλωτες ομάδες των προσφύγων οι οποίοι αντιμετώπισαν οικονομικά προβλήματα. Εκδιώθηκαν ή δεν μπορούσαν να βρουν εργασία και κατ' επέκτασιν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Αντίκτυπος σημειώθηκε και στην εκπαίδευση των παιδιών τους καθώς δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα για πρόσβαση στη διαδικτυακή εκπαίδευση (UNHCR, 2020).

Οι μετανάστες χαμηλής ειδίκευσης δεν διαθέτουν κοινωνική ασφάλιση ούτε τους αναγνωρίζονται εργασιακά δικαιώματα, ενώ πολλοί δε διαθέτουν επίσημα έγγραφα για νόμιμη εργασία και διαμονή. Αναγκάζονται να διαβιώνουν σε καθεστώς συνεχούς ανασφάλειας και υπό τη δαμόκλειο σπάθη της βίαιης επαναπροώθησης των ιδίων και των οικογενειών τους στην χώρα καταγωγής τους. Το σύνολο των

παράνομων μεταναστών δε διαθέτει πρόσβαση στις δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες (μεταξύ των οποίων τα νοσοκομεία και τα σχολεία) και ως εκ τούτου παραμένουν αποκλεισμένοι και περιθωριοποιημένοι (Andrade et al , 2021).

Κατακόρυφη αύξηση σημειώθηκε και στις σεξουαλικές επιθέσεις και βιασμούς σε βάρος γυναικών και κοριτσιών μεταναστριών. Η πλειοψηφία των περιστατικών είχαν ρατσιστικό χαρακτήρα και οι θύτες ήταν Αιγύπτιοι. Η πλειονότητα των θυμάτων δε διέθετε την οικονομική δυνατότητα να αναζητήσει νομική προστασία ενώ η απουσία νόμιμων εγγράφων ενέτεινε τον φόβο και το δισταγμό τους να καταγγείλουν τις επιθέσεις. Σε αρκετά περιστατικά εμπλέκονται και οι ίδιες οι αιγυπτιακές αρχές με χρήση βίας σε γυναίκες πρόσφυγες και μετανάστριες κατά την παραμονή τους σε μη νόμιμα κέντρα κράτησης. Παρατηρείται δε μια άνευ προηγουμένου απροθυμία των αρχών να ερευνήσουν τις καταγγελίες παρά το γεγονός ότι υποχρεούνται εκ του νόμου να το πράξουν. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έχει αναγάγει τη σεξουαλική και έμφυλη βία σε μείζονα ζήτημα των προσφυγικών κοινοτήτων της Αιγύπτου. Το 2021 κατεγράφησαν 2300 περιπτώσεις ψυχικής και σωματικής κακοποίησης (Reliefweb, 2024).

Πολύ υψηλά είναι και τα ποσοστά της ενδοοικογενειακής βίας με τη συλλογή πληροφοριών να εκτιμάται πως δεν καταδεικνύει τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Η μετανάστευση δεν συνιστά από μόνη της παράγοντα εκδήλωσης οικογενειακής βίας. Είθισται, να προϋπάρχει από την χώρα καταγωγής και να συνεχίζεται. Η ψυχολογική πίεση της μεταναστευτικής διαδικασίας ενισχύει την εκδήλωση βίας σε βάρος των γυναικών και αλλάζει τις ισορροπίες μεταξύ των δύο φύλων λόγω της αυξημένης ανεργίας των ανδρών. Εν αντιθέσει με τις γυναίκες, οι οποίες βρίσκουν με μεγαλύτερη ευκολία απασχόληση και είναι εκείνες που πλέον φέρνουν τα προς το ζην. Σύμφωνα με τη Δρ. Νάχλα Ιμπραχίμ, η οποία ασχολείται με γυναίκες μετανάστριες στην Αίγυπτο που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία,

μεγάλο ποσοστό των γυναικών αυτών εξαναγκάζονται από τους συζύγους τους να στραφούν ακόμη και στην πορνεία. Είναι πολλές οι περιπτώσεις όπου Σουδανοί μετανάστες ασκούν βία στις γυναίκες και στα παιδιά τους φθάνοντας ακόμη και σε γυναικοκτονίες για λόγους τιμής εξ' αιτίας των πολιτισμικών διαφορών και των δυσκολιών ενσωμάτωσης στις τοπικές κοινωνίες (Freedman , & Jamal , 2008).

4.8 Η πολιτική «στρατηγικής αδιαφορίας»

Η Αίγυπτος είναι μια χώρα με καταπάτηση των ελευθεριών, παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δυσκολία οικοδόμησης ενός βιώσιμου κράτους δικαίου. Η πολιτική ηγεσία αυτής προβαίνει σε κατ' εξακολούθησιν προσπάθειες περιορισμού της ελευθερίας του λόγου και των ΜΜΕ ενώ υπάρχουν συνεχείς καταγγελίες για βίαιη καταστολή των πολιτικών διαφωνιών. Για το 2023, με βάση τις μετρήσεις του World Justice Project, έχασε έξι θέσεις αναφορικά με τη συρρίκνωση του κράτους δικαίου και βρέθηκε 136η στην παγκόσμια κατάταξη. Η χώρα κατέδειξε τη μείωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων μεταξύ 2016-2023 σε ποσοστό 77%. Σημαντικότερη μείωση παρατηρήθηκε και στον έλεγχο των κρατικών εξουσιών από το νομοθετικό και το δικαστικό σώμα καθώς και λιγότερη επιρροή της κοινωνίας των πολιτών. Ανάμεσα στις 9 χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής που μελετήθηκαν, η Αίγυπτος κατέλαβε την 9η θέση, ενώ μαζί με το Ιράν και το Λίβανο, είναι η χώρα με τις χαμηλότερες επιδόσεις. Μεταξύ δε των 37 χωρών με τα χαμηλότερα εισοδήματα, κατατάσσεται στην 34η θέση (World Justice Project, 2023).

Τα παραπάνω δεδομένα εντείνουν ακόμη περισσότερο τις αντιδράσεις όσων στρέφονται κατά των συμφωνιών της ΕΕ με την Αίγυπτο για την αποτροπή των μεταναστευτικών ροών μέσω οικονομικών ανταλλαγμάτων. Η συνεργασία των δύο πλευρών στο μεταναστευτικό ανέκαθεν αντιμετώπιζε διάφορες προκλήσεις κυρίως λόγω της στάσης των αιγυπτιακών κυβερνήσεων. Κατά το παρελθόν, αλλά και επί τωρινής διακυβέρνησης Αλ-Σίσι, εντοπίζεται κρυφή ατζέντα και εκδηλώνονται σθεναρές αντιστάσεις από μέρους της Αιγύπτου απέναντι στα ευρωπαϊκά αιτήματα λόγω αντικρουόμενων συμφερόντων. Η επίσημη θέση της Ένωσης σχετικά με την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας είναι πως αυτή παρέχεται στις τρίτες χώρες προκειμένου να αποκτήσουν κατάλληλες υποδομές και τεχνογνωσία για να διαχειριστούν ζητήματα όπως η ανάπτυξη, η κλιματική αλλαγή και η τρομοκρατία που συμβάλλουν στη διάχυση του μεταναστευτικού φαινομένου.

Οργανισμοί που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα επικρίνουν την πολιτική αυτή υποστηρίζοντας πως τα αναπτυξιακά προγράμματα έχουν ως απώτερο σκοπό τις παράνομες επαναπροωθήσεις. Όπως αναφέρει η Δρ Κέισι Νόρμαν, η

Αίγυπτος ακολούθησε πολιτική «στρατηγικής αδιαφορίας» υπό την έννοια ότι επωφελούνταν από την παροχής της ευρωπαϊκής βοήθειας δίχως να εφαρμόζει ελεγκτική μεταναστευτική πολιτική (Norman, 2020). Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, τον Σεπτέμβριο του 2023 έλαβαν χώρα περίπου 3000 απελάσεις από την Αίγυπτο στο Σουδάν. Για την οργάνωση των οποίων χρησιμοποιήθηκαν πόροι από την ευρωπαϊκή συμφωνία (VERSO, 2024).

Ακριβώς όπως στις υπό εξέταση περιπτώσεις της Τυνησίας και του Μαρόκου, έτσι και στην περίπτωση της Αιγύπτου και εν γένει όλων των τρίτων χωρών που λαμβάνουν την χρηματοδότηση της ΕΕ για τη διαχείριση του μεταναστευτικού, προκύπτει το ίδιο ακριβώς ζήτημα: Το κατά πόσο η πολιτική της εξωτερικοποίησης ευνοεί την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των χωρών καταγωγής και διέλευσης ή την ενίσχυση των ασφαλειοκεντρικών πολιτικών αποτροπής. Ταυτοχρόνως, εκφράζεται δυσπιστία για τα μακροπρόθεσμα ευεργετικά αποτελέσματα των παραπάνω πολιτικών για τον εγχώριο πληθυσμό καθώς και την επιτυχημένη βιωσιμότητά τους. Τέλος, αμφισβητείται ξεκάθαρα η εναρμόνιση τους με το Διεθνές Δίκαιο.

Κεφάλαιο Πέμπτο: Τουρκία

5.1 Εταιρικές σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας

Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας θεωρούνται πολύπλοκες όντας διαμορφωμένες στη βάση πολυετών διαπραγματεύσεων με περιόδους συνεργασίας αλλά και εντάσεων. Η γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας εκλαμβάνεται ως μη αμφισβητήσιμη καθώς συνδέει την Ευρώπη με την Ασία. Παράλληλα, η στρατηγική της θέση στην Ανατολική Μεσόγειο και η εγγύτητά της στη Μέση Ανατολή την καθιστούν καταλυτικό παράγοντα σε ζητήματα ασφάλειας, μετανάστευσης και ενέργειας. Ο ρόλος της ως κράτος μέλος του NATO και οι στενές σχέσεις της με τις ΗΠΑ, τις αραβικές χώρες αλλά και τη Ρωσία την αναβαθμίζουν σε σημαντικό περιφερειακό δρώντα για τη διατήρηση των ισορροπιών στην περιοχή.

Το πλαίσιο των εταιρικών σχέσεων με την Ένωση αρχίζει να οικοδομείται το 1987 όταν η Τουρκία υπέβαλλε αίτηση για την ένταξή της στην τότε ΕΟΚ. Στη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι το 1999 της χορηγήθηκε καθεστώς χώρας υποψήφιας προς ένταξη στην πλέον Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2004 το Συμβούλιο απεφάνθη ότι πληρούσε τα κριτήρια για την ένταξη και οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν το 2005. Οι δύο πλευρές είχαν υπογράψει το 1995 Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης, έχοντας ως αναφορά τη «Συμφωνία της Άγκυρας» του 1963. Η Τελωνειακή Συμφωνία επέτρεπε στην Τουρκία πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά αποκλειστικώς για βιομηχανικά και μεταποιημένα γεωργικά προϊόντα. Επιπλέον, προβλεπόταν ειδικό καθεστώς δασμολογικής απαλλαγής στα εισαγόμενα και εξαγόμενα προϊόντα μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.

Από το 2016, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις έχουν παγώσει από μέρους της ΕΕ. Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα εναντίον του Προέδρου Ταγίπ Ερντογάν παρατηρήθηκε στην Τουρκία σημαντική υποβάθμιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου και φীμωση της ελευθερίας του Τύπου. Όταν το 2018 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ασχολήθηκε εκ νέου με την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας, έκανε λόγο για αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις και έκτοτε δεν έχει υπάρξει ουδεμία εξέλιξη (European Council, Council of the European Union, 2024). Στην τελευταία έκθεση του Συμβουλίου το 2023 έγινε λόγος για την ανάγκη δέσμευσης της Τουρκίας για ειρηνική διευθέτηση του Κυπριακού. Προβληματίζεται δε εντόνως για

τη συνεχιζόμενη και ιδιαίτερα ανησυχητική οπισθοδρόμηση στους τομείς της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η συστηματική έλλειψη ανεξαρτησίας και η αδικαιολόγητη πίεση στο δικαστικό σώμα εξακολουθούν να αποτελούν πηγή σοβαρής ανησυχίας, όπως και οι περιορισμοί στην ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και στην ελευθερία της έκφρασης

Εκ παραλλήλου, τόνισε την ανησυχία του για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας η οποία «έρχεται ολοένα και περισσότερο σε σύγκρουση με τις προτεραιότητες της ΕΕ» (Council of the European Union, 2023).

Αυτή τη στιγμή η Τουρκία απέχει παρασάγγας από την εκπλήρωση των κριτηρίων που της έχουν τεθεί προκειμένου να ενταχθεί στην Ένωση. Τα κριτήρια αυτά αφορούν τις προ ένταξη χώρες, ορίσθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και επικυρώθηκαν περαιτέρω από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης δύο χρόνια αργότερα. Συνοψίζονται στα εξής:

α) σταθερότητα θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου, το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων.

β) λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της ΕΕ.

γ) ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας να εφαρμόζουν αποτελεσματικά τους κανόνες, τα πρότυπα και τις πολιτικές που αποτελούν το σύνολο της νομοθεσίας της ΕΕ (το κεκτημένο) και προσήλωση στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης (EUR-Lex, χ.χ).

Στα παραπάνω, προστίθεται το κλίμα καχυποψίας των Ευρωπαίων απέναντι στο τουρκικό καθεστώς και η αρνητική στάση των ευρωπαϊκών κρατών, μεταξύ των οποίων και η Γαλλία, για πλήρη ένταξη της Τουρκίας λόγω απροσπέλαστων θρησκευτικών και πολιτισμικών διαφορών. Για τους λόγους αυτούς τάσσονται υπέρ μιας «προνομιακής» σχέσης συνεργασίας όπως αυτή εφαρμόστηκε το 2015.

5.2 Η προσφυγική κρίση του 2015 και η προσέγγιση ΕΕ-Τουρκίας

Ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία που μαίνεται από το 2011 έχει οδηγήσει 5,6 εκατομμύρια Σύρων σε εκτοπισμό εκ των οποίων ένα σημαντικό ποσοστό έχει μετακινηθεί στην Ευρώπη. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες την

χαρακτηρίζει ως τη μεγαλύτερη μετακίνηση πληθυσμού από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η κατάσταση επιδεινώθηκε το 2015 όταν υπήρξε μαζική εισροή σε ευρωπαϊκό έδαφος, κυρίως διά μέσω της Τουρκίας, περίπου ενός εκατομμυρίου προσφύγων.

Η πίεση που δέχθηκε το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου οδήγησε τα ευρωπαϊκά κράτη σε κλείσιμο και αυστηρότερο έλεγχο των συνόρων τους. Την ίδια στιγμή καταργήθηκε ο μηχανισμός του Δουβλίνου λόγω αδυναμίας εφαρμογής του (Παπαγεωργίου Φ.Ι,2020).

Αρχικώς, αποφασίσθηκε η χρηματοδότηση των γειτονικών με τη Συρία κρατών προκειμένου να απορροφηθεί μέρος των μεταναστευτικών ροών και η μετεγκατάσταση 160.000 προσφύγων σε Ελλάδα, Ιταλία και Ουγγαρία. Στην έκτακτη σύνοδο κορυφής που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 2015 εγκρίθηκε « Σχέδιο 17 σημείων» για την άμεση αντιμετώπιση της κρίσης. Η ενέργεια αυτή προκάλεσε την αντίδραση αρκετών κρατών μελών που επέλεξαν να παρακάμψουν το κεκτημένο Σένγκεν, αθετώντας τις κοινοτικές τους υποχρεώσεις και παραβιάζοντας το διεθνές δίκαιο με πρώτο μέτρο την ανέγερση υπερσύγχρονων φραχτών στα σύνορα τους. Πιο συγκεκριμένα, η Ουγγαρία υιοθέτησε αυστηρότατες ποινικές συνέπειες απέναντι στην παράτυπη μετανάστευση ενώ η Σερβία απαγόρευσε την είσοδο σε όποιον μετανάστη δε δήλωνε ρητώς την πρόθεσή του να ζητήσει άσυλο σε Αυστρία και Γερμανία. Μαζί με τη Σλοβενία και την τότε ΠΓΔΜ, σημερινή Βόρειο Μακεδονία, απαγόρευσαν τη διέλευση όσων δεν ήταν Σύροι, Αφγανοί ή Ιρακινοί. Από την πλευρά της η Αυστρία ανακοίνωσε πως θα επέτρεπε συγκεκριμένο αριθμό ατόμων να εισέρχονται στην επικράτεια της (3200 ημερησίως) καθώς και την εξέταση μέχρι 80 αιτήσεων ανά ημέρα. Το παράδειγμα της ακολούθησε και η Σλοβενία.

Τον Φεβρουάριο του 2016 οι αρχές της Αυστρίας, της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Σερβίας και της ΠΓΔΜ αποφάσισαν την παραμονή στα σύνορα ΠΓΔΜ και Ελλάδας των προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Στόχος τους ήταν να λάβει χώρα η καταγραφή και ταυτοποίηση αυτών, προκαλώντας την αντίδραση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Η παραπάνω ενέργεια, λόγω του ελλιπούς συστήματος καταγραφής, θα οδηγούσε πληθώρα ατόμων σε αναγκαστική επαναπροώθηση. Αφετέρου αντιτίθετο στην απόφαση για υποβολή αίτησης ασύλου από τους εκτοπισθέντες στο έδαφος του πρώτου ευρωπαϊκού κράτους που θα

προσέγγιζαν. Επιπλέον, οι συνθήκες παραμονής στα σύνορα θα ενέτειναν την ταλαιπωρία και την ανασφάλεια χιλιάδων ανθρώπων καθιστώντας τους αυτομάτως έρμαιο στα χέρια των παράνομων διακινητών. Υψηλός θα ήταν και ο κίνδυνος να υποστούν βία και σεξουαλική κακοποίηση οι ευάλωτες ομάδες των γυναικών και των παιδιών. (Απέργης, 2019).

Τα ευρωπαϊκά κράτη φάνηκαν ανέτοιμα να διαχειριστούν την κρίση με αποτέλεσμα την πρόκληση εντονότατων πολιτικών αντιδράσεων, την ενίσχυση σε πανευρωπαϊκό επίπεδο των αντιμεταναστευτικών αισθημάτων και την άνοδο των εθνικιστικών κομμάτων. Η βαρύτητα δόθηκε στο ζήτημα της μετεγκατάστασης των προσφύγων και για το λόγο αυτό εγκαθιδρύθηκαν κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης στα σημεία εισόδου, ενώ επανήλθαν οι έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα. Η απόφαση να κλείσει ο λεγόμενος «Βαλκανικός διάδρομος» διά μέσω του οποίου οι αιτούντες άσυλο μετακινούνταν προς τις χώρες των Βαλκανίων και της βορείου Ευρώπης οδήγησε στον εγκλωβισμό χιλιάδων ανθρώπων στην Ελλάδα (Παπαγεωργίου, 2020).

Εν μέσω των αλυσιδωτών αυτών αντιδράσεων, η Γερμανία προσέγγισε εκ νέου την Τουρκία προκειμένου να συγκροτηθεί ένα κοινό Σχέδιο Δράσης για τον έλεγχο της μετανάστευσης. Ιθύνων νους της συνεργασίας υπήρξε η τότε Καγκελάρια της Γερμανίας Άνγκελα Μέρκελ η οποία την υποστήριξε με σθένος τονίζοντας μάλιστα πως *«θ' αποτελέσει πρότυπο και για άλλες τέτοιες συμφωνίες με την Αίγυπτο, τη Λιβύη, την Τυνησία και όπου χρειαστεί»* (Βέζελ, 2021)

5.3 Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας

Τον Οκτώβριο του 2015 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Τουρκία συμφώνησαν για προσωρινή συνεργασία προκειμένου να καταπολεμηθεί η λαθρεμπορία ανθρώπων και να μειωθεί η παράνομη μετανάστευση προς την Ευρώπη. Η Τουρκία ως χώρα υποδοχής και διέλευσης δεσμεύτηκε να συμβάλλει στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης κυρίως μέσω της φιλοξενίας Σύρων στο έδαφός της. Τα κράτη μέλη της Ένωσης ενέκριναν τη συμφωνία και οι δύο πλευρές προχώρησαν στη συγκρότηση Κοινού Σχεδίου δράσεως (European Commission, 2015). Τον Μάρτιο του

2016 ΕΕ και Τουρκία εξέδωσαν Κοινή Δήλωση εστιάζοντας στα θαλάσσια σύνορα Ελλάδας και Τουρκίας και βάσει της οποίας

Όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας από τις 20 Μαρτίου 2016 και έπειτα θα επιστρέφονται σε αυτήν. Αυτό θα συμβαίνει σε πλήρη συμφωνία με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο, άρα με αποκλεισμό κάθε είδους ομαδικών απελάσεων ...Οι μετανάστες που δεν αιτούνται άσυλο ή η αίτηση των οποίων κρίνεται αβάσιμη ή απαράδεκτη βάσει της ως άνω οδηγίας θα επιστρέφονται στην Τουρκία...Η ΕΕ θα καλύψει τις δαπάνες των επιχειρήσεων επιστροφής παράτυπων μεταναστών. Επιπλέον για κάθε επιστροφή Σύρου στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, ένας άλλος Σύρος θα επανεγκαθίσταται από την Τουρκία στην ΕΕ, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων τρωτότητας του ΟΗΕ. Από την πλευρά της η Τουρκία θα λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει το άνοιγμα νέων θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την ΕΕ. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2016).

Η Ένωση δεσμεύτηκε για την επανεκκίνηση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία και την κατάργηση της βίζας για τους Τούρκους υπηκόους. Παράλληλα, θα κατέβαλε στην Τουρκία το ποσό των 3 δις ευρώ για την κάλυψη των αναγκών των περίπου 4 εκατομμυρίων προσφύγων που βρίσκονταν στο τουρκικό έδαφος. Η χρηματική βοήθεια θα ανανεωνόταν με επιπλέον 3 δις ευρώ για το 2018, ενώ το 2020 διατέθηκαν 535 εκατομμύρια ευρώ εντός του πλαισίου της ανθρωπιστικής βοήθειας προς τους πρόσφυγες. Τον Ιούνιο του 2021 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε την εκ νέου χρηματοδότηση της Τουρκίας με 3 δις ευρώ για την περίοδο 2021-2023 (European Commission, 2021).

Η Δήλωση αποτέλεσε κομβικό σημείο στην ιστορία των Μεταναστευτικών Σπουδών καθώς θεσμοποίησε την εξωτερικοποίηση της Μετανάστευσης ως αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης εκτός ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου. Παραβίασε το κεκτημένο της μη επαναπροώθησης και καταπάτησε την αρχή της αλληλεγγύης η οποία συνιστά εκ των βασικών πυλώνων του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Συν τοις άλλοις, μετέτρεψε ένα πολιτικό κείμενο δίχως νομική υπόσταση σε κείμενο που παράγει έννομα αποτελέσματα. Η απόφαση του Δικαστηρίου της ΕΕ το 2017, έπειτα από προσφυγή δύο Πακιστανών υπηκόων και ενός Αφγανού που αμφισβητούσαν τη νομιμότητα της, υπήρξε καταπέλτης. Απεφάνθη μάλιστα πως η συμφωνία επήλθε ως αποτέλεσμα συνεννόησης κάποιων ευρωπαϊκών κρατών με την τουρκική κυβέρνηση

τα οποία έδρασαν απλώς συλλογικά και όχι ως κράτη μέλη της Ένωσης. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο χαρακτήρισε το έγγραφο ως «κοινή δήλωση» η οποία στερείται οποιασδήποτε νομικής φύσεως. Θεώρησε τον εαυτό του αναρμόδιο να κρίνει τη νομιμότητά της και να αποφανθεί για τους τρεις αιτούντες άσυλο (Lawspot, 2017).

5.4 Η μεταναστευτική πολιτική της Τουρκίας

Η Τουρκία ναι μεν αποτελεί συμβαλλόμενο κράτος στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951, όμως, διατηρεί μέχρι σήμερα γεωγραφικό περιορισμό. Βάσει αυτού αρνείται να χορηγήσει το καθεστώς του πρόσφυγα σε πολίτες χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάιρεση, οι περιπτώσεις μαζικής εισροής προσφύγων (Firat, 2015).

Στις μεταρρυθμίσεις που υιοθέτησε η Τουρκία το 2014 εντασσόταν και το νέο νομικό πλαίσιο για εναρμόνιση της μεταναστευτικής της πολιτικής με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Στα άρθρα 61-63, του καινούργιου νόμου για τη μετανάστευση (Presidency of Migration Management, 2013) η Τουρκία αναγνωρίζει τριών ειδών κατηγορίες ατόμων που χρήζουν προστασίας: Η πρώτη αφορά τους πρόσφυγες όπως αυτοί ορίζονται από τη Σύμβαση του 1951, διατηρεί όμως για αυτούς τον γεωγραφικό περιορισμό. Η δεύτερη κατηγορία αφορά μη ευρωπαίους πολίτες και είναι οι «υπό όρους πρόσφυγες». Η τελευταία, αποκαλείται «επικουρική προστασία» και παρέχεται σε όσους δεν εντάσσονται στις δύο προηγούμενες κατηγορίες. Άτομα δηλαδή που αδυνατούν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους καθώς απειλείται η ζωή τους. Υιοθετήθηκε το 2006 με ειδική εγκύκλιο προκειμένου να ενσωματωθεί στο τουρκικό δίκαιο η μη επαναπροώθηση. Αξίζει να επισημανθεί ότι η ίδια η Ένωση το 2004 εξέδωσε συγκεκριμένη Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου της ΕΕ για την υιοθέτηση αυτού του τύπου προστασίας (Kaya, 2024). Η παραπάνω Οδηγία επαναδιατυπώθηκε το 2011 μέσω της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου(Οδηγία 2011/95/ΕΕ, 2011).

Οι κατηγορίες πέραν του καθεστώτος του πρόσφυγα παρέχουν μειωμένα δικαιώματα. Αναφορικώς με την οικογενειακή επανένωση οι υπό όρους πρόσφυγες δεν χαίρουν του δικαιώματος αυτού. Οι «υπό προσωρινή προστασία» έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν επανένωση με μέλη της οικογένειάς τους εκτός Τουρκίας όμως, η τελική απόφαση εναπόκειται στην Προεδρία της Αρχής Διαχείρισης

Μετανάστευσης που υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών. Επιπλέον, όσοι δεν εντάσσονται στην κατηγορία του πρόσφυγα υποχρεούνται να διαμένουν μόνιμα σε κάποια πόλη και να αναφέρονται στις τοπικές αρχές σε εβδομαδιαία βάση (Ciger, 2017).

Το υπουργείο Εσωτερικών δύναται να ζητήσει τερματισμό της προσωρινής προστασίας για τον οποίο απαιτείται έγκριση από τον Τούρκο Πρόεδρο. Ο Πρόεδρος είναι αρμόδιος τόσο για την πλήρη αναστολή του παραπάνω δικαιώματος όσο και για τη συλλογική χορήγησή του εάν το κρίνει αναγκαίο. Παράλληλα, νομιμοποιείται να εξετάσει ο ίδιος κάθε αίτηση ξεχωριστά για όσους έχει ζητήσει να τεθούν υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας.

Σχετικώς με την αίτηση ασύλου υφίστανται δύο διαδικασίες. Στην πρώτη, ο ενδιαφερόμενος καταθέτει την αίτηση, υποβάλλεται εντός 30 ημέρων σε συνέντευξη από την Αρχή Διαχείρισης Μετανάστευσης και η απόφαση εκδίδεται εντός 6 μηνών. Σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης έχει το δικαίωμα έφεσης εντός 30 ημέρων σε κάποιο διοικητικό δικαστήριο, είτε εντός 10 ημερών στην αρμόδια Επιτροπή Αξιολόγησης της Διεθνούς Προστασίας. Επιτρέπεται να υποβάλλει έφεση και κατά της απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου ενώπιον κάποιου περιφερειακού δικαστηρίου. Η δεύτερη περίπτωση σχετίζεται με fast track διαδικασίες εξέτασης ασύλου. Σε αυτή εντάσσονται αιτήσεις που θεωρούνται αβάσιμες, αλλά και σε όσες ο αιτών βρίσκεται υπό κράτηση και αναμένει την επαναπροώθησή του. Η συνέντευξη από την Αρχή Διαχείρισης Μετανάστευσης πραγματοποιείται εντός 3 ημερών και η απόφαση εκδίδεται εντός 8 ημερών. Παρέχεται η δυνατότητα έφεσης σε διοικητικό δικαστήριο εντός 15 ημερών από την κοινοποίηση. Η απόφαση του δικαστηρίου θεωρείται τελεσίδικη (Presidency of Migration Management, 2013).

Η έκδοση των αποφάσεων παραχώρησης ασύλου είναι υπερβολικά χρονοβόρες λόγω υποστελέχωσης από διερμηνείς, εξειδικευμένους στα μεταναστευτικά ζητήματα νομικούς και εμπειρογνώμονες. Παρατηρείται δε συχνά η αδυναμία εξέτασης των υποθέσεων καθώς οι δικαστές στερούνται ανάλογης εμπειρίας, ενώ εντοπίζεται και απουσία ειδικής νομολογίας (HEINRICH BOLL STIFTUNG, 2019). Για τον λόγο αυτό, παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις αποφάσεις για απέλαση ή επανεξέταση απόρριψης ασύλου λόγω διαφορετικής νομικής ερμηνείας. Διεθνείς οργανισμοί που εκπονούν εκπαιδευτικές δράσεις για την

επιμόρφωση των Τούρκων δικαστών καλούνται να καλύψουν σημαντικές γνωσιακές ανεπάρκειες και ελλείματα στο προσφυγικό δίκαιο. Παρατηρείται, πάντως, μια πιο ευαισθητοποιημένη προσέγγιση των διοικητικών δικαστηρίων στους αιτούντες άσυλο των οποίων οι οικογένειες διαμένουν ήδη στην χώρα. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις αποφάσεων ακύρωσης απέλασης ακόμη και όταν αυτή δικαιολογείται από τα υπάρχοντα στοιχεία (Kaya, 2024).

5.5 Οι Σύροι πρόσφυγες της Τουρκίας

Λόγω της γεωγραφικής εγγύτητάς της με τη Συρία, η Τουρκία κατέστη η πρώτη χώρα στην οποία οι Σύροι πρόσφυγες αναζητούσαν καταφύγιο από τα δεινά του πολέμου. Σε συνδυασμό με τις δεσμεύσεις που ανέλαβε μετά την Κοινή Δήλωση, μετατράπηκε στην χώρα με τον μεγαλύτερο πληθυσμό προσφύγων παγκοσμίως. Παρ' όλα αυτά, η κατάσταση των Σύρων προσφύγων εκτιμάται ως ιδιαιτέρως περίπλοκη καθώς αντιμετωπίζονται ως «φιλοξενούμενοι» και δεν απολαμβάνουν τα νομικά και κοινωνικά δικαιώματα που απορρέουν από το καθεστώς του πρόσφυγα (Firat, 2015).

Το καθεστώς προσωρινής προστασίας ενισχύει την ανασφάλεια των Σύρων της Τουρκίας καθώς δεν γνωρίζουν τι θα τους συμβεί όταν αυτή λήξει. Με το νόμο 6458, ναι μεν απέκτησαν δικαιώματα παρεμφερή με το καθεστώς του πρόσφυγα, όμως στερούνται τη δυνατότητα ενσωμάτωσης τους στην τοπική κοινωνία. Απώτερος στόχος της προσωρινής προστασίας άλλωστε είναι η όσο το δυνατόν συντομότερη επιστροφή εκείνων που τη λαμβάνουν στην χώρα καταγωγής τους. Από την άλλη, η κυβερνητική αυτή πολιτική συμβάλλει στη δημιουργία φθηνού εναλλακτικού εργατικού δυναμικού και λειτουργεί ως αντίβαρο στην οικονομική κρίση που βιώνει η Τουρκία. Οι πρόσφυγες προκειμένου να επιβιώσουν, πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης των εργοδοτών. Ταυτοχρόνως, το υπάρχον εργατικό δυναμικό της χώρας, κυρίως οι χαμηλής ειδίκευσης, εξαναγκάζονται να υποκύψουν σε οτιδήποτε τους επιβάλλει ο εκάστοτε εργοδότης προκειμένου να διατηρήσουν την εργασία τους (Demirbaş, & Miliou, 2023). Οι αιτήσεις για απόκτηση αδειών εργασίας γίνονται αποκλειστικά από τους εργοδότες οι οποίοι και επιλέγουν την παράνομη απασχόληση των προσφύγων και μεταναστών λόγω του χαμηλότερου κόστους.

Τέλος, ουδείς εγγυάται για τις ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας, τα μη εξαντλητικά ωράρια και τους νόμιμους μισθούς (Belanger, & Saracoglu, 2020).

Παρά το γεγονός ότι το τουρκικό Σύνταγμα παρέχει στα παιδιά των δικαιούχων προσωρινής προστασίας πρόσβαση σε δωρεάν δημόσια εκπαίδευση, επί του πρακτέου κάτι τέτοιο δεν υφίσταται. Οι πλειοψηφία των παιδιών από τη Συρία δεν μιλούν την τουρκική γλώσσα και αδυνατούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Επιπροσθέτως, εντοπίζονται ελλείψεις σε αραβόφωνους δασκάλους ενώ πολλά παιδιά εξωθούνται στην εργασία προκειμένου να συντηρήσουν τις οικογένειές τους. Σημαντικός αριθμός παιδιών από τη Συρία στερούνται το δικαίωμα στην εκπαίδευση λόγω της παιδικής εργασίας η οποία τους προκαλεί σωματικά και ψυχικά τραύματα (Ciger, 2017).

Η κατάσταση των Σύρων δυσχεραίνει περαιτέρω εξαιτίας της υποχρεωτικής εγγραφής και διαμονής τους σε μία εκ των ογδόντα πόλεων της Τουρκίας. Σε περίπτωση μη εγγραφής τους δεν αποκτούν βασικές διευκολύνσεις όπως η ταυτότητα, η άδεια εργασίας, η δωρεάν υγειονομική περίθαλψη και η δημόσια εκπαίδευση. Η υποχρέωση αυτή εγκλωβίζει χιλιάδες άτομα σε πόλεις όπου δεν έχουν τη δυνατότητα να βρουν εργασία κυρίως όσοι ασχολούνται με τον αγροτικό τομέα. Αρκετοί είναι εκείνοι που επιλέγουν να μην εγγραφούν προκειμένου να μετακινούνται ελεύθερα εντός της τουρκικής επικράτειας για να εξασφαλίσουν τα προς το ζην των ιδίων και των οικογενειών τους (Dermibas, & Miliou, 2023).

Στα τέλη του 2017 η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε την αναστολή εγγραφής νεοαφιχθέντων Σύρων στην επαρχία της Κωνσταντινούπολης και σε άλλες οκτώ επαρχίες συνορεύουσες με τη Συρία. Το μέτρο αυτό στερούσε ουσιαστικώς την παροχή προσωρινής προστασίας, με χιλιάδες εκτοπισθέντες να θεωρούνται παράνομοι και να κινδυνεύουν με συλλήψεις και απελάσεις (HUMAN RIGHTS WATCH, 2018). Τον Φεβρουάριο του 2022 το Υπουργείο Εσωτερικών δημοσιοποίησε συνολικά δεκαέξι επαρχίες στις οποίες θα ίσχυε η αναστολή αποδοχής αιτήσεων ασύλου. Παράλληλα, γνωστοποίησε την χορήγηση άδειας παραμονής σε αλλοδαπούς μόνο σε όσες συνοικίες το ποσοστό των διαμενόντων αλλοδαπών έναντι του εγχώριου πληθυσμού δεν ξεπερνούσε το 25%. Ως αποτέλεσμα, αυτομάτως, αποκλείστηκαν 781 συνοικίες. Το καλοκαίρι του ιδίου έτους, αποφασίστηκε η μείωση του ορίου στο 20% και η διεύρυνση πλέον σε 1200 συνοικίες

που απαγορευόταν να χορηγήσουν άδειες παραμονής(HUMAN RIGHTS WATCH, 2022).

Εκτός όλων αυτών, οι Σύροι πρόσφυγες καλούνται να αντιμετωπίσουν την αυξανόμενη ξενοφοβία και την άνοδο του αντιμεταναστευτικού κινήματος. Κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα του 2023 τόσο ο Πρόεδρος Ερντογάν όσο και ο αντίπαλος του Κιλιτσντάρογλου, επιδόθηκαν σε εκστρατεία για το ποιος θα έστελνε τους περισσότερους Σύρους πίσω στην πατρίδα τους. Η κυβέρνηση Ερντογάν εγκατέλειψε την μέχρι πρότινος πολιτική «ανοιχτών θυρών» απέναντι στους πρόσφυγες της Συρίας και άρχισε να τάσσεται υπέρ των εθελοντικών επιστροφών. Η νέα αυτή προσέγγιση την οδήγησε στην προσπάθεια αναθέρμανσης των σχέσεων της με το καθεστώς Άσαντ(Μπίφη, 2023).

5.6 Η προβληματική της ασφαλούς τρίτης χώρας

Η Δήλωση προέβλεπε την επιστροφή στην Τουρκία όσων δεν αιτούνταν άσυλο ή όσων η αίτηση κρινόταν ως αβάσιμη ή απαράδεκτη βάσει του χαρακτηρισμού της ως πρώτη χώρα ασύλου ή ως ασφαλής τρίτη χώρα. Σύμφωνα με το άρθρο 35 της Οδηγίας 2013/32 στην πρώτη περίπτωση ο αιτών άσυλο, είτε έχει αναγνωριστεί στην χώρα αυτή ως πρόσφυγας, είτε προστατεύεται επαρκώς εκεί με άλλο τρόπο. Στη δεύτερη περίπτωση, με βάση το άρθρο 38 της ίδιας Οδηγίας, η χώρα χαρακτηρίζεται ως ασφαλής όταν εγγυάται πως θα προσφέρει στον αιτούντα την απαραίτητη προστασία (European Commission, 2016). Οι προϋποθέσεις της Ένωσης για τον χαρακτηρισμό μιας τρίτης χώρας ως ασφαλούς δεν είναι εύκολα αποδείξιμες, ενώ παρατηρείται μεγάλη ευελιξία στην αποδοχή των τεκμηρίων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η προϋπόθεση που αφορά τη σύνδεση του αιτούντα και της ασφαλούς τρίτης χώρας όπου η απλή διέλευση επαρκεί για την επικύρωση ενός τέτοιου συνδέσμου (Παπαγεωργίου, 2020).

Οι αντιδράσεις για τον χαρακτηρισμό της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας πυροδοτούνται από τις τακτικές που υιοθετεί σε σχέση με τη διαχείριση του μεταναστευτικού, αλλά και εξαιτίας των εσωτερικών συνθηκών που επικρατούν σε αυτή. Για την ελληνική Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου «ο

χαρακτηρισμός της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας αντίκειται και στο ίδιο το ευρωπαϊκό κεκτημένο» (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του ανθρώπου, 2016).

Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δημοσιεύει συνεχώς εκθέσεις κατηγορώντας την Τουρκία για παράνομες απελάσεις και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αναφέρεται σε βίαιες μεταφορές Σύρων στα βόρεια της Συρίας σε περιοχές υπό τουρκική κατοχή. Παρά τις δηλώσεις Ερντογάν για ύπαρξη «ασφαλών ζωνών» επανεγκατάστασης, μαρτυρίες προσφύγων επικαλούνται απάνθρωπες συνθήκες κράτησης. Με βάση έκθεση του Παρατηρητηρίου «*οι τουρκικές δυνάμεις, τουλάχιστον από το 2017, έχουν συλλάβει, κρατήσει και απελάσει με συνοπτικές διαδικασίες χιλιάδες Σύρους πρόσφυγες, συχνά αναγκάζοντάς τους να υπογράψουν έντυπα οικειοθελούς επιστροφής και αναγκάζοντας τους να περάσουν στη Βόρειο Συρία*»(Capital, 2024). Η χρήση βίας και η σωματική κακοποίηση είναι σύνηθες φαινόμενο στα προαναχωρησιακά κέντρα, ενώ απαγορεύεται στους Σύρους πρόσφυγες να έρθουν σε επαφή με τις οικογένειές τους ή να ζητήσουν νομική προστασία. Κατά την απέλασή τους μεταφέρονται στα σύνορα με τη Συρία δεμένοι με χειροπέδες(HUMAN RIGHTS WATCH, 2022). Σήμερα, υπάρχουν 28 κέντρα απομάκρυνσης μεταναστών τα οποία χρηματοδοτούνται κυρίως από ευρωπαϊκά κονδύλια. Η απέλαση των παράτυπων μεταναστών πραγματοποιείται με συνοπτικές διαδικασίες, ενώ οι πρόσφυγες υπογράφουν χαρτιά για την «εκούσια επιστροφή τους»(Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2024).

Προβληματισμό εγείρει και η εσωτερική πολιτική κατάσταση της Τουρκίας η οποία έχει μετατοπισθεί προς πιο αυταρχικές μορφές διακυβέρνησης. Ο Πρόεδρος Ερντογάν μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016 έχει λάβει μέτρα περιορισμού της ελευθερίας του Τύπου και ελέγχει τη δικαστική εξουσία. Ταυτοχρόνως, έπειτα και από την παρέμβαση της Ρωσίας τον τελευταίο χρόνο, παρατηρείται διάθεση εξομάλυνσης των σχέσεων με το καθεστώς Άσαντ για πρώτη φορά από το 2011.

5.7 Η εμπλοκή της Ελλάδας

Το καλοκαίρι του 2015 και καθώς εξελισσόταν η προσφυγική κρίση ξεκίνησαν οι αυξημένες μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα. Η βασική πύλη εισόδου ήταν τα

νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Η χώρα βίωνε μια πρωτόγνωρη οικονομική κρίση και δεν διέθετε τους απαραίτητους πόρους αλλά και την υποδομή για να διαχειριστεί τις χιλιάδες καθημερινές αφίξεις.

Για το συγκεκριμένο έτος, τα επίσημα στοιχεία αναφέρουν την είσοδο 836.000 προσφύγων. Ο στόχος της μετεγκατάστασης, με βάση τις εξαγγελίες της ΕΕ, σημαντικού αριθμού εξ' αυτών στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη, κατέστη ανέφικτος. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε η μετακίνηση μόλις 82 ατόμων (Ελαφρός, 2015). Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας επεδίωκε να μειώσει το μεταναστευτικό κύμα από την Τουρκία προς την Ελλάδα και κατ' επέκτασιν στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Η Ελλάδα έλαβε την ίδια χρονιά επείγουσα ευρωπαϊκή χρηματοδότηση. Συνολικά, το Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης και Ένταξης δέσμευσε το πόσο των 2,27 δις ευρώ για το διάστημα 2014-2020. Το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας συνεισέφερε με 450 εκατομμύρια ευρώ, ενώ έλαβε και 668,9 εκατομμύρια ευρώ έκτακτης ανθρωπιστικής βοήθειας. Τέλος, επωφελήθηκε με επιπλέον 70 εκατομμύρια ευρώ στο πλαίσιο Ευρωπαϊκών δράσεων που αφορούσαν τη βοήθεια σε κράτη που αποτελούν τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης και δέχονται πιέσεις λόγω της μετανάστευσης. Τα παραπάνω κονδύλια διαμοιράστηκαν μεταξύ των ελληνικών αρχών, διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ για τη διαχείριση της κρίσης (European Commission, 2022).

Μεγάλο ποσό της οικονομικής βοήθειας διοχετεύτηκε για την ενίσχυση των υπαρχουσών αλλά και τη δημιουργία νέων δομών φιλοξενίας, προσωρινής διαμονής και ταυτοποίησης στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και στην ενδοχώρα. Υλοποιήθηκε το πρόγραμμα ESTIA για την ένταξη και τη στέγαση των αιτούντων άσυλο μέσω εξεύρεσης στέγης και παροχής υπηρεσιών σίτισης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, χχ). Εκ παραλλήλου, πραγματοποιήθηκε και το πρόγραμμα FILOXENIA υποστηριζόμενο από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης για την φιλοξενία ευάλωτων αιτούντων άσυλο σε ξενοδοχεία και εναλλακτικά καταλύματα (RSA, 2022).

Με την Κοινή Δήλωση ενισχύθηκε ο επιχειρησιακός ρόλος της FRONTEX αλλά και της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης Ασύλου η οποία και ανέλαβε την ανασύσταση του ελληνικού συστήματος ασύλου. Στελέχωσε με αποσπασμένους υπαλλήλους της τις υπηρεσίες υποδοχής της χώρας και εκπαίδευσε το τοπικό

προσωπικό. Με το νόμο 4375/2016 θεσμοθετήθηκε επισήμως ο ρόλος της EASO στις διαδικασίες ασύλου (ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘΜ. 4375, 2016). Τον Δεκέμβριο του 2021 υπεγράφη το Επιχειρησιακό Σχέδιο 2022-2024 για τη συνέχιση παροχής τεχνικής και επιχειρησιακής βοήθειας προς την Ελλάδα. Το Σχέδιο τροποποιήθηκε το 2023 με τη συμφωνία για σταδιακή αποχώρηση της Υπηρεσίας από τον τομέα του ασύλου. Αποφασίσθηκε όμως η συνέχιση της υποστήριξης της EASO στην Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης, καθώς και στον έλεγχο των αιτήσεων ασύλου(EUAA, 2023).

Η ανεπάρκεια της ελληνικής πλευράς να διαχειριστεί την κρίση καταγράφηκε εξαρχής στον τρόπο αντιμετώπισης των εκτοπισθέντων. Τα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης στα νησιά και στον Έβρο μέχρι και το 2019, όπου υπήρξε σχετική θεσμοθέτηση, λειτουργούσαν παράτυπα. Όσοι μεταφέρονταν σε αυτά τελούσαν υπό καθεστώς απαγόρευσης γεωγραφικής μετακίνησης για 25 ημέρες προτού μεταφερθούν σε δομές στην ενδοχώρα(Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, χ.χ). Οι συνθήκες που επικρατούσαν στους καταυλισμούς χαρακτηρίζονταν από έλλειψη στοιχειωδών υγειονομικών υποδομών, ενώ φιλοξενούσαν υπερδιπλάσιους από τους προβλεπόμενους πρόσφυγες. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες προχώρησε σε αναστολή των δράσεων της τον Μάρτιο του 2016 στα ελληνικά νησιά υποστηρίζοντας πως τα Κέντρα Υποδοχής μετατρέπονταν σε δομές κράτησης(NEWS 24/7, 2016).

Το 2018 οι εκθέσεις του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τις συνθήκες που επικρατούσαν στα Κέντρα Υποδοχής ήταν αποκαλυπτικές της κατάστασης. Αναφορικά με τον Έβρο, κατήγγειλαν απουσία υγειονομικής περίθαλψης και φροντίδας, έλλειψη διερμηνέων και άθλιες συνθήκες κράτησης σε υγρούς και δύσοσμους, σκοτεινούς χώρους. Οι γυναίκες κρατούνταν στον ίδιο χώρο με τους άντρες, οι οποίοι δεν ανήκαν στο συγγενικό τους περιβάλλον, και δίχως ξεχωριστές εγκαταστάσεις υγιεινής. Αποτέλεσμα, να βρίσκονται διαρκώς εκτεθειμένες στον κίνδυνο σεξουαλικής παρενόχλησης και βίας.

Η ανοιχτή δομή στα Διαβατά θεωρούνταν επίσης ανίκανη να παράσχει αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Οι αιτούντες άσυλο στεγάζονταν στον ίδιο χώρο με τους παράνομους μετανάστες όπου λόγω υπερπληρότητας αρκετοί εξαναγκάζονταν να διαβιώνουν σε αντίσκηνα(Human Rights Watch, 2018).

Το 2019 το Παρατηρητήριο έστειλε ανοιχτή επιστολή στον νεοεκλεγέντα Πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη γνωστοποιώντας του τις απαράδεκτες με βάση τα διεθνή πρότυπα συνθήκες φιλοξενίας στην Ελλάδα. Η επιστολή αναφερόταν στους χιλιάδες εγκλωβισμένους στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, οι οποίοι, δίχως τα βασικά για μια αξιοπρεπή διαβίωση, αντιμετώπιζαν βίαιη και εξευτελιστική μεταχείριση από τις αρμόδιες αρχές. Επιπροσθέτως, κατήγγειλε τις άτυπες επαναπροωθήσεις από τον Έβρο προς την Τουρκία ατόμων των οποίων η αίτηση δεν είχε εξεταστεί ξεχωριστά όπως ορίζει το διεθνές δίκαιο. Τέλος, ειδική μνεία υπήρξε στην παράνομη κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων (Human Rights Watch, 2019).

Το ΚΥΤ στη Μόρια κατέσκει παγκοσμίως γνωστό τόσο για τον υπερπληθυσμό του όσο και για τις απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης. Διεθνείς οργανισμοί και ανθρωπιστικές οργανώσεις κατήγγειλαν συνεχώς τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι πρόσφυγες ενώ τα ΜΜΕ κάλυπταν τις εντάσεις που ανέκυπταν με την τοπική κοινωνία. Αποκορύφωμα υπήρξε η φωτιά τον Μάρτιο του 2020 έπειτα από βίαιες συμπλοκές μεταξύ προσφύγων και μετά από άρνηση προσβεβληθέντων από κορονοϊό να τεθούν σε καραντίνα. Η φωτιά κατέστρεψε ολοσχερώς τον καταυλισμό, χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες βρέθηκαν περιπλανώμενοι και το νησί της Λέσβου κηρύχθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης (Αντωνόπουλος, 2020).

Η Ελλάδα προκειμένου να αντιμετωπίσει την όλη κατάσταση συνεχίζει μέχρι σήμερα να ακολουθεί μια αποτρεπτική πολιτική με πρόθεση να αποθαρρυνθούν όσοι αιτούντες άσυλο επιδιώκουν να εισέλθουν στο έδαφός της. Από τον Φεβρουάριο του 2022 ορίστηκε με μονομερή απόφαση του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ο τερματισμός του προγράμματος ESTIA II και η μεταφορά των αιτούντων άσυλο σε ελεγχόμενους καταυλισμούς (RSA, 2022). Οι καταυλισμοί αυτοί βρίσκονται απομακρυσμένοι από τον αστικό ιστό και υποστελεχώνονται. Επίσης, παρουσιάζονται καθυστερήσεις και αποκλεισμοί μεγάλου μέρους των ατόμων από την παροχή του οικονομικού βοηθήματος που δικαιούνται και παρέχεται από ευρωπαϊκά κονδύλια (RSA, 2024).

5.8 Κριτική αποτίμηση της Κοινής Δήλωσης

Η Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας οκτώ χρόνια μετά την δημοσιοποίηση της συνεχίζει να προκαλεί έντονο προβληματισμό ένεκα των αποτελεσμάτων της, αλλά και της μη νομικής της υπόστασης. Αμέσως μετά την επίτευξη της συμφωνίας για συνεργασία, η Τουρκία έκλεισε τα χερσαία σύνορά της με τη Συρία και εγκατέλειψε την πολιτική των «ανοιχτών θυρών». Από το 2020 και έπειτα, επεδίωκε συνεχώς την αναθεώρηση της Δήλωσης εκβιάζοντας εμμέσως για αύξηση της Ευρωπαϊκής χρηματοδότησης. Τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους οργάνωσε μαζική έξοδο παράνομων μεταναστών μέσω παραβίασης των ελληνοτουρκικών συνόρων στον Έβρο(Τζίμας, 2021). Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου αναστέλλοντας την πρόσβαση στο άσυλο για όσους εισήλθαν παράνομα στην χώρα. Ταυτοχρόνως, τους έθεσε σε αυθαίρετη κράτηση στη δομή της Μαλακάσας όπου ήρθαν αντιμέτωποι με δύσκολες καιρικές συνθήκες εν μέσω και της πανδημίας του Covid-19. Ενέργεια που αποτελούσε κατάφωρη παραβίαση του εθνικού, ενωσιακού αλλά και διεθνούς δικαίου(RSA, 2020).

Από πλευράς Ένωσης οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις πάγωσαν για ακόμη μια φορά εξαιτίας των μονομερών ενεργειών της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπροσθέτως, η προκλητική ρητορική της απέναντι σε ευρωπαϊκά κράτη μέλη όπως η Ελλάδα και η Κύπρος καταποντίζει την οποιαδήποτε προσπάθεια προσέγγισης. Παρ'όλα αυτά, παρατηρείται μια ανισόρροπη εξάρτηση της ΕΕ από την Τουρκία δεδομένου του ρόλου που αυτή διαδραματίζει στη διαχείριση του μεταναστευτικού. Κατά συνέπεια, η Ευρώπη κωλυσιεργεί στο να λάβει μια καταληκτική απόφαση για το ενταξιακό μέλλον της Τουρκίας.

Η Δήλωση θεωρείται περιορισμένης αποτελεσματικότητας ως προς το ζήτημα των μετεγκαταστάσεων. Το 2017 από τους 120 χιλιάδες μετανάστες που επρόκειτο να μετεγκατασταθούν από την Ελλάδα και την Ιταλία στα υπόλοιπα κράτη-μέλη, μόνο 14.412 είχαν μετακινηθεί(CNN, 2017). Οι αιτήσεις για χορήγηση ασύλου στην Ελλάδα ανήλθαν για το 2017 στις 59 χιλιάδες και για το 2018 στις 67 χιλιάδες. Η απευθείας επανεγκατάσταση Σύρων από την Τουρκία στην ΕΕ μέχρι και το 2020 αφορούσε μόλις 20 χιλιάδες άτομα (Χριστόπουλος, 2023).

Τον Φεβρουάριο του 2023 το Συμβούλιο της Επικρατείας δημοσίευσε την υπ' αριθμ. 177/2023 απόφαση με την οποία αναγνώριζε την αποτυχία της Κοινής

Δήλωσης καθώς η Τουρκία από το 2019 και έπειτα αρνείται να δεχθεί την επιστροφή απορριφθέντων από τις ελληνικές αρχές αιτούντων άσυλο. Επιπροσθέτως, διατύπωσε προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο της ΕΕ για την άρνηση της Τουρκίας να τους δεχθεί παρά το γεγονός ότι δεσμεύεται να το πράξει στη βάση της έννοιας της ασφαλούς τρίτης χώρας. Παράλληλα, πρόκρινε την ακύρωση της κοινής απόφασης 42799/3.6.2021 μεταξύ του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών και του Υπουργού Μετανάστευσης και Ασύλου. Η απόφαση αφορούσε τον χαρακτηρισμό της Τουρκίας ως ασφαλή τρίτη χώρα για τους αιτούντες άσυλο από τη Συρία, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές και τη Σομαλία(ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ, 2023).

Η μείωση των μεταναστευτικών ροών κατά τα πρώτα χρόνια υιοθέτησης της Δήλωσης δεν σχετίζεται αποκλειστικά με αυτή. Βασικός παράγοντας θεωρείται η εφαρμογή της Συμφωνίας της ΕΕ με το Μαρόκο για τη συγκράτηση των μεταναστών. Από την άλλη, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες άρχισαν να επιλέγουν εναλλακτικές αλλά και πιο επικίνδυνες διαδρομές μέσω των αφρικανικών χωρών για προσέγγιση της Ιταλίας. Το 2023 παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση των ροών προς την Ελλάδα, ενώ για το 2024 καταγράφηκαν μέχρι στιγμής τα υψηλότερα ποσοστά από το 2019. Αναλυτικότερα, μέχρι και τον Απρίλιο του 2024 σημειώθηκαν 11.835 αφίξεις, με τους μετανάστες να προσεγγίζουν πλέον και τις ακτές της Γαύδου, της Κρήτης και της Λακωνίας(Γεωργιοπούλου, 2024).

Τα τελευταία χρόνια, εν μέσω των αυξανόμενων ροών πληθαίνουν οι καταγγελίες για παράνομες επαναπροωθήσεις στα χωρικά ύδατα της Τουρκίας από το ελληνικό λιμενικό σώμα. Οι ίδιοι οι μετανάστες ανέφεραν περιστατικά βίαιων συμπεριφορών κάνοντας λόγο ακόμη και για περιπτώσεις όπου οι άνθρωποι πετάχθηκαν κατευθείαν στη θάλασσα. Την περίοδο 2020-2023 καταγράφηκαν 43 θάνατοι από τέτοιου είδους συμβάντα(euronews, 2024).

Η Ελλάδα καταδικάστηκε τόσο από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έπειτα από προσφυγή αιτούντων άσυλο οι οποίοι έτυχαν εξευτελιστικής μεταχείρισης. Εξαιτίας αυτού, από το 2011 και έπειτα ο Κανονισμός του Δουβλίνου ανεστάλει και δεν πραγματοποιούνταν επιστροφές στην χώρα(ΚΕΔΕ, 2014). Παρουσιάζεται συνεπώς

ένα ξεκάθαρο παράδοξο στην προσπάθεια της Ελλάδας να παρουσιάσει την Τουρκία ως ασφαλή τρίτη χώρα, όταν και η ίδια δεν θεωρείται ασφαλής από την Ευρώπη.

Οι θάνατοι προσφύγων και μεταναστών συνιστούν ακόμη μια απόδειξη της αποτυχίας της Δήλωσης. Οι διακινητές υπερφορτώνουν ακατάλληλες βάρκες από τα τουρκικά παράλια είτε προς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, είτε προς την Ιταλία. Ενδεικτικώς, την περίοδο 2014-2022 σημειώθηκαν περισσότεροι από 25 χιλιάδες θάνατοι εκ των οποίων ένα σημαντικό ποσοστό στην Ανατολική Μεσόγειο (Capital, 2022).

Οι επιπτώσεις της Κοινής Δήλωσης με την Τουρκία είναι δραματικές για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες των οποίων για ακόμη μια φορά καταπατώνται τα δικαιώματα και η αξιοπρέπεια. Όπως είχε αποφανθεί λίγα χρόνια νωρίτερα η ΜΚΟ Διεθνής Επιτροπή Σωτηρίας *«Η Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας αποτελεί κηλίδα για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ΕΕ και το τίμημα πληρώνουν άνθρωποι»* (Βέζελ, 2021).

Κεφάλαιο Έκτο: Αλβανία

6.1 Εταιρική σχέση σύμπραξης εν μέσω ενταξιακής προοπτικής

Οι σχέσεις της Αλβανίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μακροχρόνιες και δυναμικά εξελισσόμενες εξαιτίας της ολοένα και περισσότερο ευθυγράμμισης της χώρας με τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό. Η Αλβανία το 1991, μετά την κατάρρευση του κομμουνιστικού καθεστώτος και την προσπάθεια της για μετάβαση σε Δημοκρατία, βίωσε κοσμογονικές πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις. Λόγω της βίαιης διακοπής της φυσιολογικής μεταναστευτικής ροής από το 1944 και έπειτα στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, τελούσε υπό συνθήκες συσσωρευμένης ακινησίας. Η βύθιση της σε οικονομικό και πολιτικό χάος συνετέλεσε σε μια μαζική έξοδο μεταναστών με χαρακτηριστικά πολιτικής απελευθέρωσης.

Για την περίοδο 1990-2000 αποτελούσε χώρα προέλευσης παράτυπων μεταναστών κυρίως προς την Ελλάδα και την Ιταλία. Ως βασικοί λόγοι υπήρξαν η γεωγραφική εγγύτητα αλλά και οι δεσμοί με τις χώρες αυτές που χρονολογούνταν σε βάθος δεκαετιών. Οι εν λόγω ροές περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό από το 2010 και έπειτα, όπου και επετράπη στους Αλβανούς πολίτες, οι οποίοι διέθεταν βιομετρικά διαβατήρια, να ταξιδεύουν στις χώρες της ζώνης Σένγκεν δίχως θεώρηση εισόδου (Υπουργείο Εξωτερικών, 2025). Εκ παραλλήλου, η οικονομική κρίση που βίωσαν οι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου την ίδια περίοδο οδήγησε πληθώρα Αλβανών μεταναστών στο να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Η Αλβανία συνιστούσε πάντοτε χώρα υποδοχής και διέλευσης προσφύγων και μεταναστών από τη Μέση Ανατολή και την Αφρική. Αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί την οικονομικά ασθενέστερη χώρα της Ευρώπης με πολύ σημαντικές ελλείψεις στον τομέα των πολιτικών επανένταξης. Επιπλέον, δεν διαθέτει επαρκείς και κατάλληλες δομές υποδοχής με αποτέλεσμα να εντοπίζεται μια νέα μετανάστευση κυκλικής τροχιάς τόσο για τους Αλβανούς πολίτες, όσο και για τους μετανάστες από άλλες χώρες. Το φαινόμενο αυτό σχετίζεται με την εποχική εργασία στην άτυπη Οικονομία και συμβάλλει στην τροφοδότηση της παράτυπης μετανάστευσης. Κάτι τέτοιο συμβαίνει καθώς χώρες όπως η Ελλάδα δεν παρέχουν τη δυνατότητα απόκτησης αδειών διαμονής και εργασίας (Gemi, 2013).

6.2 Η συνεργασία με την Ευρώπη - Οικονομική διάσταση

Η Ευρώπη έχει αναπτύξει εταιρικές σχέσεις συνεργασίας με την Αλβανία ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 εντάσσοντάς την στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας-Ανατολική διάσταση. Εντός του παραπάνω πλαισίου, οι δύο πλευρές συνδέονται με σημαίνουσες εμπορικές, επιχειρηματικές, στρατηγικές συμφωνίες, ενώ η Αλβανία υπάγεται σε ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα. Μεταξύ αυτών, ο Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας που στοχεύει στην οικονομική ανάπτυξη, την ενίσχυση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων αλλά και τη διασυννοριακή και εδαφική συνεργασία. Για την περίοδο 2014-2020, μεταξύ των προς ένταξη χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, η Αλβανία έλαβε τις υψηλότερες επιχορηγήσεις (European Commission, n.d).

Αναφορικός με την τριετία 2024-2027, υπολογίζεται πως η χώρα θα επωφεληθεί με περίπου 6 δις ευρώ από την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, αλλά και από δάνεια μέσω ευνοϊκότατων όρων. Η ίδια η Φον Ντερ Λάιεν, εγκαινιάζοντας τη δεύτερη θητεία της μετά τις εκλογές του Ιουλίου του 2024, επισκέφθηκε τα Τίρανα και αναφέρθηκε στην εκταμίευση περισσότερων από 920 εκατομμύριων ευρώ για την χρηματοδότηση των αναδιαρθρώσεων στη γειτονική χώρα. (Newsroom, 2024).

6.2.1 Η συνεργασία για το μεταναστευτικό και η διασύνδεση του με την ενταξιακή πορεία της Αλβανίας. Το 1993 η Ένωση αναγνώρισε τον κρίσιμο ρόλο της Αλβανίας στην παράνομη μετανάστευση προς τα κράτη αυτής. Ως εκ τούτου, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης ανέπτυξε τις στρατηγικές για τη μεταξύ τους συνεργασία σε ζητήματα ελέγχου συνόρων και ασφάλειας. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στη δημιουργία των κατάλληλων υποδομών και στην υιοθέτηση των απαιτούμενων διαδικασιών για την καταπολέμηση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών. Για την επίτευξη των παραπάνω, η Αλβανία κλήθηκε να συνεργαστεί με τις γειτονικές της χώρες, ιδίως την Ελλάδα και την Ιταλία. Από μέρους της η Ευρώπη θα της παρείχε οικονομική βοήθεια και την κατάλληλη τεχνογνωσία (ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗΣ, 1993).

Επιπλέον, η Ένωση θα συμπεριελάμβανε την Αλβανία μαζί με κράτη όπως το Αφγανιστάν, το Μαρόκο, η Σομαλία, το Ιράκ και η Σρί-Λάνκα στη συγκρότηση ειδικού Σχεδίου Δράσεως για την παράνομη μετανάστευση (EU Council, 1999). Η εφαρμογή του Σχεδίου διασυνδέθηκε άμεσα με την εξέλιξη της ενταξιακής πορείας της Αλβανίας στην Ενωμένη Ευρώπη, ενώ είχε σαν βασικό του πυλώνα τις επαναπροωθήσεις.

Το 2002 το Συμβούλιο Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων των κρατών-μελών βασιζόμενο στη γεωγραφική θέση της Αλβανίας και στον ρόλο που εκείνη διαδραμάτιζε για την ευρύτερη περιφερειακή σταθερότητα προχώρησε σε σύναψη Συμφωνίας που αφορούσε τις επανεισδοχές (Justice and Home Affairs Council, 2002). Η Συμφωνία επικυρώθηκε το 2005 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τέθηκε σε ισχύ το 2006. Η σημασία της έγκειται στο γεγονός ότι η Αλβανία αποτελούσε τη μοναδική χώρα εκτός Ένωσης που διέθετε προοπτική ένταξης και με την οποία είχε υπογράψει αντίστοιχη Συμφωνία (European Council, 2000). Η προενταξιακή αιρεσιμότητα αποτέλεσε βασικό μοχλό πίεσης για την επίτευξη της. Εκ παραλλήλου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε μια σειρά προαπαιτούμενων σχετικώς με την απελευθέρωση των θεωρήσεων εισόδου για τους Αλβανούς υπηκόους, άμεσα σχετιζόμενα με την εφαρμογή της Συμφωνίας. Μεταξύ αυτών, η Αλβανία δεσμευόταν για την θέσπιση και εφαρμογή πολιτικής Ασύλου πλήρως εναρμονισμένης με των ευρωπαϊκών χωρών βάσει της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και του Πρωτόκολου της Νέας Υόρκης (European Commission, 2008).

Το 2009 ίσχυσε η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης η οποία συσχετίστηκε με τη Συμφωνία για τις επανεισδοχές (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009). Η τελευταία αναθεωρήθηκε με την προσθήκη Σχεδίου Δράσεως 41 σημείων για τον επαναπατρισμό, δίνοντας βαρύτητα στους Αλβανούς υπηκόους. Οι δράσεις αφορούσαν την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονταν με τη στέγαση, την εκπαίδευση και την απασχόληση. Ο υψηλός αριθμός επαναπροωθήσεων την περίοδο 2006-2010 κατέδειξε την αποτελεσματική εφαρμογή της συνεργασίας (Sokol, 2012). Την ίδια χρονιά ξεκίνησε και η λειτουργία του πρώτου κέντρου κράτησης παράνομων μεταναστών της χώρας με κοινοτικά κονδύλια.

Τον Ιούνιο του 2024 τέθηκε σε ισχύ Συμφωνία, η οποία αντικατέστησε παλαιότερη του 2019, και αφορούσε τη συμμετοχή της Αλβανίας στις επιχειρήσεις της Frontex στα σύνορα της (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο/Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

2025). Η εν λόγω Συμφωνία απορρέει από την περαιτέρω ενίσχυση της μεταξύ τους συνεργασίας στους τομείς της Ασφάλειας και της Άμυνας. Οι επιχειρήσεις της Frontex άλλωστε λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής και της Πολιτικής Ασφάλειας της Ένωσης. Στόχος αυτής, η διατήρηση της ειρήνης, της ασφάλειας και της σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή. Για το λόγο αυτό, θα διατεθούν 13 εκατομμύρια ευρώ για την εκπαίδευση των Αλβανικών Ενόπλων Δυνάμεων(Συριόπουλος 2024).

6.3 Η ευρωπαϊκή προοπτική

Η Αλβανία έλαβε το καθεστώς της υποψήφιας προς ένταξη χώρας το 2014 ενώ το 2024 ξεκίνησαν οι επίσημες διαπραγματεύσεις οι οποίες περιελάμβαναν μεταξύ άλλων το ζήτημα της πολιτικής ασφάλειας και της άμυνας. Η αλβανική υποψηφιότητα εκκρεμούσε μια δεκαετία καθώς προσπαθούσε να προχωρήσει με τις απαιτούμενες από μέρους της Ευρώπης μεταρρυθμίσεις αναφορικά με το κράτος δικαίου και τη δημοσιονομική σταθερότητα.

Η χώρα τα τελευταία 20 χρόνια πλήττεται από την εσωτερική μετανάστευση η οποία σε συνδυασμό με την αυξημένη υπογεννητικότητα δημιουργούν μείζονα θέμα στην οικονομική πρόοδο και τη βιωσιμότητα της. Η ένταξη της στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα θεωρείται πως θα επιφέρει την απαιτούμενη ανάπτυξη η οποία θα συμβάλλει στην ουσιαστική αντιμετώπιση του δημογραφικού ως αποτέλεσμα της μείωσης των μεταναστευτικών ροών (ΧΙΜΑΡΑ, 2024).

Η πορεία προς την ένταξη προσέκρουε σε πληθώρα σημαντικών προκλήσεων που σχετίζονταν με την ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την καταπολέμηση της διαφθοράς στα πολύ υψηλά κλιμάκια της χώρας. Τον Δεκέμβριο του 2024 τα αποτελέσματα των συμπερασμάτων της Έκθεσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων για την ευρωπαϊκή διεύρυνση υπήρξαν υπέρ του δεόντως ενθαρρυντικά. Ειδικότερα, το Συμβούλιο αναγνώρισε την πρόοδο στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια της Αλβανίας σχετικά με το κράτος δικαίου καθώς και τα θετικά αποτελέσματα στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Επιπροσθέτως, εξέφρασε την ικανοποίηση του για την πρόοδο της χώρας σε σχέση με τα οικονομικά κριτήρια ένταξης προκειμένου να αποκτήσει μια ανταγωνιστική οικονομία ενθαρρύνοντάς την να συνεχίσει με την απαρέγκλιτη εφαρμογή των προαπαιτούμενων. Τέλος, επεσήμανε τον ρόλο της

Αλβανίας στην ουσιώδη περιφερειακή συνεργασία, ενώ επαίνεσε ιδιαιτέρως την ευθυγράμμισή της με την ΚΕΠΠΑ θεωρώντας την ως απόδειξη της ουσιαστικής δέσμευσης της χώρας στην ενταξιακή της πορεία (Council of the European Union, 2024).

Για τους παραπάνω λόγους, η Ένωση αποσυνέδεσε την ενταξιακή πορεία της Αλβανίας από εκείνη της Βορείου Μακεδονίας. Οι ενταξιακές διαδικασίες των δύο χωρών ήταν συνδεδεμένες από το καλοκαίρι του 2022 ενώ υπήρξε καθυστέρηση στη συνέχιση της προσχώρησης λόγω των διαφωνιών μεταξύ της Βορείου Μακεδονίας και της Βουλγαρίας (Capital 2024).

6.4 Η κυβέρνηση Ράμα

Ο Έντι Ράμα είναι ο Πρωθυπουργός της Αλβανίας από το 2013 και εκείνος που έχει αναλάβει να υλοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις προκειμένου η χώρα του να αποτελέσει μέλος της Ενωμένης Ευρώπης. Το προσωπικό του όραμα είναι η “Αλβανία 2030” το οποίο αφορά την ενίσχυση του ρόλου της Αλβανίας σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Βασική παράμετρος αυτού συνιστά η προώθηση της εσωτερικής αναδιάρθρωσης και του μετασχηματισμού του οικονομικού και θεσμικού συστήματος προκειμένου να επιτευχθεί μέχρι τότε η ένταξη στην Ένωση. Παράλληλα, στοχεύει στην ανάπτυξη μέσω επενδύσεων, αλλά και στο να καταστεί η Αλβανία ο κύριος παίκτης στον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή (energy press, 2021).

Η κυβέρνηση του βρίσκεται συνεχώς στο στόχαστρο με την αντιπολίτευση να τον κατηγορεί πως με πρόσχημα την καταπολέμηση της διαφθοράς προβαίνει σε συλλήψεις και φυλακίσεις των πολιτικών του αντιπάλων. Συν τοις άλλοις, του καταλογίζεται ότι διατηρεί ιδιαιτέρως στενή σχέση με το οργανωμένο έγκλημα, αλλά και το γεγονός ότι ελέγχει το δικαστικό σύστημα της χώρας.

Τα γεγονότα του Αυγούστου του 2024 στις δημοτικές εκλογές στην Χιμάρα και τα όσα είχαν προηγηθεί με την υπόθεση Μπελέρη έφεραν ακόμη μια φορά στο προσκήνιο τις μη δημοκρατικές πρακτικές της αλβανικής κυβέρνησης. Το αποτέλεσμα των εκλογών που έχρισαν νικητή τον υποψήφιο που στήριζε ο ίδιος ο Πρωθυπουργός, αμφισβητήθηκε εντόνως καθώς υπήρχαν καταγγελίες για νοθεία (News 24/07, 2024).

Συνεχείς είναι άλλωστε οι καταγγελίες για παραβιάσεις των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και ιδίως της ελληνικής μειονότητας της Νοτίου Αλβανίας. Οι αρχές προβαίνουν σε ξυλοδαρμούς, φυλακίσεις και σε καταπάτηση των ελληνικών ιδιοκτησιών μέσω κατεδαφίσεων και απαλλοτριώσεων. Υπήρξαν δε περιπτώσεις λίγα μόλις χρόνια πριν όπου προέβησαν ακόμη και σε εν ψυχρώ δολοφονίες. Από το 2017 η κυβέρνηση Ράμα περιόρισε με νόμο τα δικαιώματα των μειονοτήτων, καταπατώντας τα όσα ορίζει η Σύμβαση Πλαίσιο για την Προστασία των Μειονοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βάσει του παραπάνω νόμου, ο εκάστοτε Πρωθυπουργός της χώρας καθίσταται ο αποκλειστικά υπεύθυνος για τη διαχείριση του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού της κάθε μειονότητας. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018).

Εντύπωση προκαλεί το ότι η έκθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του 2024 σχετικώς με την πρόοδο των μεταρρυθμίσεων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπήρξε άκρως ενθαρρυντική. Για το κράτος δικαίου, η εν λόγω έκθεση εντόπισε μηδενική πρόοδο σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, ενώ έκανε λόγο για απουσία ελευθερίας του λόγου και καταστράτηγηση των ΜΜΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο/Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2025,). Σημειώνεται πως με βάση τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης του 1993, η προστασία των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων αποτελεί απαρέγκλιτο κριτήριο για την ένταξη μιας χώρας στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

6.5 Το Μνημόνιο Κατανόησης Ιταλίας-Αλβανίας

Η Ιταλία εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης δέχεται χιλιάδες μετανάστες κάθε χρόνο με το μεταναστευτικό να έχει αναχθεί σε μείζονα ζήτημα της χώρας. Η κυβέρνηση της Τζώρτζια Μελόνι έχει υιοθετήσει πιο αυστηρή στάση από τους προκατόχους της απέναντι στους μετανάστες ενώ τάσσεται υπέρ της περαιτέρω εξωτερικοποίησης της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η εξωτερική διαχείριση της μετανάστευσης χαράχθηκε ουσιαστικώς από την ίδια την Ιταλία σε μια περίοδο όπου η υπόλοιπη Ευρώπη ήταν αντίθετη με μια τέτοια προοπτική. Ποιο συγκεκριμένα το 2008, ο τότε Ιταλός πρωθυπουργός Σίλβιο Μπερλουσκόνι σύναψε διμερή συμφωνία συνεργασίας με τον Λίβυο ηγέτη Μουαμάρ Καντάφι για οικοδόμηση πολυεπίπεδης εταιρικής σχέσης μεταξύ των δύο χωρών. Ανάμεσα σε άλλα, η συμφωνία περιελάμβανε την παροχή από μέρους της Ιταλίας οικονομικής βοήθειας προς τη Λιβύη η οποία αναλάμβανε τη συγκράτηση των

μεταναστευτικών ροών ενώ υπήρχαν και επί μέρους συμφωνιών για επαναπροώθηση παράνομων μεταναστών. Το μοντέλο αυτό βασιζόταν για πρώτη φορά σε αναγνώριση συνεργασίας με τρίτη χώρα η οποία δεν αποτελούσε συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Γενεύης και βρισκόταν υπό καθεστώς αυταρχικής διακυβέρνησης(Echeverria et al., 2024).

Δεκαπέντε χρόνια αργότερα το Νοέμβριο του 2023, η Μελόνι υπέγραψε μνημόνιο κατανόησης με την Αλβανό ομόλογό της Έντι Ράμα για τη διαχείριση των αυξημένων μεταναστευτικών ροών. Ως αντάλλαγμα, η Ιταλία θα υποστήριζε την ενταξιακή προοπτική της Αλβανίας στην Ένωση. Η συμφωνία διάρκειας πέντε ετών αφορούσε τη δημιουργία δύο κέντρων κράτησης στην Αλβανία στα οποία θα μεταφέρονταν ενήλικοι άντρες που περισυλλέγονταν σε διεθνή ύδατα από την ιταλική ακτοφυλακή. Εξαιρούνταν οι ευάλωτες ομάδες οι οποίες θα μεταφέρονταν απευθείας στην Ιταλία ενώ οι οικογένειες θα παρέμεναν μαζί.

Όσοι μεταφέρονταν στην Αλβανία θα δικαιούνταν να υποβάλλουν αίτηση ασύλου στην Ιταλία η οποία θα εξεταζόταν μέσα στο χρονικό διάστημα ενός μήνα. Η συνολική χωρητικότητα των κέντρων ανέρχεται στα 39.000 άτομα. Τα κέντρα ανήκουν στη δικαιοδοσία της Ιταλίας η οποία δαπάνησε για την κατασκευή τους 670 εκατομμύρια ευρώ ενώ θα καλύψει πλήρως και το κόστος λειτουργίας τους(Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2024). Όσων οι αιτήσεις γίνονται αποδεκτές θα τους χορηγείται άσυλο και θα μεταβαίνουν στην Ιταλία ενώ όσων οι αιτήσεις απορρίπτονται θα επαναπροωθούνται στις χώρες καταγωγής τους(Jones et Psara, 2024).

Η παραπάνω συμφωνία προσομοιάζει κατά πολύ με τη συμφωνία μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Ρουάντας για τη μεταφορά στην τελευταία των αιτούντων άσυλο έως ότου ολοκληρωθεί η εξέταση της αίτησής τους. Τα βρετανικά δικαστήρια δεν έχουν επιτρέψει την εφαρμογή της λόγω ανησυχιών για την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου στη Ρουάντα και δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής κάποια απέλαση (Liboreiro et Genovese, 2023).

Τα κέντρα υποδοχής στην Αλβανία τέθηκαν σε λειτουργία τον Οκτώβριο του 2024 και εξελίσσονται σε παταγώδη αποτυχία καθώς λίγους μήνες μετά την έναρξη της λειτουργίας τους είναι άδεια με την πλειοψηφία των αστυνομικών αρχών και των κοινωνικών λειτουργών που τα στελέχωναν να έχουν επιστρέψει στην Ιταλία. Ο λόγος είναι η παρεμπόδιση της λειτουργίας τους από την ιταλική δικαιοσύνη. Πιο

συγκεκριμένα, το Δικαστήριο της Ρώμης εξέδωσε δύο αποφάσεις βάσει των οποίων μετανάστες που είχαν διασωθεί σε διεθνή ύδατα και είχαν σταλεί στο αλβανικό κέντρο, καλούνταν να επιστραφούν στις χώρες καταγωγής τους ή στην Ιταλία καθώς η Αλβανία δεν έχει χαρακτηριστεί ως “ασφαλής” τρίτη χώρα (HuffPostGreece, 2024,). Επιπλέον, το Εφετείο της Ρώμης δεν επικύρωσε απόφαση για κράτηση 43 μεταναστών και επαναπατρισμό τους στο κέντρο του Gjader καθώς επρόκειτο για ευάλωτα αλλά και ανήλικα άτομα. Παρέπεμψε μάλιστα την υπόθεση στο Δικαστήριο της ΕΕ καθώς έκρινε πως “*προκειμένου να διασφαλιστεί η ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να υποβληθεί προδικαστική παραπομπή στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 267ΣΛΕΕ*” (Morsa, 2025). Η συμφωνία ανάγεται σε θέατρο έντονων αντιπαραθέσεων μεταξύ της ιταλικής κυβέρνησης και τις ιταλικής Δικαστικής Εξουσίας. Παράλληλα, το κυβερνητικό οικοδόμημα της Μελόνι βιώνει έντονες αναταράξεις καθώς η μεγάλη νίκη της στις εκλογές βασιζόταν στη ρητορική της περί αποτελεσματικής διαχείρισης του μεταναστευτικού.

Επικριτές της συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένων των οργανώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, υποστηρίζουν τους κινδύνους που ελοχέουν για τα δικαιώματα όσων μεταφέρονται στα καινούργια αυτά κέντρα υποδοχής. Ο βασικός λόγος προκύπτει από το γεγονός ότι η Αλβανία δεν ανήκει στην ΕΕ και το ευρωπαϊκό δίκαιο δεν δύναται να εφαρμοστεί εκτός αυτής. Επιπλέον, η ίδια η Ιταλία έχει καταδικαστεί το 2012 από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης στην υπόθεση Hirsi Jamaa (Lupi, 2023). Έντονη υπήρξε και η αντίδραση της Επιτροπής για τα ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ντούνια Μιγιάτοβιτς καθώς η συμφωνία δρομολογεί ένα νέου τύπου καθεστώσ ασύλου με αρκετές αμφισημίες ως προς το νομικό του πλαίσιο. Τονίζει δε την επισφάλεια του όλου εγχειρήματος λόγω «*της διαφορετικής μεταχείρισης αυτών των οποίων οι αιτήσεις ασύλου θα εξετάζονται στην Αλβανία και αυτών των οποίων οι αιτήσεις θα εξετάζονται στην Ιταλία*» (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2023).

Επιπροσθέτως, ΜΚΟ για τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και μέλη της αντιπολίτευσης στην Ιταλία, στηλιτεύουν τη Συμφωνία με την Αλβανία υποστηρίζοντας πως παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο. Εκ παραλλήλου, θύελλα αντιδράσεων έχει προκληθεί και για το κόστος των κέντρων καθώς θεωρείται ότι η

Μελόνι κατασπατάλησε δημόσιο χρήμα. Σε μια χρονική συγκυρία κατά την οποία η κυβέρνηση της εφαρμόζει πολύ αυστηρό δημοσιονομικό πρόγραμμα με σημαντικές περικοπές σε τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση (Ζαχιώτη, 2024).

Τέλος, η Αλβανία καλείται να διαχειριστεί και τους 300 Αφγανούς μετανάστες οι οποίοι βρίσκονται στο έδαφός της. Πρόκειται για πρόσφυγες οι οποίοι έχουν εγκαταλείψει την χώρα τους και αναμένουν την έκδοση ειδικής βίζας για τη μετεγκατάσταση τους στις ΗΠΑ. Διαβιώνουν σε καταλύματα που χρηματοδοτούνται από αμερικανικά προγράμματα ενώ τους χορηγείται ένα έκτακτο υποτυπώδες επίδομα. Το πρόβλημα δημιουργείται λόγω του νεοεκλεγέντος Προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τράμπ ο οποίος ανέστειλε για 3 μήνες τα προγράμματα υποδοχής προσφύγων. Η ενσωμάτωση των ανθρώπων αυτών στην Αλβανία φαντάζει Γολγοθάς καθώς η πλειονότητα τους δε γνωρίζει τη γλώσσα, ενώ η χώρα μαστίζεται από πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας (Τουχτίδου, 2025)

Συμπεράσματα

Είναι ευρέως αποδεκτό πως η ιστορία της ανθρωπότητας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις μετακινήσεις των πληθυσμών. Η μετανάστευση συνιστά ένα κοινωνικό φαινόμενο μακράς ιστορικής διάρκειας το οποίο επηρεάζεται από πληθώρα παραγόντων και χαρακτηρίζεται από ενδεχομενικότητα και απουσία νομοτέλειας. Ως φαινόμενο δεν δύναται να τερματιστεί παρά μονάχα να διακοπεί ή να αλλάξει κατεύθυνση.

Οι πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές εξελίξεις σε συνδυασμό με την αναζωπύρωση των εθνικών συγκρούσεων και η προσθήκη της διάστασης της κλιματικής κρίσης τοποθετούν το μεταναστευτικό στο επίκεντρο. Η Ευρώπη αποτελούσε πάντοτε θέατρο διαρκών πληθυσμιακών μετακινήσεων, ενώ θεμελίωσε σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξή της βασιζόμενη στην εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση. Η Σύμβαση της Γενεύης και το ευρωπαϊκό κεκτημένο όπως εκφράζεται μέσα από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας ορίζουν την πολιτική που αφορά ζητήματα ασύλου, συνόρων και μετανάστευσης με βάση την αρχή της αλληλεγγύης. Την περίοδο 2009-2011 συγκροτήθηκε ένα πολύπλευρο, λεπτομερές και ιδιαιτέρως προστατευτικό πλαίσιο αναφορικά με τους πρόσφυγες, ενώ ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αναβαθμίστηκε σε νομικά δεσμευτικό κείμενο ανώτερης τυπικής ισχύος.

Από το 2015 και έπειτα, η Ευρώπη έχει επιλέξει να απομακρυνθεί από αλληλέγγυες και υποστηρικτικές πολιτικές διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και έχει υιοθετήσει ασφαλειοκεντρικές πρακτικές. Βασικό επιχείρημα της μεταστροφής της αποτελεί ο φόβος της απέναντι στην ανάδυση μιας μετά φασιστικής Ακροδεξιάς η οποία προβάλλει ως πρόσχημο το μεταναστευτικό. Η ρητορική των ριζοσπαστικών αυτών κινημάτων εδράζεται στο φάσμα των πολιτισμικών και θρησκευτικών διαφορών ενισχύοντας τον ακραίο συντηρητισμό και την ξενοφοβία. Πραγματοποιείται μια προσπάθεια διασύνδεσης του μεταναστευτικού με

την αύξηση της ανεργίας στις χώρες υποδοχής, την απορρύθμιση της κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση του τρομοκρατικού κινδύνου οδηγώντας σε πολιτικές αναταράξεις. Επί του πρακτέου, η αύξηση της επιρροής της Ακροδεξιάς δεν τελεί σε ευθεία συνάρτηση με την αύξηση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών, καθώς εντοπίζεται κυρίως σε χώρες που δεν δέχθηκαν ιδιαίτερες πιέσεις. Πρόκειται επομένως για ένα περιοριστικό επιχείρημα των ευρωπαϊκών κρατών προκειμένου να δικαιολογηθεί η αδράνεια τους σε σχέση με το ανθρωπιστικό δίκαιο κατά την εφαρμογή των πολιτικών διαχείρισης της μετανάστευσης.

Το πεδίο της μετανάστευσης παρέχει ακόμη τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να επιδείξουν εθνική κυριαρχία, μέρος της οποίας έχουν απωλέσει εντός των διμερών και πολυμερών δεσμεύσεών τους. Για το λόγο αυτό εντοπίζονται αντιφάσεις μεταξύ ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών. Χαρακτηριστικό είναι το πολύ πρόσφατο παράδειγμα της Γερμανίας η οποία προκειμένου να διαχειριστεί την εσωτερική της κρίση, μετά την άνοδο της AfD, έδρασε μονομερώς. Πιο συγκεκριμένα, ανακοίνωσε αυστηροποίηση των συνοριακών ελέγχων, απελάσεις με σύντομες διαδικασίες και τερματισμό των επιδομάτων στους αιτούντες άσυλο. Αν και η γερμανική κυβέρνηση οπισθοχώρησε τροποποιώντας το αρχικό κείμενο με τα νέα μέτρα, η στάση της είναι ενδεικτική και ανοίγει το δρόμο και στα υπόλοιπα κράτη μέλη για υιοθέτηση πολιτικών που θα καταπατούν τις ενωσιακές τους υποχρεώσεις.

Η αυστηροποίηση των συνοριακών ελέγχων και η εξωτερικοποίηση της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, τουλάχιστον με την υφιστάμενη δομή της, δεν ανακόπτει τα μεταναστευτικά ρεύματα. Αντιθέτως, φέρνει την Ευρώπη αντιμέτωπη με μια πολιτική και όχι μεταναστευτική κρίση. Η κρίση αυτή προκύπτει από την αδυναμία ορθής και δημοκρατικής διακυβέρνησης των αυταρχικών πολιτικών καθεστώτων των τρίτων χωρών στις οποίες και έχει αναθέσει την φύλαξη των συνόρων. Η μετατόπιση των ευθυνών σε τρίτες χώρες για την αποτροπή της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης δίχως παροχή εγγυήσεων ως προς τα απαιτούμενα επίπεδα προστασίας των προσφύγων και των μεταναστών, καταπατά το ευρωπαϊκό αλλά και το διεθνές δίκαιο. Επιπλέον, συμβάλλει στο να εξωθούνται οι άνθρωποι που βρίσκονται σε απόγνωση να αναζητούν εναλλακτικές οδούς διαφυγής θέτοντας τη ζωή τους σε υψηλότερο κίνδυνο. Ταυτοχρόνως, ενισχύει ακόμη περισσότερο τα παράνομα μεταναστευτικά δίκτυα και τη δράση των λαθρεμπόρων. Η αλλαγή

πλεύσης στο μεταναστευτικό κρίνεται ως απαραίτητη μέσω της υιοθέτησης δίκαιων και βιώσιμων πολιτικών που θα χτιστούν επάνω στους βασικούς ευρωπαϊκούς πυλώνες της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας.

Η έρευνα για την επαναπροσέγγιση του μεταναστευτικού καλείται να στραφεί σε διαφορετικούς τομείς. Ενδεικτικώς, προτείνεται η εξέταση αναθεώρησης του υπάρχοντος συστήματος ασύλου και η συγκρότηση διαδικασιών για την εξισορρόπηση μεταξύ προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενσωμάτωσης των εκτοπισθέντων και ταυτόχρονης μη διατάραξης της ασφάλειας των χωρών υποδοχής. Συνίσταται επίσης η διερεύνηση για την εγκαθίδρυση ενός μόνιμου μηχανισμού μετεγκατάστασης μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης για πιο δίκαιη και συμμετοχική κατανομή. Εκ παραλλήλου, η αναζήτηση για παροχή περισσότερων κινήτρων για νόμιμη μετανάστευση μέσω της κάλυψης αναγκών σε εργατικό δυναμικό όλων των βαθμίδων και η εγκατάλειψη των πολιτικών επιλεκτικής μετανάστευσης. Τα παραπάνω θα συμβάλλουν και στην άμβλυνση της δυσαρέσκειας και της αναστάτωσης της κοινωνικής συνοχής στις χώρες υποδοχής.

Αναγκαία κρίνεται η κατεύθυνση της μελέτης ως προς τη διεύρυνση και επικαιροποίηση της Σύμβασης της Γενεύης για την ενίσχυση του πλαισίου προστασίας των προσφύγων και τη διασφάλιση των βασικών αρχών του διεθνούς δικαίου. Μονόδρομο αποτελεί και η κατοχύρωση ασφαλών διόδων για τους αιτούντες άσυλο μέσω απρόσκοπτης πρόσβασης στη διεθνή προστασία καθώς και ο τερματισμός των παράνομων επαναπροωθήσεων. Το φαινόμενο του να χάνονται χιλιάδες ζωές εξαιτίας της παράτυπης μετανάστευσης ανάγεται σε σοβαρή ανθρωπιστική κρίση για την αντιμετώπιση της οποίας απαιτείται συντονισμένη δράση από όλα τα εμπλεκόμενα μέρη.

Από την άλλη, ιδιαίτερη βαρύτητα οφείλει να δοθεί στην αξιολόγηση των πολιτικών ένταξης των μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Θεωρείται απαραίτητη η αποδόμηση της ριζοσπαστικής ετερότητας και η δημιουργία της γέφυρας εκείνης η οποία θα ενώσει τους διαφορετικούς πολιτισμούς. Μέρος της διαδικασίας αυτής θα αποτελέσει και η ένταξη κάθε είδους μειονότητας σε μια καινούργια συλλογικότητα. Οι ουσιαστικές δράσεις και εκστρατείες ενημέρωσης για τους κινδύνους και την εμπειρία του ταξιδιού όσων λαμβάνουν τη δύσκολη απόφαση της μετανάστευσης θα συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση και ενσυναίσθηση του κοινού στις χώρες

υποδοχής. Στην προσπάθεια αυτή αναγνωρίζεται και η σημασία τόσο των εκπαιδευτικών, όσο και των ολοκληρωμένων προγραμμάτων ένταξης για την οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών και των προσφύγων. Προκρίνεται η υιοθέτηση μιας ολιστικής μεταναστευτικής πολιτικής με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τη διαφορετικότητα. Αντιστοίχως, η ενσωμάτωση στις τοπικές κοινωνίες οφείλει να συμβαδίζει και να περατώνεται με τον απαραίτητο σεβασμό στις αρχές και τις αξίες των χωρών υποδοχής.

Αναφορικός με τη συνεργασία της Ένωσης με τις τρίτες χώρες, η έρευνα οφείλει να στραφεί στην εμβάθυνση από μέρους της Ευρώπης ουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου για το κατά πόσο μια χώρα πληροί όλα τα απαραίτητα κριτήρια προκειμένου να χαρακτηριστεί ως ασφαλής. Μόνο σε αυτή την περίπτωση θα δύναται να συνάψει την οποιαδήποτε συμφωνία μαζί της. Στις χώρες αυτές ο αιτών άσυλο θα πρέπει να απολαμβάνει απρόσκοπτα δικαιώματα στην υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση και στη στέγαση και να προστατεύονται τα νομικά του δικαιώματα. Είναι υποχρεωτικό να παρέχεται στους εκτοπισθέντες η δυνατότητα ένταξης προκειμένου να οικοδομήσουν ένα μέλλον.

Εκ παραλλήλου, θεωρείται απαραίτητη η διερεύνηση των τρόπων επίτευξης ουσιαστικής μεταρρυθμιστικής προσπάθειας των τρίτων χωρών με μακροπρόθεσμο ορίζοντα υπό την επίβλεψη και οικονομική ενίσχυση της Ένωσης. Προκειμένου να υλοποιηθεί ο παραπάνω στόχος απαιτούνται πολιτικές που θα επιφέρουν τη μετάβαση από την ανθρωπιστική στην αναπτυξιακή βοήθεια. Για την πραγμάτωση των επιδιώξεων αυτών χρειάζεται η συνεχής και απρόσκοπτη παροχή βοήθειας από μέρους των ευρωπαϊκών κρατών προκειμένου οι τρίτες χώρες να μεταβούν σε συνθήκες δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η οικοδόμηση κράτους δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών θα αποτελέσουν τον θεμέλιο λίθο για την αλλαγή.

Ως ενδεχόμενη εναλλακτική πρόταση δύναται να εξεταστεί η αποστολή και το όραμα που πρεσβεύει ο σύλλογος “The Minority Globe”. Ο παραπάνω σύλλογος ιδρύθηκε στα 1990 απ’ τον καλλιτέχνη και ακτιβιστή Yemoh Odoi. Έχοντας υπάρξει και ο ίδιος μετανάστης θέλησε να ενώσει την κοινότητα των Αφρικανών του Μαρόκου με την τοπική κοινωνία μέσω της τέχνης. Η χρήση των παραστατικών

τεχνών και έργων που βασίζονται σε αληθινές εμπειρίες μεταναστών αποδομούν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, ενώ γκρεμίζουν τα τείχη του ρατσισμού. Εντός του νέου αυτού πλαισίου, οι διαφορετικές κοινότητες συνυπάρχουν με αρμονία και αλληλοσεβασμό στη διαφορετικότητα. Το όραμα του Odoi θα μπορούσε να εφαρμοστεί ολιστικά και αφορά την *«ανάπτυξη μιας εναλλακτικής και δημιουργικής οικονομίας που συμβάλλει στην χειραφέτηση των μειονοτήτων στο Μαρόκο και στην Αφρική δημιουργώντας θετικές αλλαγές και ανταποκρινόμενη στις προκλήσεις του αυριανού κόσμου»* (The Minority Globe, 2022).

Οι πιο σκληρές δομές αποτελούν τα θεμέλια του κοινωνικού ιστού υπάρχουν όμως και τα συναισθήματα και οι προσδοκίες. Ο φόβος και η ελπίδα συγκροτούν τα πλέον κινητοποιητικά συναισθήματα στην πολιτική. Η Ευρώπη καλείται να επανεφεύρει την ταυτότητά της και να επιστρέψει στις βασικές αρχές και αξίες της.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Firat, B.S., (2015, Νοέμβριος). Σύριοι πρόσφυγες στην Τουρκία – Μια σύντομη αποτίμηση. σελ5. *HEINRICH BÖLL STIFTUNG GREECE*.

Gemi, E., (2013). Αλβανική Παράτυπη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Η Νέα Τυπολογία της Κρίσης. Παραδοτέο 2.1. Εισαγωγική Έκθεση: Μεταναστευτικό Σύστημα 1(Αλβανία). *ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ(ΕΛΙΑΜΕΠ)*. σελ 18-20
Δημητριάδη, Α., (2023, Οκτώβριος 5). 187,6 χλμ προς την Ευρώπη: απ' τη Sfax στη Λαμπεντούζα και τη νέα "μεταναστευτική κρίση" στην Κεντρική Μεσόγειο. *ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)*. Policy Brief #185/2023.σελ 4-5.

Καψάλης, Α., (2023). *Μετανάστες εργάτες γης. Καθεστώτα εξαίρεσης στην εργασία και στην κινητικότητα*. Εκδόσεις Άπαρσις. Αθήνα

Κουσκουβέλης, Ι.Η., (Επιμ.) (2012).*Η Αραβική Άνοιξη Μελέτες Διεθνών Σχέσεων Εργαστήριο Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη

Παπαγεωργίου, Ι., (2020). Η ευρωπαϊκή και η ελληνική πολιτική για το άσυλο μετά την προσφυγική κρίση του 2015. Στο Κωνσταντινίδου, Α., (Επιμ.), *Το αλλοδαπό στοιχείο στις εθνικές έννομες τάξεις* (σ. 345-359) Εκδόσεις Σάκκουλα. Θεσσαλονίκη
Πετίδης, Π., (2022, Φεβρουάριος). Σχέσεις Ευρώπης-Αφρικής ενόψει της Συνόδου Αφρικανικής Ένωσης-ΕΕ: Απολογισμός και προοπτικές. *ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)*. σελ1-6

Χουλιάρης, Α., & Πετρόπουλος, Σ. (2015). *Η Αφρική και οι άλλοι* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.

Χριστόπουλος, Δ., (2023, Ιανουάριος). Μεταξύ Γενεύης(1951), Δουβλίνου(2003) και Κοινού Ανακοινωθέντος ΕΕ-Τουρκίας(2016). Ηλεκτρονικό Ενημερωτικό δελτίο. *Θεματικά Εργαστήρια Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, , Τεύχος 07,σελ 22*.

Ξενόγλωσση

- Al-Sharmani, M., (2004, June). REFUGEE LIVELIHOODS Livelihood and diasporic identity constructions of Somali refugees in Cairo. NEW ISSUES IN REFUGEE RESEARCH. *Forced Migration and Refugee Studies Program (FMRS) Working Paper 104*. (p4-5). The American University in Cairo, Egypt
- Andrade, M. , Sato, L., & Hammad, M.,(2021). IMPROVING SOCIAL PROTECTION FOR MIGRANTS, REFUGEES, AND ASYLUM SEEKERS IN EGYPT: AN OVERVIEW OF INTERNATIONAL PRACTICES. *International Policy centre for inclusive growth. Research Report . 57*. (p22-31)
- Arrief, A., (2013, October 18). Morocco: Current Issues. *Congressional Research Service*. (p5)
- Bélanger, D., & Saracoglu, C., (2018). The governance of Syrian refugees in Turkey: The state-capital nexus and its discontents. *Mediterranean Politics Volume 25, 2020 - Issue 4*. (p413-432)
- Cappiali, T. M. (2023, April). Rethinking frame analysis ‘from the margins’: A decolonial-intersectional epistemology to studying immigrants’ rights claims. *Discourse Studies 25(2)*, (p210–219)
- Cappiali, T., & Pacciardi, A. (2024, February 8). Reorienting EU Border Externalization Studies: A Decolonial Intersectional Approach. *Geopolitics* , (p1-25)
- Collyer, M. , (2016, January). Geopolitics as a migration governance strategy: European Union bilateral relations with Southern Mediterranean countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies 42(4)*, (p606-624)
- Demirbaş, E., Miliou, C. (2024). Looking at the EU-Turkey Deal: The Implications for Migrants in Greece and Turkey. In: Zapata-Barrero, R., Awad, I. (eds) *Migrations in the Mediterranean. IMISCOE Research Series*. Springer, Cham.
- Echeverría, G., Abbondanza, G., & Finotelli, C. (2024, September 29). The Externalisation Gamble: Italy and Spain at the Forefront of Maritime Irregular Migration Governance. *Soc. Sci. 2024, 13(10)*,(p. 517)
- Farrell, M. , (2006, August 19). A Triumph of Realism over Idealism? Cooperation between the European Union and Africa. *Journal of European Integration , Vol 27(3)*, (p. 263-283)

Heck, G., & Habersky, E. (2024). Externalising Migration Controls through Development Programs in Egypt. *Geopolitics*, (p.1–24)

Kaya, H. (2024). The role of Turkish administrative courts in developing jurisprudence on refugee rights: review of the judgments of the administrative courts from 2014 to 2021. *The International Journal of Human Rights*, (p1–25)

Natter, K. (2018). Rethinking immigration policy theory beyond ‘Western liberal democracies’. *CMS* 6.(p40)

Norman, P. K., (2020). *Reluctant Reception Refugees, Migration, and Governance in the Middle East and North Africa*. Cambridge University Press.

Norman P,K. & Micinski R, N., (2022, October 17). The European Union's migration management aid: Developing democracies or supporting authoritarianism? *INTERNATION MIGRATION*, 61, (4), (p.57-71)

Nur Osso, B., (2026, December). Europe as a Global Actor Externalization of the EU Asylum and Migration Policies following the Arab Spring Uprisings. *Research Gate*. (p8, 11)

Scholten, P., (2021, Januray). II. A general overview of this new working agenda: Is there a new framework of migration governance? , . *EuroMedMig Policy Paper Series Number 3*. (p6)

Wihtol de Wenden, C. , (2021, October 5). Can the new European Pact on Immigration and Asylum respond to future migration challenges? . *FONDATION ROBERT SCHUMAN, European Issues*, n°609. (p 1-4)

Zapata-Barrero, R., & Mussete, S., (2021, January). VII. Concluding remarks: the EU Pact, the EU Black Hole . *EuroMedMig Policy Paper Series Number 3*. (p 18-20)

Zohry, A., (2003). The Place of Egypt in the regional migration system as a receiving country. *Moyen-Orient : mutations récentes d'un carrefour migratoire*. VOL. 19 - N°3 .(p. 129-149)

Sokol, D., (2012). *Human Rights in the EU Return Policy: The Case of EU-Albania relations*. *European Journal of Migration and Law* . p.95-114

Άρθρα/ Ηλεκτρονικές πηγές, αρχεία, ανακοινώσεις Ελληνόγλωσσα

Αλβανία, Συνεργασία για τη διαχείριση των συνόρων(2025, Ιανουάριος 30).

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο/Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

[.https://www.consilium.europa.eu/el/policies/albania/#border](https://www.consilium.europa.eu/el/policies/albania/#border)

«Έπεσαν οι υπογραφές για το φρένο...στη μετανάστευση». (2023, Ιούλιος 16).

Τυνησία-ΕΕ: *Documento*. <https://www.documentonews.gr/article/tynisia-ee-ypografi-mnimonioy-katanoisis-me-pente-pylones/>

BBC: Έρευνα για θανάτους μεταναστών επιρρίπτει ευθύνες στο ελληνικό λιμενικό-Τι απαντά η κυβέρνηση. (2024, Ιούνιος 17). *Euronews*. <https://gr.euronews.com/2024/06/17/bbc-greece-migrants>

De Waal, A., (2023, Σεπτέμβριος 20). Η νέα κρίση στο Νταρφούρ τι μπορούν να κάνουν η Αμερική, η Αφρικανική Ένωση, και ο ΟΗΕ για να σταματήσουν τους θανάτους. *FORREIGN AFFAIRS THE HELLENIC EDITION*. <https://www.foreignaffairs.gr/articles/74299/alex-de-waal/i-nea-krisi-sto-ntarfouyr>

Firat, B.S., (2015, Νοέμβριος). Σύριοι πρόσφυγες στην Τουρκία – Μια σύντομη αποτίμηση. *HEINRICH BÖLL STIFTUNG GREECE*. https://gr.boell.org/sites/default/files/uploads/2015/11/syrian_refugees_in_turkey_final_gr.pdf

Jones, G, M. , & Psara, M. (2024, Σεπτέμβριος 19). Ράμα: η συμφωνία για τους μετανάστες αφορά μόνο την Ιταλία. *Euronews*. <https://gr.euronews.com/my-europe/2024/09/19/rama-h-symfwnia-gia-toys-metanastes-afora-mono-thn-italia>

Liboreiro, J., Genovese, V., & Psara, M. (2023 Ιούλιος 17). Τι κρύβει η συμφωνία ΕΕ-Τυνησίας για το μεταναστευτικό. *Euronews*. <https://gr.euronews.com/my-europe/2023/07/17/ti-kryvei-i-symfwnia-eu-tunisi-as-for-migration>

Liboreiro, J., & Genovese, V. (2023, Νοέμβριος 7). ΕΕ: Η συμφωνία Ιταλίας-Αλβανίας για το μεταναστευτικό πρέπει να είναι σύμφωνη με το ευρωπαϊκό Δίκαιο. *Euronews*. <https://gr.euronews.com/my-europe/2023/11/07/symfwnia-alvanias-italias-gia-to-metanasteytiko-na-einai-symfwni-me-to-eyrwpaiiko-dikaio>

Lupi Z, D., (2023, Νοέμβριος 21). ΙΤΑΛΙΑ:Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΑΤΗΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΣΣΩΝ/-ΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΡΙΩΝ/-ΩΝ ΣΤΑ ΑΝΟΙΧΤΑ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΜΗ ΕΦΑΡΜΟΣΙΜΗ. *ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ*. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/27828/italia-i-symfonia-gia-tin->

Marques da Silva, I., & Liboreiro, J., (2024, Μάιος 7). Οι συμφωνίες της ΕΕ για τη μετανάστευση με την Αίγυπτο και την Τυνησία πρέπει να «αναθεωρηθούν», λέει ο Νίκολας Σμιτ. *Euronews*. <https://gr.euronews.com/my-europe/2024/05/07/oi-symfwnies-ths-ee-gia-th-metanasteysh-me-thn-aigypto-kai-thn-tynhsia-prepei-na-ana8ewrh>

Morsa, M., Ακυρώθηκε η κράτηση 43 μεταναστών στην Αλβανία, οι οποίοι πρέπει να επιστρέψουν στην Ιταλία. (2025, Φεβρουάριος 1). *euronews*. <https://gr.euronews.com/2025/02/01/akirothike-i-kratysi-43-metanastwn-stin-albania-epistrofi-stin-italia>

Pempel, K. (2023, Δεκέμβριος 21). ΕΕ:Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΘΑ ΟΔΗΓΗΣΕΙ ΣΤΗ ΚΛΙΜΑΚΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΣΤΥΧΙΑΣ. *ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ*. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/27921/ee-i-symfonia-gia-symfono-metanasteysis-tha-odigisei-stin-klimakosi-tis>

Qatargate: Οι σχέσεις ΕΕ- Μαρόκου και τα πρόσωπα «κλειδιά» στο σκάνδαλο διαφθοράς. (2022, Δεκέμβριος 17). *Lifo*. <https://www.lifo.gr/now/world/qatargate-oi-sheseis-ee-marokoy-kai-ta-prosopa-kleidia-sto-skandalo-diafthoras>

Staikos, A., ΑΡ & ΑΠΕ-ΜΠΕ. (2022, Ιούλιος 3). Μαρόκο – Ισπανία: Οργή, διαδηλώσεις και ερωτήματα για την «σφαγή στη Μελίγια». *Euronews*. <https://gr.euronews.com/2022/07/03/maroko-ispania-orgi-diadiloseis-kai-erotimata-gia-tin-sfagi-sti-meligia>

Αιγύπτιος σκηνοθέτης που χλεύασε τον Αμπντέλ Φατάχ ελ-Σίσι πέθανε στη φυλακή. (2020, Μάιος 3). *Lifo*. <https://www.lifo.gr/culture/aigyptios-skinothetis-poy-hleyase-ton-ampntel-fatah-el-sissi-pethane-sti-fylaki>

Αίγυπτος: Άνοιξε παράθυρο στο Σύνταγμα για την παραμονή του Αλ Σίσι μέχρι το 2030. (2019, Απρίλιος 16). *ΠΡΩΤΟΘΕΜΑ*. <https://www.protothema.gr/world/article/882892/aiguptos-anoixe-parathuro-sto-sudagma-gia-tin-paramoni-tou-al-sisi-mehri-to-2030/>

Ανάλυση: Στέρηση δικαιωμάτων κατά την αναστολή της διαδικασίας ασύλου στην Ελλάδα. (Απρίλιος, 2020). *RSA*. <https://rsaegean.org/el/analysisi-sterisi-dikaionaton-kata-tin-anastoli-tis-diadikasias-asyloy-stin-ellada/>

Αναρμόδιο το Γεν. Δικαστήριο της ΕΕ για να κρίνει τη νομιμότητα της συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας για το μεταναστευτικό. (2017, Νοέμβριος 16). *LAWSPOT*. <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/anarmodio-gen-dikastirio-tis-ee-gia-na-krinei-ti-nomimotita-tis-symfonias-ee-toyrkias-gia>

Αντωνόπουλος, Θ., (2020, Σεπτέμβριος 11). Μόρια, το χρονικό μιας προαναγγελλθείσας καταστροφής. *Lifo*. <https://www.lifo.gr/now/greece/moria-hroniko-mias-proanaggeltheisas-katastrofis>

Απέργης, Σ.,(2019, Νοέμβριος 17). Μια κριτική αποτίμηση της συμφωνίας Ευρωπαϊκής Ένωσης-Τουρκίας για το προσφυγικό. *The Press Project*. από <https://thepressproject.gr/mia-kritiki-apotimisi-tis-symfonias-evropekis-enosis-tourkias-gia-to-prosfygiko/>

Αυξάνεται η μετανάστευση μέσω Λιβύης, όσο η ΕΕ χρηματοδοτεί την Αίγυπτο για τον έλεγχο των συνόρων. (2022, Οκτώβριος 31). *EURACTIV*. <https://www.euractiv.gr/section/koinoniki-eyropi/news/ayxanetai-i-metanasteysi-meso-livyi-oso-i-ee-chrimatodotei-tin-aigypto-gia-ton-elegcho-ton-synoron/>

Βέζελ, Μ., (2021, Μάρτιος 18). Στο Αναστασοπούλου, Ε., (επιμ.), Πέντε χρόνια από την προσφυγική Συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας. *DW*. <https://www.dw.com/el/%CF%80%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%A E-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82/a-56907809>

Γερμανία: Διμερείς «συμπράξεις» για ελεγχόμενη μετανάστευση. (2024, Φεβρουάριος 12). *DW*. <https://www.dw.com/el/%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B5%CE%AF%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B3%CF%87%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B>

7-

[%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7/a-68230345](https://www.kathimerini.gr/politics/562794334/metanasteytiko-symfonia-stin-e-e-me-kerdi-gia-tin-ellada/)

Γεωργιοπούλου, Τ, & Βουδούρη, Α, (2023, Δεκέμβριος 21). Μεταναστευτικό: Συμφωνία στην Ε.Ε. με κέρδη για την Ελλάδα. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/politics/562794334/metanasteytiko-symfonia-stin-e-e-me-kerdi-gia-tin-ellada/>

Γεωργιοπούλου, Τ., (2024, Ιούνιος 19). Μεταναστευτικό: οι υψηλότερες ροές από το 2019- Πιέζονται πάλι Έβρος και νησιά. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/society/563085826/metanasteytiko-oi-ypsiloteres-roes-apo-to-2019-piezontai-pali-evros-kai-nisia/>

Γιγαντιαία κοιτάσματα μέχρι 100 τρισ. κυβικά πόδια φυσικού αερίου στην ΑΟΖ της Αιγύπτου. (2019 Μάρτιος 11). *WORLDENERGYNEWS*. <https://www.worldenergynews.gr/index.php?id=31378>

Γιατί η Αλβανία θέλει να ενταχθεί στην ΕΕ, όταν το 1/3 του πληθυσμού της είναι ήδη στην ΕΕ. (2024, Απρίλιος 28). ΧΙΜΑΡΑ. <https://www.himara.gr/epikairotita/30860-giati-i-alvania-thelei-na-entaxthei-stin-ee-otan-to-1-3-tou-plithysmoy-tis-einai-idi-stin-ee>

Δελτίο Τύπου. (2016, Μάρτιος 18). Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, 18 Μαρτίου 2016. *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο*. <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

Δελτίο Τύπου. (2024, Φεβρουαρίου 15). Ασφαλή σύνορα, ασφαλής Ευρώπη: μια ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου και μετανάστευσης που καλωσορίζει, αλλά και που προστατεύει. *Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα* <https://www.eppgroup.eu/el/grafeio-typou/asfali-synora-asfalis-eyropi> 4bef87e

Δημητριάδη, Α., (2023). 187,6 χλμ προς την Ευρώπη: απ' τη Sfax στη Λαμπεντούζα και τη νέα "μεταναστευτική κρίση" στην Κεντρική Μεσόγειο. *Policy Brief*. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ). <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2023/10/Policy-brief-185-Dimitriadi-Final-EL-1.pdf>

Διαδηλώσεις σε ισπανικές πόλεις για την τραγωδία στην Μελίγια με θύματα μετανάστες. (2022, Ιούλιος 2). *Euronews*. <https://gr.euronews.com/2022/07/02/diadiloseis-se-ispánikes-poleis-gia-tin-tragodia-sti-meligia-me-thymata-metanastes>

Διεθνή συνεργασία για την αποφυγή θανάτων στο Αιγαίο προκρίνουν ο ΟΗΕ και ο ΔΟΜ. (2022, Νοέμβριος 3). *Capital*. <https://www.capital.gr/diethni/3678810/diethni-sunergasia-gia-tin-apofugi-thanaton-sto-aigaio-prokrinoun-o-oie-kai-o-dom/>

Διεθνής κόμβος ηλεκτρικών διασυνδέσεων η Ελλάδα. (2024, Μάρτιος 18). *Money Review*. <https://www.moneyreview.gr/green-economy/139307/diethnis-komvos-ilektrikon-diasyndeseon-i-ellada/>

Έγγραφο 21998Α0330(01). (1998, Μάρτιος 1). ΕΥΡΩΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ περί συνδέσεως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας της Τυνησίας. *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 097 της 30/03/1998 σ. 0002 – 0183*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A21998A0330%2801%29>

ΕΔΔΑ: «Ναι» σε μαζικές επαναπροθήσεις μεταναστών. (2020, Φεβρουάριος 14). *Euronews*. <https://gr.euronews.com/2020/02/14/edda-nai-se-mazikes-epanaprowthiseis-metanastwn>

ΕΕ: ξεκίνησαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Αλβανία-Αναφορά στην προστασία δικαιωμάτων και περιουσιών των μειονοτήτων. (2024, Οκτώβριος 15). *Capital*. <https://www.capital.gr/diethni/3878964/ee-xekinisan-oi-entaxiakes-diapragmateuseis-me-tin-albania-epi-tis-protis-desmis-kefalaion/>

ΕΕ-Τυνησία: Στρατηγική συμφωνία και 100 εκατ. ευρώ για την αντιμετώπιση διακινητών μεταναστών. (2023, Ιούλιος 16). *CNN Greece*. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/373500/ee-tynisia-stratigiki-symfonia-kai-100-ekat-evro-gia-tin-antimetopisi-diakiniton-metanaston>

Ειδική Έκθεση 17/2021. (2021). Συνεργασία της ΕΕ με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή μεταναστών: περιορισμένα τα αποτελέσματα των σχετικών δράσεων. *Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο*. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/readmission-cooperation-17-2021/el/>

Ειδική Έκθεση αριθ09 2019. (2019). Στήριξη της ΕΕ προς το Μαρόκο - Περιορισμένα αποτελέσματα μέχρι τώρα. *Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο*. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/morocco-9-2019/el/>

Ειδική Έκθεση αριθ32 2018. (2018). Καταπιστευματικό ταμείο έκτακτης ανάγκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αφρική: ευέλικτο αλλά χωρίς εστίαση. *Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο*. <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/eutf-for-africa-32-2018/el/>

ΕΚΘΕΣΗ.(2016, Απρίλιος 25).Για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας της 18^{ης} Μαρτίου 2016 για το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα υπό το πρίσμα του Ν.4375/2016. *ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ* https://www.nchr.gr/images/pdf/EKTHESI_PROSFYGIKO.pdf

Ελαφρός, Γ., (2015 Δεκέμβριος 22). 836.000 πρόσφυγες μέσα στο 2015. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. ό <https://www.kathimerini.gr/society/843851/836-000-prosfyges-mesa-sto-2015/>

Ελλάδα: απάνθρωπες συνθήκες στον Έβρο. (2018, July 27). *HUMAN RIGHTS WATCH*. <https://www.hrw.org/el/news/2018/07/27/320828>

ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΙΣΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ: Σχετικά με τον τερματισμό του προγράμματος στέγασης ESTIA II για τους αιτούντα άσυλο. (2022, Δεκέμβριος). *REFUGEE SUPPORT AEGEAN*. <https://rsaegean.org/el/gia-ton-termatismo-tou-estia-ii-gia-tous-aitountes-asylo/>

Εξωτερικές Σχέσεις - Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας- Νότια Διάσταση. (2023, Νοέμβριος 21). *Υπουργείο Εξωτερικών*. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-skheseis-europaike-politike-geitonias.html>

Επιστολή της HRW στον Έλληνα Πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη (2019, July 11). *HRW*. <https://www.hrw.org/el/news/2019/07/11/331918>

Ευρωπαϊκή στήριξη προς την Αίγυπτο- Πώς κατανέμεται το πακέτο των 7δισ. Και πως συνδέεται με το μεταναστευτικό . (2024, Μάρτιος 14). <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/eyropaiki-stiriksi-pros-tin-aigypto-pos-katanemetai-to-paketo-ton-7-dis-kai-pos-syndeetai-me-to-metanasteytiko/> Ευρωπαϊκό

Δικαστήριο: Καταδίκη της Ιταλίας για την κράτηση προσφύγων το 2011. (2015, Σεπτέμβριος 1). *STOCKWATCH*. <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/eyropaiki-oikonomia/eyropaiko-dikastirio-katadiki-tis-italias-gia-tin-kratisei-prosfygon-2011>

Ζαχιώτη, Γ., Αλβανία: τα περίφημα κέντρα κράτησης μεταναστών της Μελόνι έγιναν καταφύγια σκύλων. HUFFPOST. https://www.huffingtonpost.gr/entry/alvania-ta-perifema-kentra-krateses-metanaston-tes-meloni-eyinan-katafeyia-skelon_gr_676ac888e4b073432f4cdaa3

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΛΑΜΠΕΝΤΟΥΖΑ ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΖΕΙ ΤΙΣ ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ. (2023, Σεπτέμβριος 18). ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/27617/i-anthropistiki-krisi-sti-lampentouza-antikatoptrizei-tis-apotyhimenes>

Η Γαλλία υπόσχεται 26 εκατ. Ευρώ στην Τυνησία για την αντιμετώπιση της μεταναστευτικής κρίσης. (2023, Ιούνιος 19). CNN Greece. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/368971/i-gallia-yposxetai-26-ekat-evro-stin-tynisia-gia-tin-antimetopisi-tis-metanasteftikis-krisis>

Η ΕΕ υπογράφει συμφωνία χρηματοδότησης ύψους 1 δισ. ευρώ για την Αίγυπτο. (2024, Ιούνιος 29). BUSINESS DAILY. <https://www.businessdaily.gr/diethni/117743-i-ee-ypografei-symfonia-hrimatodotisis-yproys-1-dis-eyro-gia-tin-aigypto>

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ. (1993, Ιούνιος, 21-22). Δελτίο Τύπου. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/doc_93_3

Η ΕΥΡΩΠΗ ΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ ΓΙΑ ΝΑΣΤΕΛΝΕΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΠΙΣΩ ΣΤΟ ΣΟΥΔΑΝ. (2024, Ιούνιος 19). Verso the left page. <https://verso.gr/i-efropi-plironei-tin-aigypto-gia-na-stelnei-metanastes-piso-sto-ebolomo-soudan/>

Η Τυνησία απαγόρευσε την είσοδο σε αντιπροσωπεία του ευρωκοινοβουλίου - Τι συνέβη. (2023, Σεπτέμβριος 14). CNNGreece. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/381929/i-tynisia-apagorefse-tin-eisodo-se-antiprosopeia-tou-evrokoinovoulou-ti-synevi>

Η Τυνησία επέστρεψε στην ΕΕ 60 εκατ. ευρώ για το μεταναστευτικό - "Δεν θέλουμε ελεημοσύνη". (2023, Οκτώβριος 12). Capital.gr. <https://www.capital.gr/diethni/3743395/i-tunisia-epestrepse-stin-ee-60-ekat-euro-gia-to-metanasteutiko-den-theloume-eleimosuni/>

Η Ύπατη Αρμοστεία αντιτίθεται στη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας. Αναστέλλει δραστηριότητές της στα νησιά. (2016, Μάρτιος 22). *NEWS* 24/7. <https://www.news247.gr/ellada/i-ipati-armosteia-antitithetai-sti-simfonia-ee-tourkias-anastellei-drastiriotites-tis-sta-nisia/>

Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. (2024, Απρίλιος). Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/170/%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%B1%CF%82>

Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Συνθήκη της Λισαβόνας.(2024, Απρίλιος). *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο* https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/el/FTU_1.1.5.pdf

Ισπανία- Μαρόκο: Νέο κεφάλαιο στις σχέσεις τους, μετά τη στροφή της Μαδρίτης στο θέμα της Δ. Σαχάρας . (2022, Απρίλιος 8). *Liberal.gr*. <https://www.liberal.gr/diethni-themata/ispania-maroko-neo-kefalaio-stis-sheseis-toys-meta-ti-strofi-tis-madritis-sto-thema>

Ιταλία:Δικαστικό «μπλόκο» στο σχέδιο Μελόνι για την κράτηση μεταναστών στην Αλβανία. (2024, Οκτώβριος 18). *HuffPostGreece*. https://www.huffingtonpost.gr/entry/italia-dikastiko-mploko-sto-schedio-meloni-yia-ten-kratese-metanaston-sten-alvania_gr_67127acde4b0e2b6e54beadc

Θεωρήσεις Εισόδου (Visas). Χώρες για τις οποίες απαιτείται ή δεν απαιτείται θεώρηση(Visa). (2025, Φεβρουάριος 2). *Υπουργείο Εξωτερικών*. <https://www.mfa.gr/services/theoriseis-gia-allodapous-pou-taxidevoun-stin-ellada/chores-gia-tis-opoies-apaitaitai-i-den-apaitaitai-theorisi-visa/>

Ιστορική συμφωνία ΕΕ-Αιγύπτου για το μεταναστευτικό : οι 6 πυλώνες –Πακέτο στήριξης 7,4 δις ευρώ.(2024,Μάρτιος18).*Insider*. <https://www.insider.gr/politiki/313579/istoriki-symfonia-ee-aigyptoy-gia-metanasteytiko-oi-6-pylones-paketo-stirixis-74>

Ιταλία – Αλβανία: Προς εφαρμογή η αμφιλεγόμενη συμφωνία για τα κέντρα μεταναστών. (2024, Ιούλιος 31). Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.

<https://www.kathimerini.gr/world/563152462/italia-alvania-pros-efarmogi-i-amfilegomeni-symfonia-gia-ta-kentra-metanaston/>

Κ.Υ.Τ & Δ.Ε.Δ.(χ. χ).Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου.

<https://migration.gov.gr/ris/perifereiakes-monades/kyt-domes/>

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ(ΕΕ) αριθ. 604/2013 του ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ .(2013, Ιούνιος 26) για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιאτύπωση). L180/31. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj?eliuri=eli%3Areg%3A2013%3A604%3Aoj&locale=el)

[lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj?eliuri=eli%3Areg%3A2013%3A604%3Aoj&locale= el](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj?eliuri=eli%3Areg%3A2013%3A604%3Aoj&locale=el)

Καπετανοπούλου, Β., (2023, Ιούνιος 13). Η Ε.Ε. «χρυσώνει» τη φτωχή Τυνησία για φύλαξη συνόρων. *Efsyn*. [https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/393542_i-ee-](https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/393542_i-ee-hrysonei-ti-ftohi-tynisia-gia-fylaxi-synoron)

[hrysonei-ti-ftohi-tynisia-gia-fylaxi-synoron](https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/393542_i-ee-hrysonei-ti-ftohi-tynisia-gia-fylaxi-synoron)

Καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

(2014). ΚΕΔΕ.<https://kede.gr/katadiki-tis-elladas-apo-to-evropaiko-dikastirio-anthropinon-dikaiomaton/>

Κοινή πρόταση. (2018, Μαΐου 2). ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με τη θέση της Ένωσης στο πλαίσιο του Συμβουλίου Σύνδεσης που συστάθηκε με την ευρωμεσογειακή συμφωνία σύνδεσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας της Τυνησίας, αφετέρου, όσον αφορά την έγκριση του εγγράφου με τίτλο: «Εδραίωση της προνομιακής εταιρικής σχέσης ΕΕ – Τυνησίας: στρατηγικές προτεραιότητες για την περίοδο 2018–2020». JOIN (2018) 9 final. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018JC0009>

Κοινοβουλευτική Ερώτηση-Ε-005521/2018. (2018, Οκτώβριος 29). Προστασία των δικαιωμάτων της ελληνικής εθνικής μειονότητας στην Αλβανία. *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2018-005521_EL.html

Κοκόσης, Μ., (2023, Ιούνιος 23). Πάνω από 100 οι νεκροί μετανάστες στο φράχτη της Μελίγια πριν ένα χρόνο καταγγέλλει η Διεθνής Αμνηστία.

<https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/pano-apo-100-oi-nekroi-metanastes-sto-fraxti-tis-meligia-prin-ena-xrono-kataggellei-i-diethnis-amnistia/>

Κριτήρια προσχώρησης (κριτήρια της Κοπεγχάγης). (χ .χ). *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*[https://eur-lex.europa.eu/legal](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen)

[content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen)

Μαρόκο και ΕΕ συμφώνησαν να εντείνουν τη συνεργασία τους στο ζήτημα της μετανάστευσης. (2022, Ιούλιος 8). *Capital.gr*.

<https://www.capital.gr/diethni/3646296/maroko-kai-ee-sumfonisan-na-enteinoun-ti-sunergasia-tous-sto-zitima-tis-metanasteusis/>

Μαυρή, Κ., (2023, Ιανουάριος 23). Η Ιταλία αποσκοπεί να γίνει ο ενεργειακός κόμβος διανομής της Νότιας Ευρώπης. *EPT NEWS*. <https://www.ertnews.gr/dimosio-vima/arthrografia/i-italia-aposkopei-na-ginei-o-energeiakos-komvos-dianomis-tis-notias-eyropis/>

Με μαζική αποχώρηση από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο απειλούν οι αφρικανικές χώρες. (2017, Ιανουάριος 17). *Lifo*. <https://www.lifo.gr/now/world/me-maziki-apohorisi-apo-diethnes-poiniko-dikastirio-apeiloun-oi-afrikanikes-hores>

Μεταναστευτικό: Η συμφωνία Ιταλίας – Αλβανίας ανησυχεί το Συμβούλιο της Ευρώπης. (2023, Νοέμβριος 14). *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*.

<https://www.kathimerini.gr/world/562727668/metanasteytiko-i-symfonia-italias-alvanias-anisychai-to-symvoylio-tis-eyropis/>

Μπίφη, Ε., (2023, Μάιος 13). Τουρκία: Αβέβαιο το μέλλον των Σύρων προσφύγων με Ερντογάν ή χωρίς. *Liberal*. <https://www.liberal.gr/diethni-themata/toyrkia-abebaio-mellon-ton-syron-prosfygon-me-erntogan-i-horis>

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4375. (2016, Απρίλιος 3). Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις. *ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ*. Ανακτήθηκε από <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/06/%CE%9D%CF%8C%CE%BC%CE%BF%CF%82-43752016-%CE%A6%CE%95%CE%9A-51-%CE%91%CE%84-03.04.2016.pdf>

Ο ΟΗΕ καταγγέλλει τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας για το προσφυγικό. (2017, Μάρτιος 18). *CNN Greece*. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/72407/o-ohe-kataggellei-ti-symfonia-ee-toyrkias-gia-to-prosfygiko>

Ο πόλεμος στην Ουκρανία μπορεί να «σπρώξει» την Ουκρανία στο ΔΝΤ. (2022, Μάρτιος 17). *Insider*. <https://www.insider.gr/oikonomia/217665/o-polemos-stin-oukrania-mporei-na-sproxei-tin-aigypto-sto-dnt>

ΟΔΗΓΙΑ 2011/95/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 13ης Δεκεμβρίου 2011. (2011, Δεκέμβριος 20). Σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας ,για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση). *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* L337/9. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32011L0095>

ΟΔΗΓΙΑ 2013/ 32/ Ε.Ε, Άρθρο 38, παρ.1 του ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ. (2013, Ιούνιος 26). σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32013L0032>

ΟΔΗΓΙΑ 2013/ 32/ Ε.Ε, Άρθρο 39, παρ.2 του ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ (2013, Ιούνιος 26) σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32013L0032>

ΟΗΕ: ανησυχία ότι το Ισλαμικό Κράτος “ ριζώνει” στη Δυτική Αφρική. (2024, Φεβρουάριος 16). *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/world/562886782/ohe-anisychia-oti-to-islamiko-kratos-rizonei-sti-dytiki-afriki/>

Ο Ράμα νίκησε, η κυβέρνηση έκανε τον Μπελέρη ευρωβουλευτή. (2024, Αύγουστος 6). *News 24/7*. <https://www.news247.gr/politiki/xeimarra-o-rama-nikise-i-kivernisi-ekane-ton-beleri-evrovoulefti/>

Πετίδης, Π., (2022). Σχέσεις Ευρώπης-Αφρικής ενόψει της Συνόδου Αφρικανικής Ένωσης-ΕΕ: Απολογισμός και προοπτικές. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ). <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2022/02/Policy-paper-92-Petidis-EL.pdf>

Πολιτική ΕΕ σε θέματα Μετανάστευσης και Ασύλου. (2024, Αύγουστος 13). ΙΝ.ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ. Υπουργείο Εξωτερικών. <https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/politike-ee-se-themata-metanasteuses-kai-asulou.html>

Πολιτική της ΕΕ για τη μετανάστευση και το άσυλο. (2024, Ιούλιος 31). Μεταναστευτικές ροές στις δυτικές οδούς. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/western-routes/>

Πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ. (χ. χ). Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. <https://migration.gov.gr/ris2/filoxenia-aitoynton-asylo/>

Πρωταθλήτρια στις ΑΠΕ θέλει να κάνει την Αλβανία ως το 2030 ο Ράμα με τη βοήθεια των φωτοβολταϊκών . (2021, Σεπτέμβριος 1). *Energy press*. <https://energypress.gr/news/protathlitria-stis-ape-thelei-na-kanei-tin-alvania-os-2030-o-rama-me-ti-voitheia-ton>

Σολτς, Φ, Γ., (2022, Ιούλιος 28). Και η Ισπανία κατηγορείται για παράνομες επαναπροωθήσεις. Παπαδημητρίου, Γ., (επιμέλεια). DW.

<https://www.dw.com/el/%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B5%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%89%CE%B8%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/a-62608785>

Σπάθης, Ρ., (2023, Δεκέμβριος 25). Η κρίση στο Σουέζ απειλεί τη διεθνή οικονομία. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/economy/562799422/i-krisi-sto-soyez-apeilei-ti-diethni-oikonomia/>

ΣΥΜΒΑΣΗ του 1951.(1951, Ιούλιος 28) για το καθεστώς των προσφύγων,. Κεφάλαιο V, Άρθρον 33, Απαγόρευσις απελάσεως ή επαναπροωθήσεως,σελ11. *Ηνωμένα Έθνη, Συλλογή Συμβάσεων Νο. 2545, Τόμος 189, Σελ. 137.* <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΤΑΜΠΕΡΕ. (1999, Οκτώβριος 15 και 16). Ι. Εταιρική σχέση με τις χώρες καταγωγής π 11,12 και Ι. Ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου π 13. *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.* . <https://www.consilium.europa.eu/media/21052/91400.pdf>

Συμφωνία «σταθμός» ΕΕ-Αιγύπτου για το μεταναστευτικό-Πακέτο στήριξης «μαμούθ» στο Κάιρο. (2024, Μάρτιος 18). *Reporter*. <https://www.reporter.gr/Diethnh/Diethneis-Eidhseis/597942-Symfwnia-%C2%ABstathmos%C2%BB-EE-Aigyptoy-gia-to-metanasteytiko-Paketo-sthrixhs-%C2%ABmamoyth%C2%BB-sto-Kairo>

Συμφωνία Ιταλίας - Αλβανίας για την υποδοχή μεταναστών: "Όλα είναι έτοιμα". (2024, Οκτώβριος 11). *Capital.gr*. <https://www.capital.gr/diethni/3878189/sumfonia-italias-albanias-gia-tin-upodoxi-metanaston-ola-einai-etoima/>

Συμφωνία σταθεροποίησης και σύνδεσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των κρατών μελών τους αφενός, και της Δημοκρατίας της Αλβανίας αφετέρου - Πρωτόκολλα – Δηλώσεις. (2009, Απρίλιος 28). *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A22009A0428%2802%29)

[content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A22009A0428%2802%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A22009A0428%2802%29)

Συνθήκη Λισαβόνας. (2007, Δεκέμβριος 13). Άρθρο 80, Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [https://www.lawspot.gr/nomikes-](https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-80-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis)

[plirofories/nomothesia/slee/arthro-80-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis](https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-80-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis)

Συνθήκη Λισαβόνας. Άρθρο 79, Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2007, Δεκέμβριος 13). [https://www.lawspot.gr/nomikes-](https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-79-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis)

[plirofories/nomothesia/slee/arthro-79-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis](https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/slee/arthro-79-synthiki-gia-ti-leitoyrgia-tis-eyropaikis-enosis)

Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ (2024). Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας. EUR-Lex. [https://eur-lex.europa.eu/legal-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:neighbourhood_policy)

[content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:neighbourhood_policy](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:neighbourhood_policy)

Σύνοψη της νομοθεσίας της ΕΕ. Από μία στρατηγική για την Αφρική σε μία στρατηγική σύμπραξη ΕΕ-Αφρικής. (2008, Μάρτιος 16). EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/from-a-strategy-for-africa-to-an-eu-africa-strategic-partnership.html>

Συριόπουλος, Γ., ΕΕ και Αλβανία υιοθέτησαν Εταιρική Σχέση Ασφάλειας και Άμυνας. (2024, Δεκέμβριος 18). ERT NEWS. <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/ee-kai-alvania-yiothetisan-etairiki-sxesi-asfaleias-kai-amynas/>

Τζίμας, Σ., (2021, Μάρτιος 1). Κρατήσαμε τον Έβρο δίνοντας μάχες σώμα με σώμα. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/society/561279385/kratisame-ston-evro-dinontas-maches-soma-me-soma/>

Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταγγέλλει την Τουρκία για παράνομες απελάσεις Σύρων. (2024, Μάρτιος 28). *Capital*. <https://www.capital.gr/diethni/3794402/to-paratiritirio-anthropinon-dikaionaton-kataggellei-tin-tourkia-gia-paranomes-apelaseis-suron/>

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ. ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ.(2023, Φεβρουάριος 3). Ε.Π. (m)

Αριθμός 177/2023. ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ. https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2023/08/2023_StE_177_2023_Akyr.pdf

Το ύψος του φράχτη στη Θέουτα αυξάνει η Μαδρίτη. (2019, Φεβρουάριος 24). Efsyn.gr. https://www.efsyn.gr/kosmos/eyropi/184737_ypsos-toy-frahti-sti-theoyta-ayxanei-i-madriti

Τομπέα, Ε.(2019, Απρίλιος 16). 5 λόγοι που καθιστούν τη μετανάστευση ένα φεμινιστικό ζήτημα. *Social Policy*. <https://socialpolicy.gr/2019/04/5-%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7.html>

Τουρκία αυξάνονται απελάσεις μεταναστών και «εθελούσιες» επιστροφές. (2024, Σεπτέμβριος 17). *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/world/563224954/toyrkia-ayxanontai-apelaseis-metanaston-kai-ethelowsies-epistrofes/>

Τουχτίδου, Σ., Αλβανία: στο «κενό» χιλιάδες Αφγανοί που περιμένουν να μεταβούν στις ΗΠΑ. (2025, Ιανουάριος 28). <https://gr.euronews.com/2025/01/28/afghans-in-albania>

Τσακίρης, Θ., (2024, Απρίλιος 29). Τι θα συμβεί αν αποσταθεροποιηθεί η Αίγυπτος. *Liberal.gr*.<https://www.liberal.gr/diethni-themata/ti-tha-symbei-apostatheropoiithe-i-aigyptos>

Τουχτίδου, Σ., Αλβανία: στο «κενό» χιλιάδες Αφγανοί που περιμένουν να μεταβούν στις ΗΠΑ. (2025, Ιανουάριος 28). <https://gr.euronews.com/2025/01/28/afghans-in-albania>

Τσακίρης, Θ., (2024, Απρίλιος 29). Τι θα συμβεί αν αποσταθεροποιηθεί η Αίγυπτος. *Liberal.gr*.<https://www.liberal.gr/diethni-themata/ti-tha-symbei-apostatheropoiithe-i-aigyptos>

Τυνησία: Εγκατέλειψαν στην έρημο δεκάδες μετανάστες, ανάμεσά τους και μωρά. *Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ*. <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1494691/tynisia-egkateleipsan-stin-erimo-dekades-metanastes-anamesa-toys-kai-mora/>

ΤΥΝΗΣΙΑ: ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΣΑΓΙΕΝΤ. (2024, Ιούλιος 23 *ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ*. <https://www.amnesty.gr/news/articles/article/27481/tynisia-ta-anthropina-dikaiomata-se-kindyno-dyo-hronia-meta-tin>

ΦΟΒΟΣ ΚΑΙ ΦΡΑΚΤΕΣ:ΠΩΣ Η ΕΥΡΩΠΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑΚΡΑΤΗΣΕΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΜΑΚΡΙΑ. (2015, Νοέμβριος 17). ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ.
<https://www.amnesty.gr/en/node/16098>

Φον Ντερ Λάιεν: Η Αλβανία θα λάβει 920 εκατ ευρώ από την ΕΕ. (2024, Οκτώβριος 10). ΤΟ ΒΗΜΑ. <https://www.tovima.gr/2024/10/23/world/fon-nter-laien-i-alvania-tha-lavei-920-ekatommyria-eyro-apo-tin-ee/>

Φορτηγά με ανθρωπιστική βοήθεια άρχισαν να εισέρχονται στη Γάζα από την Αίγυπτο. (2024, Μάιος 26). CNN Greece. <https://www.cnn.gr/kosmos/story/421251/fortiga-me-anthropistiki-voitheia-arxisan-na-eisexontai-sti-gaza-apo-tin-aigypso>

Φτακλάκη, Ε., (2021 Σεπτέμβριος) «ΡΟΔΟΣ- ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ 2021»: «ΣΥΝΟΡΑ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ»- Η συνεργασία της ΕΕ με τρίτες χώρες για χώρες για τη διαχείριση της μετανάστευσης: *Quo vadis?* . 3.1. .Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης ΕΕ- Α.Κ.Ε. (Συμφωνία Cotonou). Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων. Ρόδος, 11-12.09.2021 Καστελόριζο, 13.09.2021.
<https://independent.academia.edu/EleftheriaLISAFTAKLAKI>

Ξενόγλωσσα

Abdel Fattah, D., Rietig, V., & Fakhry, A., (2021, September). Egypt, the EU, and Migration: an Uncomfortable Yet Unavoidable Partnership. SSOAR.

<https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/75831/ssoar-2021-abdel fattah et al-Egypt the EU and Migration.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2021-abdel fattah et al-Egypt the EU and Migration.pdf>

Alby, S., (2024, February 13). TUNISIA: WALKING A TIGHT ROPE. *THE ECONOMIC RESEARCH PORTAL*. <https://economic-research.bnpparibas.com/html/en-US/Tunisia-Walking-tightrope-2/13/2024,49347>

Amnesty International condemns Egypt for deportations of Sudanese refugees. (2024, June 19). *Sudan Tribune*. <https://sudantribune.com/article287203/>

Amnesty International condemns Egypt for deportations of Sudanese refugees. (2024, June 19). *Sudan Tribune*. <https://sudantribune.com/article287203/>

Butter, D., (2020, April). Egypt and the Gulf Allies and Rivals. *CHATHA MHOUSE*. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/CHHJ8102-Egypt-and-Gulf-RP-WEB_0.pdf

Campesi, G., (2011, May 27). Arab Revolts and the Crisis of the European Border Regime. Manufacturing the emergency in the Lampedusa Crisis. *Migration Working Group*. <https://www.eui.eu/documents/rscas/research/mwg/201011/5-25- campesi.pdf>

Carbonaro, G., (2023 May 19). Why Tunisia's political and economical crisis is Europe's problem too. *Euronews*. <https://www.euronews.com/2023/05/19/why-tunisias-political-and-economical-crisis-is-europes-problem-too> Why Tunisia's political and economical crisis is Europe's problem too.

Ciger, I.M., (2017, January 17). How well Protected are Syrians in Turkey?. *Open Democracy*. <https://www.opendemocracy.net/en/mediterranean-journeys-in-hope/how-well-protected-are-syrians-in-turkey/>

Council of the EU. Press Release. (2019, June 17). Joint declaration by the European Union and Morocco for the fourteenth meeting of the Association Council. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/27/joint-declaration-by-the-european-union-and-the-kingdom-of-morocco-for-the-fourteenth-meeting-of-the-association-council/>

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2005, December 13). Global approach to migration: Priority actions focusing on Africa and the Mediterranean . <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15744-2005-INIT/en/pdf>

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2008, September 24). European Pact on Immigration and Asylum. <https://www.refworld.org/policy/legalguidance/council/2008/en/63626>

Council of the European Union. Press release. Brussels (2023, December 12). Council approves enlargement conclusions. The Council has approved conclusions on enlargement for the six Western Balkans partners, Türkiye and – for the first time - Ukraine, Moldova, and Georgia. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/12/council-approves-enlargement-conclusions/>

Council of the European Union. (2024, December 17). COUNCIL CONCLUSIONS ON ENLARGEMENT. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16983-2024-INIT/en/pdf>

Dimitriadi, A., (2024, March 11). Egypt Emerges as A Strategic Partner on Migration Management . *tovima.com*. <https://www.tovima.com/politics/egypt-emerges-as-a-strategic-partner-on-migration-management/>

Egypt Constitution. (2014). Article 62. Freedom of Movement & Article 91. Asylum. https://www.constituteproject.org/constitution/Egypt_2014

Egypt Operational Update. (2020, April-June). *UNHCR .The Un Refugee Agency*. https://www.unhcr.org/eg/wp-content/uploads/sites/36/2020/09/UNHCR-Egypt-Operational-Update_April-June-2020.pdf

Egypt Ranks 136th out of 142 in Rule of Law Index. (2023, October 25). *World justice project*, 2023. https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/Egypt_1.pdf

Statistiques migration 2023. (2023, November 9). *FTDS*. <https://ftdes.net/statistiques-migration-2023/>

European Commission Enlargement and Eastern Neighbourhood (n.d). Overview-Instrument for Pre-Accession Assistance. https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en

European Commission Press corner. (2020, September 23). New Pact on Migration and Asylum: Questions and Answers.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1707

European Commission Press Corner. (2021, April 27). New EU Strategy on voluntary return and reintegration: Questions and Answers.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_1932

European Commission Press Release. (2016, June 7). Commission announces New Migration Partnership Framework: reinforced cooperation with third countries to better manage migration.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_16_2072

European Commission. (2020, September, 23). Pact on Migration and Asylum

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en

European Commission. (2022, January). MANAGING MIGRATION EU support to Greece. [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-01/202202_Eu%20Budget-financial%20support%20to%20greece.pdf)

[01/202202_Eu%20Budget-financial%20support%20to%20greece.pdf](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-01/202202_Eu%20Budget-financial%20support%20to%20greece.pdf)

European Commission. (2024, January). European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Middle East and Northern Africa. Egypt. [https://civil-protection-](https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/egypt_en)

[humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/egypt_en](https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/middle-east-and-northern-africa/egypt_en)

European Commission. (n.d). Morocco EU trade relations with Morocco. Facts, figures and latest developments. [https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/morocco_en)

[country-and-region/countries-and-regions/morocco_en](https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/morocco_en)

European Commission. Press Corner. Brussels. (2022 , December 12). EU working together with African partners on migration: Launch of Team Europe initiatives.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7540

European Commission. PRESS RELEASE. Brussels. (2015, November 24). EU-Turkey Cooperation: A €3 billion Refugee Facility for Turkey.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_6162

European Commission. PRESS RELEASE. Brussels. (2016, March 19). EU-Turkey

Statement: Questions and Answer.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/memo_16_963

European Commission. PRESS RELEASE. Brussels. (2021, July 7). Mid-Term Evaluation of the Facility for Refugees in Turkey: EU support made a significant contribution to the welfare of Syrians and others fleeing conflict in the region.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3438

European Commission. PRESS RELEASE. BRUSSELS. (2023, March 2). EU launches new cooperation programmes with Morocco worth €624 million green transition, migration and reforms.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_423

European Commission. Press Corner. (2002, June 24). Presidency Conclusions Seville European Council 21 and 22 June 2002.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/doc_02_13

EU Council. (1999, January 25). Presidency Conclusions, Council Meeting, General Affairs. 5455/99 (Presse 21). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5455-1999-INIT/en/pdf>

European Council, Council of the European Union. Policies. (2024, January 11). EU enlargement policy, Türkiye.

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/turkey/>

European Council. PRESIDENCY CONCLUSIONS SANTA MARIA DA FEIRA. (2000, June 19-20). https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm

European Union. PRESS RELEASE. (2008, June 3). Roadmap on visa free travel opens EU doors to Albania.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_08_837

EUROPEAN UNION AGENCY FOR ASYLUM. (2023, March 3). EUAA and Greece consolidate progress on asylum and reception, as phasing out of support begins.

<https://euaa.europa.eu/news-events/euaa-and-greece-consolidate-progress-asylum-and-reception-phasing-out-support-begins>

European Union. (2023, March 30). EU Migration support in Morocco. https://trust-fund-for-africa.europa.eu/where-we-work/regions-countries/north-africa/morocco_en

Holleis, J., (2024, January 18). Morocco's growing role in EU migration control. *DW*.
<https://www.dw.com/en/moroccos-growing-role-in-eu-migration-control/a-68022730>

Joint Statement: Egyptian authorities must end arbitrary detentions and forced deportations of Sudanese refugees and asylum seekers. (2024, March). *Statewatch*.
<https://www.statewatch.org/news/2024/march/joint-statement-egyptian-authorities-must-end-arbitrary-detentions-and-forced-deportations-of-sudanese-refugees-and-asylum-seekers/>

Joint Statement: Egyptian authorities must end arbitrary detentions and forced deportations of Sudanese refugees and asylum seekers. (2024, March). *Statewatch*.
<https://www.statewatch.org/news/2024/march/joint-statement-egyptian-authorities-must-end-arbitrary-detentions-and-forced-deportations-of-sudanese-refugees-and-asylum-seekers/>

L'Espagne et le Maroc vont rouvrir les postes-frontières à Ceuta et Melilla. (2022, Mai 12). *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2022/05/12/l-espagne-et-le-maroc-vont-rouvrir-les-postes-frontieres-a-ceuta-et-melilla_6125790_3212.html

L'Espagne et le Maroc vont rouvrir les postes-frontières à Ceuta et Melilla. (2023, July 13). L'Espagne et le Maroc vont rouvrir les postes-frontières à Ceuta et Melilla. *HUMAN RIGHTS WATCH*. <https://www.hrw.org/news/2023/07/13/egypt-civilians-fleeing-sudan-conflict-turned-away>

Lavenex, S. (2006). Shifting up and out: The foreign policy of European immigration control. *West European Politics*, 29(2), (p329–350).
<https://doi.org/10.1080/01402380500512684>

Law 6458 on Foreigners and International Protection (YUKK) (2013, April 10). Article 61, Article 62 ,& Article 63. *Presidency of Migration Management*.
<https://en.goc.gov.tr/kurumlar/en.goc/Ingilizce-kanun/Law-on-Foreigners-and-International-Protection.pdf>

Law 6458 on Foreigners and International Protection (YUKK) (2013, April 10). Article 11. *Presidency of Migration Management*.https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/04/LoFIP_ENG_DGMM_revised-2017.pdf

Law 6458 on Foreigners and International Protection (YUKK) (2013, April 10). Article 78. *Presidency of Migration Management*. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/04/LoFIP_ENG_DGMM_revised-2017.pdf

Law 6458 on Foreigners and International Protection (YUKK) (2013, April 10). Article 79. *Presidency of Migration Management*. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/04/LoFIP_ENG_DGMM_revised-2017.pdf

Law 6458 on Foreigners and International Protection (YUKK) (2013, April 10). Article 80. *Presidency of Migration Management*. https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/04/LoFIP_ENG_DGMM_revised-2017.pdf

Liboreiro, J., (2023, September 15). EU watchdog asks Commission if controversial Tunisia migration deal will respect human rights. *Euronews*. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/09/15/eu-watchdog-asks-commission-if-controversial-tunisia-migration-deal-will-respect-human-rig>

Martin, I., (2021, January). New Pact of Migration and Asylum in the European Union: What Stakes for the Maghreb and Africa?. *10 YEARS POLICY CENTER FOR THE NEW SOUTH*. <https://www.policycenter.ma/publications/new-pact-migration-and-asylum-european-union-what-stakes-maghreb-and-africa>

MONITORING THE RIGHT TO LIFE 2023. (2023). *CAMINANDO FRONTERAS*. <https://caminandofronteras.org/en/monitoreo/monitoring-the-right-to-life-2023/>

Nielsen, N., (2016, August 31). Egypt blames EU-Turkey deal for refugee spike. *euobserver*. <https://euobserver.com/eu-and-the-world/ared6b310f>

Report on Turkey's Asylum Law and Policies. (2019 December). *Heinrich Böll Stiftung Turkey*. <https://tr.boell.org/sites/default/files/2019-12/ASYLUM%20ENG-S.pdf>

Sperl, S., (June 2001). Evaluation of UNHCR's policy on refugees in urban areas. A case study review of Cairo. *Evaluation and Policy Analysis Unit United Nations High Commissioner for Refugees*. <https://eprints.soas.ac.uk/15796/1/3b3310382.pdf>

The Sudan Conflict Monitor #4 , 5 things that matter now. (2023, June 19). *Ayin, Human Rights Hub & Sudan Transparency and Policy Tracker*. <https://sudantransparency.org/sudan-conflict-monitor-4/>

Tunisia Constitution. (2014). Article 26. Protection of stateless persons. https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014

Tunisia: No Safe Haven for Black African Migrants, Refugees. Security Forces Abuse Migrants; EU Should Suspend Migration Control Support. (2023, July 19). *HUMAN RIGHTS WATCH* . <https://www.hrw.org/news/2023/07/19/tunisia-no-safe-haven-black-african-migrants-refugees>

Turkey stops registering Syrian Asylum Seekers. (2018, July 16). *HUMAN RIGHTS WATCH*. <https://www.hrw.org/news/2018/07/16/turkey-stops-registering-syrian-asylum-seekers>

Turkey stops registering Syrian Asylum Seekers. (2018, July 16). *HUMAN RIGHTS WATCH*. <https://www.hrw.org/news/2018/07/16/turkey-stops-registering-syrian-asylum-seekers>

Turkey: Hundreds of Refugees deported to Syria. (2024, October 24). *HUMAN RIGHTS WATCH*.<https://www.hrw.org/news/2022/10/24/turkey-hundreds-refugees-deported-syria>

Turkey: Hundreds of Refugees deported to Syria. (2024, October 24). *HUMAN RIGHTS WATCH*.<https://www.hrw.org/news/2022/10/24/turkey-hundreds-refugees-deported-syria>

UNHCR. (2015, April 17). States Parties to the 1951 Convention and its 1967 Protocol. <https://www.unhcr.org/media/states-parties-1951-convention-and-its-1967-protocol>

UNHCR. (2024, September 30). Refugees and asylum-seekers registered with UNHCR Egypt. *Operational Data Portal*. <https://data.unhcr.org/en/country/egy>

Van Dillen, B. , (2017, Μάϊος 17). Development serving the purpose of migration control. *Euobserver*. <https://euobserver.com/opinion/137932>

Van Dillen, B. , (2017, Μάϊος 17). Development serving the purpose of migration control. *Euobserver*. <https://euobserver.com/opinion/137932>

Yassin, A. O., (2024). BETWEEN CONFLICT AND EXODUS : A Survey Report on the War in Sudan and Migration to Egypt. *MIRR*.
https://www.academia.edu/116299950/Between_Conflict_and_Exodus_A_Survey_Report_on_the_War_in_Sudan_and_Migration_to_Egypt

Zohry, A., (2011, January). CAIRO: A TRANSIT CITY FOR MIGRANTS AND AFRICAN REFUGEES*.*Research Gate*.